

MSP olayı ve bazı yanlışlar

Ömer Burçak

Özellikle 14 Ekim seçimlerinden sonra, kamu oyunu ve demokratik ilerici karardı en çok meşgul eden konulardan biri de Millî Selamet Partisi oldu. Seçim öncesinde Demirel, kendisinden oy alacağını bildiği bu partinin kapatılması gerektiğini belirtirken, seçimlerden sonra bu partiye İslam Sosyalisti ve hatta «devrimci» payesini verenlere rastlandı. MSP'nin hükümet kurulmasında gösterdiği çeşitli yalpalama ve davranışlardan sonra, CHP ile koalisiyona karar vermesi konuya daha da önem kazandırdı.

Herhangi bir siyasi partiyi veya akımı incelerken, onun sınıf yapısını, sosyal tabanını, savunduğu ekonomik - sosyal görüşleri incelemek esastır. Bu inceleme sonucunda o siyasal parti veya akıma has bazı kategorik, belirleyici özellikler ortaya çıkar. MSP'yi incelerken partinin kendine özgü heterojen (çok cinsli, karışık) sınıf yapısı, bu yapının ilerde göreceğimiz özellikleri yanında, dinsel temaya ağırlık vermesi, geçmişteki dinci akımının 1973'de büyük ölçüde bu partiye akmış bulunması, «millî görüş» adı altında ortaya attığı görüş, üzerinde durulması gereken kategorik özellikler arasında yer alıyor.

14 Ekim seçimlerinden pek de beklenmeyen bir başarı ile çıkan, 48 milletvekili çıkararak hükümet ortağı olan, AP

ve DP'nin suçlamalarına hedef olan, hükümet bunalımı sırasında çeşitli yalpalamalar gösteren, 9 Aralık mahallî seçimlerinde önemli oy kaybına uğrayan MSP'yi incelerken, önce partinin sınıf yapısı ve ekonomik - siyasal görüşleri üzerinde durduktan sonra, «din»in MSP'deki ve günümüzdeki yerine değinip, son olarak da, MSP ile ilgili olarak sol kanatta ortaya çıkan ve bazı temel sapmalardan kaynaklanan yanlış görüşleri kısaca ele alacağız.

Kısa bir tarihçe :

1965 sonrası hatırlardadır... Hele 1968 - 1969 yıllarında, Millî Selamet Partisinin yapısıyla doğrudan doğruya ilgili olan «dincilik», basit bir propaganda aracı olmaktan çıkıp, egemen sınıfların sosyalizme ve ilerici hareketlere karşı vurucu gücü niteliğine bürünmüştü. Aynı yıllarda, Ülkü Ocaklarının güçlenmesi ve sivil vurucu güç durumuna getirilmesiyle, karşıdan tek bir blok halinde görülen «sağ cephe» içinde islamcı - ırkçı ihtilafı derinleşiyor, dinciliğin gövde gösterileri azalırken, komandolar egemen sınıflarca, başlıca provokasyon aracı olarak kullanılıyordu.

İşte bu yıllarda, Odalar Birliğinde Erbakan, Anadolu tüccarını ve küçük imalatçısını, küçük müteahhidini temsilen muha-

lefet yaparak şöhret topladı. Erbakan'ın kendi ifadesine göre, «Odalar Birliği'nin, tümüyle komprador - mason bir azınlığın vasıtası halinde çalıştığı anlaşılmıştır. Koca teşkilat komprador ticaret ve sanayinin mutlak kontrolü altındadır... Bunlar Anadolu tüccarının gelişmesini istemezler.»

Erbakan'ın görüşleri tekelci burjuvazinin etkin olduğu İstanbul ve İzmir Ticaret odalarının sert tepkileriyle karşılaştı. Odalar Birliği Başkanlığı, Ticaret Bakanı tarafından tanınmadı. Bu arada, 1969 seçimleri için AP'den Konya aday adaylığı da veto edildi. Erbakan, bağımsız olarak girdiği 1969 seçimlerinde Konya'dan, tek başına yeterli oyu toplayarak milletvekili seçildi. 1970'de, Erbakan grubu Ankara ve taşrada Ticaret Odaları seçimlerini kazanmakla birlikte, İstanbul'da kaybetti. Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ile Borsalar Birliği seçiminde de Erbakan ve grubu, tekelci kesimin temsilcisi Medeni Berk'ın listesine karşı yenilgiye uğradı. Bundan sonra Erbakan hareketi 26 Ocak 1970'de Millî Nizam Partisi adı altında ve A.P.'yi yabancı sermaye ile işbirliği yapmış millî olmayan bir kuruluş olarak niteleyerek, bir siyasal parti şeklinde örgütlendi.

Millî Nizam Partisi 12 Mart 1971'den sonra laikliğe aykırı eğilimler nedeniyle Anayasa mahkemesi tarafından kapatıldı.

İşte 1972'de aynı doğrultuda kurulan Millî Selamet Partisinin kısa geçmiş bu... MSP kurulduğunda Başkan durumunda bulunan Erbakan, seçimlerden sonra yeniden partinin başkanlığına getirildi...

MSP'nin sınıf yapısı

14 Ekim seçimlerinde, MSP toplam 1 milyon 265 bin 771 oy, yani geçerli oyların yüzde 11.8'ini alarak 48 Milletvekiliği kazandı.

MSP'nin yöneticilerine, oy dağılımına, bu partiyi destekleyen kitlelere ve partinin savunduğu ekonomik ve sosyal görüşlere ilk yaklaşım, Millî Selamet Partisinin yapısını incelerken başlıca üç ayrı faktörü ele almamız gerektiğini ortaya koyuyor: 1 — Parti yöneticilerinin ve gövdesinin sınıf yapısı, 2 — Partiyi destekleyen, oy veren sempatican kitesinin sınıf

yapısı. 3 — Bu iki kesimin ortak görüşlerini savunan partinin, ekonomik ve sosyal görüşlerinin «kategorik olarak» hangi sınıf ve zümreleri temsil ettiği...

Farti yönetici kadrolarının sınıf yapısı

Erbakan hareketi, daha doğuşunda, Anadolu'da tefeci - tüccarlıktan, burjuvalaşmaya doğru giden küçük sanayici, müteahhit, imalatçı veya varlıklı zanaatkar gibi kesimlerin çıkarlarını kapsıyordu. Bu kesimlerin, AP'de temsilcilerini gördükleri tekelci kapitalizme, tekelci burjuvaziye karşı belirli bir anti - monopolist (tekelciliğe karşı) tutumları vardı. Erbakan siyaset sahnesine, bütün diğer sınıf ve zümrelerden önce Anadolu tüccarının, Anadolu küçük sanayicisinin, müteahhidinin, yani 1969 — 1970'lerde gelişen tekelci kapitalizm karşısında çıkarları iyiden iyiye sarsılmaya başlayan ve istedikleri gelişmeyi gösteremeyen sermaye kesimlerinin sözcüsü olarak çıktı. Böylece, tekelciliğe karşı olan gelişmemiş sömürücü kesimler, bir bölümüyle hele 1973'te CHP'yi desteklemeye başlarken, diğer bölümüyle de MSP'ye geçiyordu. Özellikle dinci ideolojinin etkisi altında olan Anadolu'nun küçük sermaye sahipleri MSP'de toplanıyorlardı. MSP'nin şimdiki yarı resmi organı olan Millî Gazetede yayınlanan dini bayramları kutlama ilanları arasında, bu türden küçük sermayedarların ilanları az değildir.

Anadolu'nun tefeci - tüccar kökenli (dop da burjuvalaşmaya doğru giden yada burjuvalaşmayı amaçlayan küçük sanayici, tüccar ve müteahhid) yanında, tefeci — tüccarlığın bir bölümünün de MSP'de, özellikle de partinin yönetici kadrolarında toplandığını gözden kaçırmamak gerekir.

Özetlersek, MSP'nin yönetim yapısında, hem anti - monopolist küçük sermaye, hem de bir kısım tefeci tüccar bulunmak tadır. Bu partinin yönetici kadrolarının sınıf yapısı, çeşitli sosyal olaylar içinde, ileride daha da belirginleşecektir.

Taban teşkilatının ve seçmenlerinin sınıf yapısı

Partinin taban teşkilatında ve özel-

likle sosyo - ekonomik yönden geri kalmış bölgelerde çeşitli teşkilat kademelerinde, küçük burjuvazinin temsilcileri de vardır. Emekçi kesimlerden MSP'yi destekleyenler, büyük ölçüde esnaf, zenaatkar, serbest meslek erbabı ve kır küçük burjuva zisidir. Gerek yönetim kadrolarındaki, gerekse sempatanlar arasındaki, mühendis, avukat, doktor gibi serbest meslek adamlarının bir kısmı da kökenlerinin hâlâ kırdaki ve köylülükte olduğunu belirtmektedirler. Bunlara ek olarak bir kısım yoksul köylü özellikle geri ve yoksul tarım bölgelerinde, kapitalist tarımın tam anlamıyla gelişmediği, basit meta üretiminin egemen olduğu bölgelerde, MSP'yi desteklemiştir.

Kır küçük burjuvazisinin bir bölümünün ve bir kısım yoksul köylünün MSP'yi desteklemesinin nedeni tesadüfi değildir. Tekelci burjuvazinin azgın sömürüsü altın da büyük iktisadi sıkıntı çeken emekçilerin bir bölümü yıllardır sürüp gelen dinsel şartlanmanın etkisiyle, sosyal muhalefetini dinci ve maneviyatçı görüşün bayraktarlığını yapan MSP'ye aktarmıştır. Sınıf bilincine sahip olmadığı için bir yandan kurtuluşunu maneviyatçı açıdan çözmeye çalışırken, öte yandan partiden gelen iktisadi önerileri de kendi derdine tercüman saymaktadır.

Şu halde, MSP'nin sınıf yapısında topluca ve başlıca üç kesimi görüyoruz: Anti - monopolist burjuvazi, tefeci - tüccarlık ve bir kısım şehir ve köy küçük burjuvazisi. Bu kesimlere ek olarak bir kısım yoksul köylü de MSP'yi desteklemiştir.

MSP modern toplumun sınıflararası kristalleşmesinin belirli bir aşamasında, özellikle dinci motiflerle, bu farklı kesimleri bünyesinde toplayabilmiştir.

MSP'ye oy veren emekçi kitlelerin gerek iktisadi çıkarlarını görerek, bu partiye bilinçli bir şekilde yöneldiklerini iddia etmek doğrudur. Büyük sermayenin yirmi yılı aşkın zamandır kullandığı dinci ideoloji şimdi kendisinden kopuşan küçük sermaye kesimlerinin ardında, bir kısım kır küçük burjuvasını bu partiye itmiştir. Şu farkla ki, bu parti içindeki egemen sınıf temsilcilerinin kendi iktisadi çıkarları, tekelciliğe karşı tutumları, dinsel temala-

rın yanı sıra, küçük burjuvazinin de derdine tercüman olur gözükmektedir.

Heterojen sınıf yapısı

MSP'nin sağda mı solda mı olduğu ve ya hem sağda hem solda mı olduğu ya da seçimler sonrasında için yalpaladığı sorusunun izahını yukarıda özetlemeye çalıştığımız heterojen sınıf yapısında aramak mümkündür. Buna bir de üst yapı faktörleri eklenirse garip gibi görünen durumun aslında garip olmadığı ortaya çıkar. Dinsel motifler etrafında birleşmiş başlıca üç farklı dilimin, iktisadi çıkarları da geçici olarak ortak gibi gözükmektedir. Burada biri biriyile uyumlayan iki kesim tekelciliğe karşı burjuvazi ile tefeci tüccar temsilcileridir. Partinin politikasında bu iki kesimin çektiği hemen her olayda göze çarpmaktadır. Aslında tekelci burjuvazinin gelişmesi kırsal sömürücü kesimler ve özellikle tefeci - tüccarlık arasında da çeşitli eğilimlere yol açmıştır. Tefeci - tüccarlığın halinden memnun olan kesimi, yani büyük sermayeye iyi ekonomik ilişkiler içinde bulunanları AP'ye kalmışlar, bu yük sermaye karşısında çıkarları nisbeten bozulan ve bunları telafi etmek isteyenleri, çeşitli orta tarım kapitalistleri ve rantiyelerle büyük toprak sahipleri DP'ye geçmişler, tekelci burjuvazinin güçlenmesinden en fazla zarara uğrayanları ise (kısmen dinci ideolojinin de etkisiyle) MSP tarafını tutmuşlardır.

MSP programında ve sloganlarında da da tekelci sermayeye karşı çıkmakta; Büyük sermayenin tahakkümüne karşı direnmektedir. Faizi reddederken —dikkat edilirse— tefeci faizini değil de daha çok büyük sermaye faizini reddetmekte, adil ve faizsiz banka kredileri dağılımını istemektedir. Yine MSP ticaret kârına karşı değildir.

MSP bu konuda dikkatli olmuş, gerek kuruluşuna katılan tefeci - tüccarların etkisiyle, gerekse o kesimin elindeki dinciliği daha kolay alabilmek için tefeci faizini görmezlikten gelmiştir.

MSP'nin kır küçük burjuvazisini ve yoksul köylüyü arkasına almak için savunduğu görüşler içinde sömürüye karşı çıkmak vardır. Gerek programda, gerekse

demeç, yazı ve röportajlarda sömürüye sert bir dille karşı çıkmaktadır. Burada kastedilen sömürü, küçük sermaye sömürüsü değildir. Yazılı belgeler dikkatle incelenirse, sadece büyük sermaye sömürüsüne ve tahakkümüne karşı çıktığı görülür. Parti yöneticileri tarafından «liberal zihniyet» diye belirtilen tutum tekelci sermaye tutumdur. Yani MSP sınıf yapısının da gereği olarak anti - kapitalist değil, anti - monopolisttir.

MSP'nin ekonomik görüşleri

MSP Siyaset sahnesine üçüncü ve yepyeni bir görüş sahibiymiş gibi çıkmış, bunun da adını «Milli Görüş» koymuştur. Ekonomik bakımdan MSP'nin şüphesiz ki barındırdığı kesimlerin ortak çıkarlarını temsil ve telif eden bir görüşü vardır. Yer yer popülizmle ve kapitalist yatırımlara halk katılımcılığıyla beslenmiş bu görüş, gerçekte tekelci burjuvazinin gelişiminden en fazla zarar gören sömürücü kesimlerle, esnaf, zenaatkâr gibi bazı üretim aracı sahiplerinin, aynı zamanda da emekçi dilimlerin ortak menfaatlerini temsil eder. MSP kır küçük burjuvazisinden, orta, küçük ve yoksul köylerden de destek kazanmak için programına ve çalışmalarına popülist kısımlar almıştır. MSP'nin program ve tutumuna baktığımızda, onun kapitalizme değil, yerli tekelci burjuvaziye ve Ortak Pazar emperyalizmine karşı çıktığını görüyoruz. MSP Liberal görüşün taş temsilcisi olarak gördüğü AP'yi «mutlu azınlığın partisi» olarak niteler. Liberal zihniyet dediği şeyi de «bir avuç mutlu azınlığın sömürü ve tahakküm sistemi» olarak tarif eder. MSP o mutlu azınlığın (tekelci sermayenin) sömürü ve tahakkümü atbaşı götürdüğünü; sömürünün tahakkümü ve istibdadı (anti - demokratik) tutumu getirdiğini; tahakkümün ise sömürüyü kolaylaştırıp güçlendirdiğini belirtir. (Erbakan'ın 7/10/1973 Taksim mitingi konuşması ve hemen hemen tüm seçim konuşmaları, çeşitli demeçler vb.)

MSP, AP döneminin sanayileşmesini eleştirirken, yani bir başka deyimle tekelci kesimin sanayileşmesini, tekelleşmesini irdelerken şunları söylüyor.

«AP iktidarı zamanında... 1 — sanayi

kurulurken ciddi bir plan yapılmamıştır, 2 — Sanayileşme coğrafi ve zümrevi bakımından dengesiz olmuştur, 3 — ... sanayileşmeden sadece bir mutlu azınlık faydalanmış, büyük cirolu sahalar bir mahdut zümreye parsellenmiştir, 4 — Sanayileşmede devlet ve hükümet hızlı güçlü ve topyekun sanayileşmek için gerekli lokomotif hizmetini yapamamış, lokomotifliği sadece kâr gayesi güden bir mutlu azınlık yapmış, AP iktidarları bu lokomotive vagon olmuştur. 5 — Kurulan sanayi birçok bakımdan dışa bağımlı olarak kurulmuştur. Hakiki sanayi değil, daha ziyade dışarıdan parça getirip monte sanayii genişlemiş, kurulan tesislerin çoğu ham madde ve yarı mamul itibariyle dışa bağımlı sanayi olarak kurulmuştur. (Erbakan'ın 4.10.1973 tarihli radyo konuşması)

Aşağıda MSP'nin çeşitli ekonomik görüşlerinden bazı bölümleri okuyalım:

«Partimiz yatırım müesseselerini devlete maleden sol görüş ile yatırım müesseselerini belirli bir zümreye veren dengesiz liberal görüşlerin karşısındadır.

Ekonomideki temel prensibimiz gelir ve servet dağılımından bütün vatandaşların adilane bir şekilde hisse almasını sağlayacak yaygın kalkınma prensibidir.

Böylece partimizin karşısında olan görüşler kalkınma prensipleriyle geniş vatandaş kitlelerine sadece nafakası karşılığında işçilik vaad ederken, partimiz yatırım ve tesislerin sahibi olarak kazancından da hisse alma ve daha fazla müreffeh ve zengin olma imkânlarını bahsetmektedir.» (S. Arif Emre, 6.10.1973 Millî Gazete)

Millî Selamet partisi, tekelci burjuvazinin kâr etme mekanizmasını, bir örnek vererek şöyle açıklıyor:

«Şimdi bir banka, mesela yem ticaretini organize ediyorsa, Türkiye'deki bütün yem fabrikaları ile bağlantı temin etmiştir. Başka yere yem satmayacaklarına dair taahhüt almıştır, ve yemin kilosunu elli kuruşa mal eden yem sanayicilerinin elinden elli beş kuruşa almaktadır. Ondan sonra bütün yem depolarını inhisarı altına olarak yemin kilosunu bir liraya satmaktadır. Yani mallar yarı fiyatla alınmakta, iki misli pahalı satılmaktadır. Böylece iş-

çi, çalıştığının ancak dörtte birini alabilmektedir. Bunun yegâne kaynağı faiz ve tüccara verilen kredi sistemidir. Tüccar avans vermekte ve malı yarı fiyatla almakta, veresiye ve iki misli pahalı satmaktadır. Aradaki fark banka ile bölüşülmektedir. ... Karma ekonomi mensupları arasındaki çekişme sistemde değil, sadece rakamlardadır. Ortanın solunda olanlar kâr haddini ve faiz haddini düşük tutuyorlar, işin çoğunu devlete veriyorlar; ortanın sağında olanlar kâr haddini yüksek tutuyorlar ve faiz haddini yüksek tutuyorlar ve işin çoğunu özel sektöre veriyorlar. Aralarındaki çekişme bundan ibarettir, yoksa esasta bir ayrılıkları yoktur. (Millî Gazete, 21.10.1973, Partinin resmi düşüncelerini yansıtan Tek Yol sütunundaki imzasız yazı...)

«Gayri millî sermaye, malî tahakkümünü sürdürmek için siyaset alanında da at oynatmak mecburiyetini hissetmektedir. Bu itibarla gayri millî sermaye kendi kanadına bağlı siyasi cephelemleri sırasıyla afişe çıkararak toplumun sempatisini daima kendine tâbi güçler üstünde tutmak ister, yapar, ve başarır da. Gayri millî sermayenin manşetindeki Çoban Sülü eskidiği için Karaoğlan alınmıştır. Ve Sayın Demirel'e bir alternatif olarak Karaoğlan ileriye sürülmüştür... Çıkar çevrelerine menfaat sağlayan politikanın bu tarzı bas kısıyla (tahakküm) çıkarıcı gayri millî sermayenin menfaatleri korunulmaktadır. Süflî menfaatlere karşı çıkan tenkitçi, çileli, millî demokratik güçler daha ağızlarını açtıkları anda susturulmaktadır... 14 Ekim seçimlerinde ... kazanacak olan her zaman gayri millî sermaye kesimi olup, AP veya CHP arada sadece bir vasıta. Zahiri zafer kâh AP'de kâh CHP'de gösterilecek fakat istediğini elde eden daima gayri millî sermaye olacaktır. (Atilla Özdür, Millî gazete, 6.11.1973).

Millî görüş, gerçekte emek - sermaye uzaşmasının maneviyat yaldızıyla süslenmesinden başka bir şey değildir. İşte bir örnek:

«Bugünkü rejimler halkı işçi olarak kabul etmektedirler. İşçilik ise kölelikten başka birşey değildir. Gelmiş memleketlerde işçilerin müreffeh olması onları köle-

lik vasfından kurtarmaz, sadece onları daha pahalı köle haline getirir. Biz kölelerin ucuz veya pahalılığundan değil, bizzat işçinin köle olduğundan bahsediyoruz.»

«Köle demek çalışıp yaşayan, mülk edinerek çalışmamak imkânından mahrum olan insan demektir. Sonra sosyalistlerde de işçiler köledir, sadece devlet kölesidir. Devlet kölesi ama yine de köle...»

«Kapitalistlerde üretme vasıtaları zenginlerin elindedir, sosyalistlerde ise devlet elindedir. Karma ekonomide ise üretim vasıtaları bir kısmı devletin, bir kısmı zenginlerin elindedir. Millî görüş ise üretme vasıtalarının halkın, yani çalışanların elinde olmasını esas almaktadır. Hem de bu sistemi mülkiyet haklarına dokunmadan yapmağı esas almıştır.

a) Çalışanları üretim vasıtalarına sahip kılabilmek için çalışanlara faizsiz çalışma kredisi verilmek gerekir.

b) Diğer tarafta ticarete tekeli kaldırmak için ticari kredi kesilmelidir ve sermaye vergisi alınmalıdır. Buradaki sermayeden kasıt döner sermayedir. Sabit sermaye ise vergiden tamamen muaftır. (Millî görüş ve ekonomik rejimler, 21.10.73 Millî Gazete)

Yukarıdaki temel düşünce bizi faizin yasaklığı ve ticaretin serbestliği esasına götürür... «Esasen tarihte bu sistem küçük sanayi devirlerinde uygulanmış ve binlerce yıl insanları mesut bir şekilde yaşamıştı. Bizim yaptığımız sadece aynı sistemin büyük sanayide cevap verecek şekilde sokulmasından ibarettir.»

Aynı yazının devamında, «Kredi nasıl dağılacak» başlığı altındaki bölümü okuyunca iş büsbütün karmaşıklaşıyor: «Kredi diyi iki şekilde mütalaa etmek gerekecektir. Bunlardan biri yatırım kredileridir. Kapitalist görüş yatırım işlerini zenginlere vermekte, yatırım kredilerini de onlara açmaktadır. Sosyalist görüş ise yatırım işlerini devlete vermekte ve kredileri devlet, hükümet eliyle kullanmaktadır.»

... Millî görüş kredi konusuna şöyle devam ediyor «Karma ekonomide ise yatırım işlerinin bir kısmı zenginlere, bir kısmı devlete verilmekte, kredinin bir kısmını hükümet, bir kısmını da zenginler kul-

lanmaktadır. Millî görüş ise yatırım kredilerini halka dağıtmaktadır...»

Millî görüş devam ediyor: «Şöyle ki (Millî görüş) her çalışana bir yatırım kredisi vermekte; kendisine bu krediyi dilediği teşebbüste kullanma hakkını tanımaktadır. Çalışan nerede çalışmak istiyorsa o teşebbüsün hisse senedini alacak ve o fabrikaya ortak olacaktır. Hisse senedinin parasını ise, hissedarı borçlandırarak Devlet ödeyecektir. İşyeri faaliyete geçince şahıs çalışmaya başlayacak ve aldığı ücretle geçinecek, işletmede meydana gelen kâr ile (devlete) hisse senedinin borcunu ödeyecektir. Borcunu ödedikten sonra da hissedar karını da almağa başlayacak ve başka yatırımlara girecektir.»

MSP'nin yukarıda bazı tipik bölümleri aktarılan ve «Millî Görüş» adını da alan ekonomik görüşlerinin tek belirli ve açık noktası, gayri millî olarak nitelediği uluslararası finans kapitale bağımlı yerli tekelci sermayeye, yani tekelci kapitalizme karşı olmaktadır. Bu karşı oluş MSP'nin sınıf tabanıyla açıklanabilmektedir.

Bunun dışında MSP, gerek bütün yurttaşı mülk sahibi yapmak, gerek kredi ve faiz politikası, gerek işçileri köle olarak görüp, fabrikalarda hisse sahibi yaparak işçilikten çıkarma ve küçük burjuva-laştırma önerileriyle, hayalci, hayalci olduğu kadar soyut, böyle olduğu için de asla uygulanma kaabiliyeti olmayan ve bilimsel hiçbir temele dayanmayan bir ekonomik program, daha doğrusu «laf salatası» sunmaktadır kitlelere.

Millî görüş, sonunda ne orijinaldir, ne de tarihteki örneklerinden pek farklıdır. Tekelci kapitalizm çağında, anti monopolist sermaye kesimlerinin ve orta sınıfların bir hayalinden ibarettir.

MSP ve fikir özgürlüğü

MSP fikir özgürlüğünü savunur gözükmektedir. Bu tutumun nedeni bürokrat küçük burjuvazinin laiklik anlayışı ve dinci akımlara karşı sürdürdüğü düşmanlıktır. Dincilik büyük burjuvazinin güdümünden çıktığından sonra, yerli tekelci sermaye ile bürokratlarının, dinci akımları daha kolay ezebileceği, 12 Mart sonrasında —şid

detli olmayan uygulamalarla bile— bir kez daha anlaşmıştır.

Şu halde MSP'nin fikir özgürlüğünü savunması işçi sınıfı düşüncesine karşı olmadığı için değil, kendi ideolojik tutumunun gereğidir.

Ama MSP'nin henüz tekelci burjuvazinin güdümünde olmadığını kanıtlarından biri de bu tutumdur. Uluslararası ve yerli büyük burjuvazi, sosyalizmi umacı gibi gösterip, sosyalizm tehlikesi var diyerek iktidarını pekiştirme oyununu son yıllarda oynamıştır. Bunu yaparken bir kısım bürokrat küçük burjuvaziye yaslanması, doğal olarak dinci ideoloji sahiplerini de zara-ra sokmuştur. Finans kapitalin, bu anti-demokratik dönemde gerçekte her türlü ta-bakküme niyetli olduğu bir kez daha açıkça ve daha geniş zümreler ve kitleler tarafından anlaşmıştır. Büyük sermayenin izlediği politikanın sadece emekçileri değil, tekel dışı burjuva dilimini de etkilediği görülmüştür. Şu halde tekelciliğe karşı olan burjuva kesimi, «aşırı sol» tehlikesini bahane ederek faşizme yönelen tekelci mihrakin, fırsattan istifade ederek tekelci olmayan kesimler üzerinde de üstünlüğünü güçlendirdiğini görmüştür. MSP'nin fikir özgürlüğün kısıtlanmasına karşı çıkması, içinde barındırdığı zümrelerin ekonomik çıkarlarıyla temellenmekte, dinci fikriyatında bu arada bastırılıyor olmasıyla pekişmektedir. Ayrıca, bu kesimler ancak dinci ideoloji ile, büyük destek sağlayacaklarını hesaplamakta, tabanlarını CHP'ye veya işçi sınıfına kaptırmamak için alabildiğine yaygın dinci propogandaya ihtiyaç duymaktadırlar.

Din'in siyasal etkinlikte bir araç olarak kullanılmasına bu gün, yıllar yılı aynı aracı kullanmış ve halâ da kullanmakta olan AP'nin karşı çıkması, Süleyman Demirel'in, seçimler öncesinde, MSP'nin kapatılmasını istemesi, MSP hakkında Meclis yetkilî komisyonlarında bekleyen 40'a yakın dosya, MSP'nin başı üzerinde sallanan demoklesin kılıcının halen kalkmadığını göstermektedir. İşte MSP yöneticileri özellikle bu açıdan ve bu nedenlerle, şimdilik geniş bir demokrasiye sahip çıkar görünmekte ve gerçekten de sahip çıkmaktadırlar. Demokratik görünümününün al-

ında yatan gerçekler, başta af konusu olmak üzere çeşitli konularda, kısa sürede deneme imkânı bulacaktır.

MSP'nin geleceği

MSP'de toplanan toplum dilimlerinin kategorik yeri, uzun vadede MSP değildir. Tekel dışı burjuvazinin çıkarlarını gelecekte CHP temsil etmeğe adaydır. Öte yandan MSP'yi destekleyen kır küçük burjuvazisinin çıkarlarını da şimdi ve yakın bir gelecekte ağırlıklı olarak CHP temsil edecektir. Tefeci - tüccarlığın, toprak rantiyelerinin ana partisi ise DP'dir. Şu anda MSP'nin içindeki güçsüz tefeci - tüccar zümrenin gerçek yeri ilerde DP veya benzeri bir partidir.

MSP'yi destekleyen yoksul köylünün yeri ise şüphesiz işçi kesiminin en yakınıdır. Esasen yoksul köylülerin bir kesimi geçmişte zaten TİP'i (şimdi de ancak CHP'yi) desteklemişlerdir.

Ayrıca işçi sınıfı hareketi geliştikçe, gerek şimdi CHP'nin yanında yer alan şehir ve kır küçük burjuvazisi, gerekse yoksul köylüler işçi sınıfının yanına geleceklerdir. Ama bu CHP'nin veya MSP'nin tamamen kaybolacağı anlamına gelmez. Önemli olan öncülük meselesidir. Ve toplumun öncüsü hiç şüphesiz işçi sınıfıdır.

Geleceğe dönük olarak, işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki çelişki ve mücadele derinleştikçe bütün partiler yeni yapısal değişikliklerden geçeceklerdir.

Fakat bu MSP veya benzeri bir partinin yokolacağı anlamına gelmez. Sosyal tabanı başka siyasal örgütlere kaysa bile yüzyıllardır sürüp gelen dinci ideolojinin taraftar bulmayacağını ve siyasal arena dışına düşeceğini söylemek hayalcilik olur. Ama yine gerçektir ki kapitalizm geliştikçe, toplumun modern niteliği arttıkça, dinsel motiflerin etkisi hiç şüphesiz azalacak ve uzun vadede yerini ister istemez sınıfsallığa bırakacaktır. MSP'nin bugün sadece dinsel ideolojiyle yetinmemesi ve büyük sermaye diktasına, sömürüsüne karşı çıkması bile bunun çok somut belirtisidir. Zamanla ekonomik slogan ve motifler o akımda bile ağır basacaktır.

Gözden kaçırılmaması gereken bir nokta olarak, MSP'nin Amerikan emper-

yalizmi ile olan bağıntıları şimdilik bir soru halinde duruyor. Bilindiği gibi ABD Ortadoğuda birtakım tarikatları ve gizli dinsel dernekleri beslemektedir. MSP'nin bu derneklerle bağıntılı olduğunu ileri sürmüyoruz. Ama Ortak Pazar'a karşı çıkıp, emperyalizme karşı çıkmamak zihinlerde çeşitli sorular uyandırmaktadır. Eğer MSP topyekun bir anti - emperyalist tutum gösterebilseydi şüphesiz ki daha inanırıcı bir tutum içinde bulunacaktı.

Millî Selamet Partisi'ni incelemeye çalışırken, heterojen sınıf yapısı, özlemleri, hayalleri, tutarsızlıkları yanında, «din» faktörünün bu partiyi açıklamaktaki ve heterojen yapıyı bütünleştiren bir harç olmaktadır önemine yer yer dikkati çektik. Gerek bu açıdan, gerekse MSP ve benzeri hareketler konusundaki bazı yanlış görüş ve teorilere temel olması açısından «din» konusuna ve bugün MSP'nin sahip çıktığı dinci ideolojinin Türkiyede çeşitli sınıflar ve örgütler tarafından tarih boyunca nasıl kullanılmış olduğuna bir göz atmakta yarar var.

Günümüzde dinin yeri:

Sosyal olaylara ancak temeldeki ekonomik - sınıfsal nedenleri esas kabul ederek teşhis koyabiliriz. Ama bu bilimsel gerçek üst yapı faktörünün bir etki sahibi olmadığı anlamına gelmez. Özellikle din gibi binlerce yıldır insan topluluklarında sosyal, düşünsel, hatta ekonomik - siyasal bir doktrin görevi yapmış, üstelik insanoğlunun doğa karşısında yemediği güçlerden doğan çekingenliğiyle bir inanç ve «öldükten sonra da var olabilmek» umudu halinde bireylerin de psikolojisini etkilemiş bir üst yapı kurumunun, yeryüzünden kolayca silineceğini topluma veya onun belirli kesimlerine hiç bir etkirmede bulunmayacağını düşünmek yanlış olur. Din, doğayı idealist - metafizik güçlerle izah eden bir «öğretisi» olmasından öte, bir sosyal şartlanma, bir toplumsal kategoridir. Tarihte pek çok ilerici ve gerici hareketler dinsel motiflerle beslenebilmiş ve dinsel ideolojilerle insanlar hareketi geçirilebilmiştir. Hatta bugüne dek süregelen dinlerden, Musevîlik Mısır, Hristiyanlık Roma, Müslüman-

lık ise Arabistan egemen sınıflarına karşı bir ideolojik silah, bir sosyal öğreti ve hatta örgütlenme biçiminde ortaya çıkmışlardı. Keza, Protestanlık mezhebi bir kısım Avrupa burjuvazisinin feodal sınıflara karşı mücadelesinde, köylüleri daha kolay arkasına alabilen bir bayrak olabilmiş, Orta - Doğu'da ise Alevilik tarihinde pek çok ilerici hareketin inanç unsuru olmuştur.

Ne var ki din bugün artık yaygın olarak emperyalist güçlerin ve diğer ortaklarının, özellikle az gelişmiş ülkelerde emekçi hareketlerine ve işçi sınıfı düşüncesine karşı kullandıkları propaganda ve tahrik araçlarından biridir.

Bunun dışında, örnekleri dünyamızda çok az olan bir kısım emekçi hareketlerinin veya etnik grupların, ya da etnik özelliğe bürünmüş toplulukların hak sınıflara ve sömürüye karşı verdikleri mücadelede, idealist - metafizik motifler bir birleştirici unsur, bu hareketin ideolojisinin, önünde sonunda bilimsel temele ve çağdaş ilerici düşünceye ulaşması da zorunlu ve kaçınılmazdır.

Emekçilerin sömürüye karşı mücadelesi her şekilde şüphesiz ki olumludur, ama bu mücadelelerin ideolojisi maddeci dünya görüşünü temel alıyorsa, o hareketin er geç yokolup yenilmesi veya bilimsel düşünceye ulaşıp tarihsel öncüsüne kavuşması determinizmin kaçınılmaz sonucudur.

Küçük burjuva ilericiliği, radikalizmi veya halkçı milliyetçilik, milli kurtuluşçuluk gibi akımlar, sosyalizmden etkilenmiş ve esinlenmiş oldukları için, demokrasi ve son tahlilde üretim güçlerini geliştirme yolunda davrandıkları için veya böyle düşünüp davrandıkları sürece ilerici dir. Çağdaş toplumda bağımsızlıkçı, özgürlükçü, demokratik akımlardan, eska za dinsel bağımsızlıkçı, özgürlükçü, ke za dinsel motifli olanları varsa, onlar da ancak toplumun gelişim doğrultusunda yani işçi sınıfının yanında veya yönünde adım atıyorlarsa ilerici sayılmalıdır. Böyle hareketlerin ilericiliği, onların doğasından değil, işçi kesiminin devrimciliğinden ileri gelir.

Bugün Dünyanın pek çok yerinde ge-

rici egemen sınıflar emekçilerin inanç ve duygularını istismar edip, onların din duygularını kötüye kullanıp bu vasıtayla emekçileri bizzat emekçi hareketine karşı kışkırtmağa çalışmaktadırlar. Pek çok ülkede kanlı faşizmleri kurum olarak destekleyen Katolik kiliselerinden, Endonez ya'da bir milyon kişinin öldürüldüğü korkunç sosyalist avına ve katliamına kadar, din yaygın biçimde bizzat ileri halk hareketlerine ve demokrasiye karşı, sömürücü güçler tarafından kullanılmıştır.

20. ci yüzyıl Türkiye tarihinde de, emperyalizm ve yerli ortaklarının, kitleleri dinsel istismar ile ileri hareketlere karşı kışkırtıp kan döktüğünü biliyoruz. 31 Mart'da Anzavur isyanlarında emperyalist burjuvazi ile iç ortaklarının provokasyonunu herkes bilmektedir. Böyle olaylardaki bilinçsiz kitlelere bakıp, «madem ki burada halk var, şu halde bu hareket ilericidir» demek en azından halk dalkavukluğudur.

Ama öte yandan, laikliği tekelci burjuvaya hizmet edecek şekilde kullanarak emekçilerin dinsel duygularını zor ve bas kı yoluyla ezmeğe çalışmak, demokrasiyle ve insancılıkla asla bağdaşmayan bir zorbalık değil midir? Ya da solculuğu dine ve dindarlara düşman olmakla, ilericiliği ise soyut bir laiklelikle bir gören sözde ilericiler, gerçekte büyük burjuvazinin laiklik ve dincilik kuklalarını bir ideolojik akım haline getirip, iplerini kendi ellerinde tutarak, kâh birini kâh diğerini veya çoğu zaman ikisini birden kullanıp oynamak istediğinin farkında değildirler. Böylece, kaderleri son tahlilde ortak olan kır ve şehir küçük burjuvazisi içinde çeşitli etki alanları yaratıp, onları bu iki ideolojiden birinin peşine takarak uyanma süreçlerini geciktirmeğe çalışan ve küçük burjuvazinin çeşitli zümrelerini birbirine düşman edip oyalayan, hedef şaşırta n çalışmaların tarihimizdeki yerini görmemek imkansızdır.

Örneğin 1950 öncesi CHP iktidarında, bürokrat küçük burjuvaziyi soyut bir laiklelikle bezendirip, halkın bilinçsizce sahip çıktığı dine saldırtmak ve ilericiliği öyle göstermek tutumunda olan yerli burjuvazi, 1950'den sonra, arkasında daha güçlü

olarak dürtüsünü hissettiği emperyalizmle birlikte, bu kez dini körükleyip, iktidardan aşağı ettiği laik kadrolara karşı kullanma oyununu oynamadı mı? Dinin teşvik edildiği Demokrat Parti döneminde, Bayar dahil DP kadrosunun kurmayı arasında ve devletin kilit noktalarında masonlar bulunmaktaydı. 1960'larda DP'nin devamı gibi görünen ve dini istismar ederek oy toplama taktiğini sürdüren AP'nin yeni lideri Demirel'in de masonluğu belgesiyle ispatlanmamış mıdır?

Din konusunda iki yanlış görüş:

Türkiye solunda geçmişte yer alan, bugün de varlığını sürdüren ve yazımızın sonunda ele alacağımız iki uç görüşten biri, 1950 öncesindeki laik küçük burjuvaziyi ilerici gösterirken, diğer görüş ise laikliğe karşı olan Dogucu - İslamcı cepheyi ilerici ilan etmişti.

Kurtuluş Savaşımızın milli burjuvazisi ve onun kadroları ne kadar zamanda emperyalizme yeniden teslim olmuştur? Bağımsızlık mücadelesinde kanını döken işçi sınıfı ve genel olarak halk, devrimden sonra kaç yıl içinde, ve hatta devrim yılları zarfında baskı altına alınmış, her türlü demokrasi ve özgürlükler ne zamandan itibaren ve nasıl da şiddetle ezilmeğe başlanmıştır olgusunu tesbit etmeğe çalışırken, bir Terakkiperver Fırka'yı, veya Serbest Fırka'yı, Demokratik Parti Hareketini ve doğurduğu çocuklarını, torunlarını «onların desteği halktı» gerekçesiyle ilerici göstermek, iki gericilikten birini seçmektir. Burjuvazinin elli yıllık tirmanmasını görmemek, tek kelimeyle sınıfsallıktan uzaklaşmaktır. Bu durum insanı DP iktidarının yani tekelcileşmekte olan burjuvazinin üretici güçleri geliştirdiğini, iddia etmeğe kadar götürür. Böylelikle devrimcilik - ilericilik adına yerli burjuvaziye, onun son derece gerici, başlıca iç ortaklarına, kırsal sömürü kesimlerine ve tüm bu güçlerin ardındaki emperyalizme övgü düzülmez de ne yapılmış olur?

Din kimlerin aracı oldu?

Burjuvazinin 1946 sonrasında tefeci - tüccarlıkla kurduğu ekonomik ve siyasal

ittifak, kısa zamanda 1950 iktidarını doğurmuştur. Parlamentar sisteme geçişte büyük burjuvazi tefeci - tüccarlıktan sadece bir ekonomik güç olarak yararlanmamış, aynı zamanda onun kitlelere kadar uzanan yaygın niteliğinden de faydalanarak kitlelerden oy toplayabilmiştir. Oy toplama başlıca propoganda aracı, bürokrat aleyhtarlığı ve din olmuştur ki, her iki motif de birbirini bütünlemektedir. Bürokratların laik olmasına karşılık, tefeci - tüccarlık dincidir. Halkın dinci ideoloji altındaki dinsel özelemleri tefeci - tüccarlık kanalıyla büyük burjuvaziye aktarılabilmiştir. Bu durum 1973 seçimlerine kadar sürmüş, tekelci burjuvazi dini tamamen kendi amaçları için bir araç olarak kullanabilmiştir.

İlk olarak son seçimlerde, dincilik silahı tekelci burjuvazinin emrinden kısmen çıkmıştır. Silah bu defa Milli Selamet Partisi'nin eline geçmiştir.

Egemen sınıfların son yıllardaki buranından zarar gören emekçi kesimlerin dinci ideoloji etkisi altındaki bir bölümü, artan iktisadi sıkıntılarla, bugün Milli Selamet Partisine oy vermişler, ve Masonların gerçekte büyük kapitalistler olduğunu kavramışlar, ama buna alternatif olarak solu seçecek bilince gelmediklerinden, yıllarca süren derin dinsel şartlanmaların etkisiyle, Milli Selameti tercih etmişlerdir.

Konuyla ilgili olarak geçmişe biraz daha dikkatlice bakacak olursak şunları görürüz:

1950'den sonra dinciliği kendi amaçları için kışkırtan büyük sermaye, aynı zamanda onu belirli sınırlarda zaptetmeğe de çalışmıştı. O yıllarda, bildiği gibi burjuvazinin müsaade ettiği sınırları zorlayan dincilik, daha çok gizli tarikatlar halinde beliriyor, hükümet buna kısmen göz yumuyor, kısmen bastırıyordu. 1950'lerin hemen öncesinde Tıcanilik tarikatı revaçtaydı. Tarihsel çıkışı alevilik ve ilericilik olan ama zamanla sunnileşip gericileşmiş olan bu tarikatın üyeleri bere giymeleriyle tanınırlar, zaman zaman Atatürk heykellerine saldırıda bulunurlardı. Laik küçük burjuvaziye çileden çıkarılan bu hareketlere burjuvazi müsaade etmedi, ve çabuk bastırdı. Böylece Tıcanilik gelişmeden kaldı.

Lideri Pilavoğlu'nun yolu ise erkek çocuklara tasallut suçundan hapishaneye kadar uzandı.

1950 Sonrasının asıl mezhep hareketi Nurculuk oldu. Ashında CHP devrinde var olan ve belirli bir tarikat geleneğini kuran Saidi Nursi (Saidi Kürdi veya Bediüzzaman) bütün koyu dindarların efsanevi bir sembolüydü. Saidi Nursi, DP devrinde nisbeten serbestlik buldu ve dinci ideoloji başlıca bu tarikat etrafında toplandı. Ama hiç bir zaman su yüzüne çıkmadı...

Dincilerin meşru siyasi ideolojisi ise o zamanlar Necip Fazıl Kısakürek'in elindeydi. DP iktidarı bazan ona el altından para vererek dergi çıkarttırıyor (Büyük Doğu) bazan da dergisini kapatıyordu. Burjuvazi o yıllarda kendi kalıpları içinde tuttuğu ölçüdeki dinciliği bir yandan resmi bakımından sürdürürken, (radyo yayınları İmam Hatip okulları v.b.) gazete sütunlarında ise Peyami Safa', sonradan Kadircan Kafalı vb. gibi ideologların kalemleriyle dinciliği, burjuvazinin sınırları içinde zaptetmeğe çalışıyordu.

Dinciliğin örtülü biçimi ve büyük burjuvaziden özerkleşmeğe aday olan akımı Nurculuk'tu. Nur risaleleri gizli yayınları. Ve DP'nin dinsel, tavizciliği altın da bile Nurculuk ve Nur toplantıları gizliydi.

1960'dan sonra gelen özgürlük ortamında, dinci ideoloji tarikat niteliğini sürdürmekle birlikte, ayrı yayın organları biçiminde belirdi, ortak davrandığı ırkçı - faşistlerden ayrılarak, Bugün, Babiâli'de Sabah gibi gazetelerle güçlendi. Mehmet Şevket Eygi, Ergun Göze, Ahmet Kabaklı Şule Yüksel Şenler gibi yeni ideologlar ortaya çıkardı.

Bu aşamada burjuvazi, sözkonusu yayınları ve yazarları sosyalizme ve sola karşı kullanmakla yetiniyor, ama yavaş yavaş bunun kendi kontrolünden çıkmakta olduğunu da görüyordu. 1965'de Tekin Erer ile Ergun Göze arasındaki küfürlü polemik buna bir örnektir. AP milletvekili Tekin Erer burjuvazinin sözcülüğünü yaparak «milliyetçi cephede Atatürkçülüğü» savunuyor ve dinci akımı «yeşil komünizm» olarak niteliyordu. (Bak. Yeşil Komünizm; Ergun Göze Tekin Erer kav-

gası, Bedir Yayınları). Aynı, «yeşil komünizm» terimi yıllar sonra 1973 seçimleri için Son Havadis'in seçim çağrısında yine kullanılacaktı. (13.10.1973).

Daha sonra yıldızı aniden parlayan Mehmet Şevket Eygi sosyalizme uzun süre söverek büyük şöhret yaptıktan sonra, bu kez kapitalizme de sövmeğe başlıyor, Türkiye'nin her tarafında düzenlediği sabah namazlarına «ümme-i müslümanı» çağırarak bir çeşit gösteri ve cihad provaları yaptırıyordu. Konya - Kayseri - Kanlı Pazar olayları dinciliğin saldırgan politikasının egemen olduğu bu dönemlere rastlar. Yine bu yıllarda dünyada üç çeşit enternasyonalin varlığında söz ediyorlar, Kızıl Enternasyonalin karşısında, başını Amerika'nın çektiği bir Mavi Enternasyonalin bulun duğunu, kendilerinin ise Yeşil Enternasyonale (İslam Enternasyonaline) bağlı bulduklarını belirtiyorlardı... Bu gelişmeler de Amerika'nın ve Aramco'nun ne kadar rolü olduğu herkesçe bilinir. Ama zamanla bu hareketler de aşıldı. Bu yıllarda dincilik basit bir propaganda aracı olmaktan çıkıp, egemen sınıfların, sosyalizme karşı vurucu gücü niteliğine bürünmüştü.

İşte bu dönemde Odalar Birliğinde Er bakan hareketi ortaya çıktı. Anadolu tüccarını ve küçük imalatçısını, küçük müteahhidini temsilen muhalefet yaptı. Ve tekeli kesime karşı muhalefetini bu kesimi ma sonlukla suçlayarak yine din temeli üzerine oturttu.

Böylece din silahı ve halkın din duygularının siyasi amaçlarla istismarı tekeli burjuvazinin elinden ve kontrolünden çıkarak, Erbakan'ın partisimin, yani anti - monopolist kesimlerin eline geçti.

Tekelci burjuvazinin, AP ve Demirel'in MSP'yi laiklik adına suçlamaları da hemen arkasından kendini gösterdi. Tekelci kesimin sözcüleri ve Demirel, Millî Nizam Partisini «dini siyasete alet etmekle» suçluyorlar; bir yandan kendileri de bu silahı yer yer kullanmaya devam ederken öte yandan MSP'nin kapatılmasını bile istiyorlardı. Din, tekeli kesimin tekelinden ve kontrolünden çıkmıştı. Hatta kendisine karşı çevrilmiş bir silah haline gelmeye bile başlıyordu.

MSP'nin din silahını da kullanarak 14 Ekim seçimlerinde başarı kazanması din ve islamcılık tezlerinin de işin içine karıştığı eski bir tartışmayı ve eski yanlışları, bu defa MSP olayı etrafında yeniden gündeme getirdi.

Gündeme gelen eski yanlışlar

Millî Selamet Partisini ve dolayısıyla din konusunu incelerken, Türkiye ilerici hareketinin çok önemli bir tartışma konusuna kısaca da olsa değinmeden geçemeyiz.

Özellikle 1961 sonrasında sol kanatta büyük tartışmalara yol açan, birçok bölünme ve kopuşmanın, ya da ihtilafın ideolojik yansıması haline getirilen bu nokta *bürokrat küçük burjuvazinin* Türkiye'deki yeri konusudur...

1971 Yılına kadar gitgide artarak sürüp gelen ve son zamanlarda yeni yansımalar gösteren «bürokrasi orunu» üzerine görüş sahibi olmayan, veya geçmişteki tartışmaya katılmayan ilerici çevre yok gibidir. Biz burada bu çeşitli görüşlerden MSP konusundaki yanlışları da açıklayabilecek iki uç üzerinde durmak istiyoruz.

Bu görüşlerden birisi, bürokrat küçük burjuvazinin Türkiye'deki «büyük devrimci misyonunu(!)» vurgulayan ve ancak asker-sivil aydın zümre öncülüğünde devrimci akımın birinci etabının başarıya varacağını; sosyalizm yolunun, işçi sınıfının güçlenmesi ve iktidara ağırlık koyması kapısının oradan açılacağını savunan görüştür. Bu görüşler kimi ilerici tarafından açık açık savunulmuş ve radikal küçük burjuva akımı halinde belirmiş, kimi ilerici tarafından ise işçi sınıfı devrimciliği terminolojisi ile bir «devrim stratejisi» olarak ya ri açık-yarı kapalı ifade olunmuş, olayların tekdüz edici gelişimi ve yöneltilemediği, bu tezi zamanla kısmen düzeltilmiş işçi kesiminin öncülüğü meselesi genel olarak — kâğıt üzerinde de olsa — benimsenmiştir.

Diğer uç görüş bürokrasiyi, Osmanlılardan sürüp gelen egemen sömürücü sınıf olarak gören ve sınıf tahilllerini «halk — bürokrat çelişkisi» üzerine inşa eden tezdır. Bu görüşün sahipleri Osmanlıların imparatorluk döneminde bürokrasinin bir

egemen sınıf haline dönüştüğünü ve artı ürüne el koyduğunu belirten varsayımdan kalkarak ve burjuva demokratik devrimden sonra da bürokrat küçük burjuvazinin 1950'ye kadar artı - değere el koyan başlıca hakim sınıf halinde kaldığını ileri sürerek bürokrat küçük burjuvazinin elan halka karşı, gerici, tutucu bir zümre olduğu sonucuna varmaktadırlar.

Her iki uç görüş de kapitalist toplumda temel sınıfların yerini isabetle teşhis edemeyen; küçük burjuva ağırlığını ilerici hareket lehine veya aleyhine abartarak, ya öncü devrimci veya egemen gerici güç olacak kadar önemseyen hatalı görüşlerdir.

Bürokrat küçük burjuvanın yerini halk lehine abartan görüşün yani radikal küçük burjuva çizgisinin son yıllarda uğradığı değişim henüz belirginleşmemiştir. Fakat diğer görüş, 12 Mart sonrasında devam etmiş, çeşitli biçimler ve türevler doğurmuş, seçim öncesinde ve sonrasında en eski çizgisiyle yeniden derinleştirilerek ortaya sürülmüştür. Ayrıca bu ikinci tez, dinsel temaya daha fazla önem vermektedir. Bu nedenle, MSP'yi de aldıktan sonra sözkonusu ikinci temel görüşü irdelemek ister istemez zorunlu oluyor.

Sözkonusu görüş, 1971 öncesinde de ileri sürülmüş ve pek itibar bulmamıştı. 1971 sonrasında getirdiği şartlarda çeşitli konuların sınıf açısından tartışılması mümkün olmadı ama bahsedilen görüşün çeşitli biçimleri ortaya çıktı. Daha sonra MSP ile ilgili olarak bir canlanma gösterdi.

Sözünü ettiğimiz görüş, Osmanlı Toplumundaki burjuvalaşma hareketinin (ve burjuvazinin) fikriyatını yapan Jön Türk'lerin, zamanla «Batıcı-Laik» ve «Doğucu - İslamcı» şeklinde iki kanada ayrıldıklarını, batıcı - laik kanadın halktan koparak tarihin akışına ters bir tutum izlediğini ve halka karşı despotizm uyguladığını; doğucu - islamcı kanadın ise halkçılığı ve demokrasiyi temsil ettiğini ileri sürer. Bu görüşe göre, üretici güçlerin gelişmesini ancak halkla birlikte «Doğucu - İslamcı» kanat gerçekleştirmiştir. Yine aynı tez sahiplerine bakılırsa, batıcı - laik kanadın ve onun iktisadi politikasının yenik düştüğü, doğucu - islamcı cephenin iktidara geldiği 1950 seçimleri bir devrim niteliğinin

dedir. DP ve onu izleyen AP hareketi ve liberal kapitalizm, üretici güçlerin gelişmesini sağlamış; bu gelişimin önündeki baticı - laik bürokrat engelleri ortadan kaldırmış; demokrasiyi halkçılığı ve kalkınmayı getirmişti. Aynı iddia, Hürriyet ve İtilâf, Terakkîperver, Serbest Fırkalarla Demokrat Parti ve AP'yi «sol» parti ilân eder.

Toplum olaylarında bilimsel olmak demek onlara sınıfsal açıdan bakmak, ayrıca sosyal olayları, olguları çarpıtmadan görmek demektir. Modern çağda, yani kapitalist toplumda sınıfsal gelişmeye burjuvazi ve işçi sınıfı çelişkisi açısından bakmayan, çelişkiler yumağını kapitalizmin temel çelişkisine oturtmayan ve bunun hemen yanısıra büyük etki sahibi olan emperyalizm ile anti - emperyalist güçler arasında çelişkinin dünyamızda oynadığı rolü önemsemeyen görüşler önemli yanlışları içerir. Bu yazıda ele aldığımız görüş de, olaya, temel belirleyici öğeler olan bu çelişkiler açısından bakmayarak, Türkiye toplumunun cumhuriyet dönemini «halk - bürokrat çelişkisi» açısından değerlendirdiği, yani kapitalist bir toplumda başlıca hakim sınıfı görmediği, ve bu hakim sınıfın müttefiği durumundaki - kapitalizm öncesinden süregelen - diğer sömürücü sınıfları önemsemediği için; egemen sınıf olarak halkın karşısına —kendisi bir sınıf olmayan— bürokrat zümreyi burjuvaziden soyutlanmış bir güç, bir umacı diye koyduğu için daha konuyu ele alıfta yanlışlığa düşmektedir. Buradan kalkan görüşler burjuvazinin karşısındaki işçi sınıfını esas ve ölçüler olarak alacak yerde, burjuvazinin gelişimini gözönüne almakta ve tekeli burjuvazinin gelişimine övgüler düzmekte, hatta 14 Mayıs 1950'yi «halk devrimi» gibi gösterebilmektedir. Böylece işçi sınıfının gelişimi ve ilerliciliği söz konusu edilmemekte, «kapitalizmin üretici güçleri geliştirdiği» gibi, ancak kapitalistlerin işine yaranan tezler öne sürülmektedir.

Bütün bu görüşler içinde, «bürokratların laisizmine» karşı; müslümanlığın, dinci ideolojinin, ilerliciliği ve halkçılığı temsil ettiği öne sürülerek, ikinci bir yanlışla gidilmekte, işçi sınıfının fikriyatı bir kez da-

ha unutturulmaktadır. Oysa biz ister burjuvazinin, ister diğer ara tabakaların, kırsal sömürücü veya emekçi kesimlerin ilerliciliğini veya gericiliğini, sadece bir tek çizgiye göre belirleyebiliriz. Bu çizgi işçi kesiminin burjuvaziye ve onun dahil olduğu emperyalizme karşı bağımsız fikriyatı ve bağımsız siyasal çizgisidir 20. Yüzyılda, hele hele bu yüzyılın ikinci yarısında, sınıfları, zümreleri ve olayları bu açıdan değerlendiremezsek, ileri - geri meselesini statik olarak alırsak bunun kıstası için işçi sınıfının bağımsız çizgisini esas almazsak sonunda altından kalkamayacağımız büyük yanlışlara düşer, hatta burjuvaziye, tekeli burjuvaziye övgüler donatır duruma geliriz.

Aynı çarpık görüş silsilesinin yeni yansımaları Ortak Pazar emperyalizmini ve Süleyman Demirel'i ilerici ilan etmek, ya da MSP'yi sınıf açısından soyutlayarak devrimci payeye ulaştırmak vs. şeklinde ortaya çıkıyor ve bu bilim dışı çarpık görüşler, meseleleri henüz kavramamış bazı kimselerce benimseniyor, bazı kimselerin de kafasını karıştırıyor.

İlerde uzun uzun ele alınması ve Türkiye'de burjuva demokratik devrim, bürokrasinin yeri gibi önemli sorunların incelenmesiyle derinleştirilmesi gereken bu önemli yanlış görüşe, MSP'yi ilerici hatta «toplumcu», «devrimci» saymaya kadar gittiği ve bu partinin sınıf gerçeğini çarpıtıldığı için burada kısaca değindik.

MSP'nin seçim başarısını, Doğucu - İslamcı cephenin bürokrasi üzerindeki yeni bir zaferi olarak ilan eden bu görüş, nasıl bir zamanlar bürokrasinin arkasındaki büyük sermayeyi, tekeli kesimi görmemiş ve DP hareketini halk devrimi saymışsa, bugün de MSP'nin yönetici sınıf yapısını bir yana bırakıp, ekonomik çıkarlar ve dinsel motifler yüzünden MSP'nin arkasına takılmış olan emekçi kitlelerin, tekeli sermaye ve kapitalizmle olan çelişkilerini görmezlikten geliyor.

MSP'yi ve MSP'nin hükümete katılma sına, «gardrop Atatürkçülüğü» ve yanlış bir laiklik anlayışıyla değerlendiren görüş nasıl MSP'yi ve MSP içinde yer alan dinci

ideolojinin etkisindeki bilinçsiz kitleleri bütünüyle karşısına alma yanlısına düşüyor-
sa, MSP'yi doğucu islamcı cephenin bürokrasiye karşı açtığı cihad'ta bir merhale olarak ele alan görüş de Milli Selamet Partisini hak etmediği yanlış bir yere koyma hatasından kurtulamıyor. Bütün mesele ise ilericiliği, gericiliği işçi sınıfına göre ko numun belirlediğini unutmaktan doğuyor.

Bu incelemede MSP konusuna bir ilk yaklaşımda bulunmaya çalıştık, Türkiye-

nin, özellikle kırsal yapısının ve tekelci kesim yanında ikinci derecedeki sömürü güçlerinin değişim ve kristalleşme geçirdiği bir dönemde, bu kesimlerin bir kısmına dayanan MSP konusunda, çeşitli yanlışlara düşmek mümkün, Burada sadece bir tartışma açıyoruz. Bu tartışmanın çeşitli eleştiri düzeltme ve geliştirmelerle bizleri, sadece MSP konusunda değil, pek çok temel konuda daha ileri görüş birliğine götüreceği inancındayız.

TÜSTAV

Finans kapital solculuğu ve AP goygoyculuğu: "Türkiye'de 1971 rejimi"

Ali Tümer

İşçi sınıfı düşüncesine karşı; Türkiye burjuvazisi, geçici egemenliğini, sadece baskı ve şiddet tedbirleriyle, terörle, işkenceyle, «faili meçhul» cinayetlerle değil, ideolojik silahlarla da savunmak zorunluluğunu duydu daima. Bununla beraber, yaratıcı, olumlu ve dinamik bir geçmişten yoksun oluşu; tarih ve toplum sahnemize, başlangıcından beri, tefeci - bezirgân gelenekleriyle asalak olarak girişi, uluslararası kapitalizme bağımlı bulunuşu gibi nedenlerle; yerli büyük burjuvazi uzunca bir süre kullandığı, ama artık ipliği çoktan pazara çıkarılmış «kadroculuk»un ideolojik safşata ve salatalarıyla ve bir süre sonra da damadı şehriyarilerin, Kayseri'li bezirgânların ilkel anti - sosyalizmi, ucuz provokasyonları, kaba sövgüleri ve cadı kazanlarıyla yetinmek zorunda kaldı. Ancak son yıllarda, efendisi Batı finans oligarşileri gibi; tekelci kapitalist sömürünün en yoğun, en keskin, en yalın biçimlerini, «tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş aşaması»nın tarihsel gerekleri olarak sunmağa cüret eden; çok daha bilgiç, çok daha kaypak, çok daha çağdaş çığırkanlarla, kalp düşünürleri çağırdı yardımına. İnsan üretici güçlerini kasıtlı bir şekilde unutarak ve unutturarak, soyut bir «teknigi» bütün e-

konomik ve sosyal gelişmelerin tek itici gücü olarak tanımlayan bu «özgün» düşünürlerse; «tarihsel zorunluklar» ve «sosyal gerçeklikler» adına, toplumcu aydınlarla gençlerden ve çalışan kitlelerden anti - demokratik baskılara, teröre ve işkenceye seve seve katlanmalarını talep ettiler; bin türlü cilveyle, bin türlü el çabukluğuyla, bin türlü ayak oyunuyla kapitalizmi ve özellikle tekelci kapitalizmi, gizli yada açık bir şekilde savunarak yüceltmeğe çalıştılar.

Türkiye'nin Sosyal gerçekliğini ve ülkemizde 60 yıldan beri sürdürülen işçi sınıfı hareketini, yani demokrasi ve sosyalizm mücadelesini, tekelci sermaye çıkarları adına mekanik bir şekilde yorumlayarak kadroların ve giderek kitlelerin bilinglerini bulandırmaya çalışan bu kalpazan yazarlarla, sözde düşünürlerin etkisi, 1971 öncesinde önemsenmeyecek kadar azdı. Bütün yaptıkları bunak kocakarı gevezeliğinden küçük burjuva zevzekliğinden başka bir şey değildi. Hatta örgütsel disiplinin büyük ölçüde ortadan kalktığı, egemen sınıfların her türlü provokasyonu rahatça tezgâhlayabildiği, küçük burjuva dükkâncılık eğilimleriyle saplantılarının gün geçtikçe zararlarını arttırdıkları genel bir a-

zargi ortamında dahi, devrimcilerin bir tekinj bile, tekelci kapitalizmle A.P. nin ilericici oldukları ve Demirel'in A.B.D. Emperyalizmi'ne karşı mücadele ettiği şeklindeki bir kuyruklu yalana inandırma olanağı yoktu. Diğer bir deyişle, tekelci burjuvazinin en kaypak sözcüleri, bütün cilve ve kırımtalarına rağmen; dar bir ahbap çavuşlar çevresinin dışına bir türlü çıkamıyor; son tahlilde, sadece kendileri için çahyor, kendileri için söylüyorlardı.

Parlak kısmet: 1971

Bununla beraber bu evde kalmış kızlara; A.B.D. Emperyalizmi'nin izni ve yerli tekelci burjuvazinin inayetiyle, çok parlak bir kısmet çıkıverdi birdenbire: Bu pırl pırl sırmalı ve sıra malı kısmetin adı ise, hepimizin çok iyi bildiği gibi, 1971 rejimi idi. «Makable çamil» kanunların tezgâhlandığı, sosyalist aydınlarla gençlerin rehin alındığı, işkence ve terörün olağanlaştığı emekçi mücadelesinin bastırılmağa çalışıldığını «olağanüstü» dönemde; tekelci burjuvazinin sevgilileri, yerleştikleri yeni kucağın zahiri ve geçici gücünün güven ve güvencesiyle zihinleri rahatlıkla bulandırabilme olanaklarına kavuştular; yıldıgnlık ortamını en seviyesiz bir şekilde istismar ederek, «Bakın, biz size ne dediydik? Türkiye finans kapitali tekin değildir. Ona karşı destursuz su döken çarpılı çarpıverir. Hadi bir daha toyluk etmeyin» edasıyla, geçmişin ve geleceğin sivil faşizmini demokrasi diye yutturmağa çalıştılar. Baskılardan, terörden ve işkenceden uluslararası ve yerli büyük burjuvazi ile diğer müttetiklerini ve uşaklarını değil; sosyalistlerle emekçi kitleleri sorumlu tuttular.

Yerli tekelci burjuvazinin bu üstün yetenekli ve parlak sözcülerinin başında ise, ülkemizin bir yerde en «özgün» yazarı, en «özgün» düşünürü, en «özgün» bilgini ve bilgici Ali Gevgilili geliyordu. Yaşıyan ve yaşıyacak kuşaklar için ne büyük bir mutluluktur ki «Türk toplumunun geçirdiği bunalımı, tarihsel gelişimi içindeki yerine koyabilen ve yaşadığımız dönemi en iyi yorumlayan Gevgilili, gelecek kuşakların 1970'lerin Türkiyesini anlıyabilmeleri için» her biri, uzun yıllar süren, sabırlı, disiplin-

li, inançlı bilimsel çalışmalarının ve devrimci gözlemlerinin ürünü olan yazıcıklarını «Türkiye'de 1971 Rejimi - Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçiş Aşaması» adındaki üstün bilimsel «yapıt»ta topladı ve 1971 rejimi'nin ve «tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin» genel ve özel koşulları altında sadece küçük burjuva zevzekleri arasında değil, birtakım kılıç artıkları ve örnekler arasında da yankı buldu bu görüşler. Sonunda «hakikati» görerek, «Kemal-e» ve «hidayete» eren bu molla bozuntuları, özeleştiri yapmak bahanesiyle, tekelci kapitalizmden, A.P.den, Demirel'den özür dilediler; «üretim güçlerini geliştiren ve A.B.D. Emperyalizmi'ne karşı yığıtçe mücadele veren bu «yurtseverler»den, «Türkiye'nin Gözbebekleri»nden tarih ve toplum adına, bağışlanmaları talebinde bulundular. Böylece, bir yandan gerçek sosyalist düşünürlerle bilim adamlarının susturulması ve emekçi kitlelerin demokratik - toplumsal mücadelesinin baskı altına alınması, diğer yandan da bir takım mürtedlerin «hakikati» görmeleri sonunda; Türkiye tekelci burjuvazinin en parlak sözcüsünün etkinliği demek, parmak olsun arttı; hem dünya hem de kendi devrimci pratiğimizle ipliği çoktan pazara çıkartılmış görüşler, yeniden gevezelik ve zevzeklik konusu olmağa başladı sosyalizmin bilimine ve kitlelere inancını yitirmişler arasında. Ama Gevgilili'nin de çok iyi bildiği gibi, goygoyculuğun da, çığırkanlığın da, bezirganlığın da kaçınılmaz bir sonu vardır. Cici balonunu patlatırlar adamın günün birinde ve işçi sınıfıyla sosyalistlerin koyun sürüsü olmadığını öğretiverirler modern Abdurrahman Çelebi'lere. **Türkiyede bürokrasi - halk çelişkisi tali bir çelişkidir. Toplumumuzda, tekelci sermaye ile halk ve özellikle işçi sınıfı arasındaki çelişki çok daha önemlidir.**

Gevgilili'ye göre, ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan geri kalışının başlıca ve hattâ tek nedeni; Osmanlı düzeninden bu yana, devlet bürokrasisinin, diğer bir deyişle «sınıf-u devlet»in toplumumuzda ağırlığını tutucu bir şekilde duyurması, artı-ürün yada artı-değerden aldığı payı sürekli bir şekilde arttırmağa çalışarak, yatırım fonlarını kısıtlaması ve

dolayısıyla üretim güçlerinin gelişimini engelleyişi, hiç değilse yavaşlatışıdır .

Nitekim 1950 yılından bu yana, önce D.P. nin ve daha sonra da A.P. nin liberal ve ilerici ekonomi politikalarıyla, bürokrasinin etkinliği ve gücü giderek azaltılma; üretim güçlerinin gelişimi de hızlanmış ve Türkiye tarım toplumu'ndan sanayi toplumuna geçiş aşamasına girmiştir. Eğer devlet bürokrasisi tutucu bir güç şeklinde toplumumuzda ağırlığını duyurmasaydı, Türkiye çok daha önceden ileri bir sanayi toplumu olabilecekti. Gevgilili biraz Küçükömer'den, biraz Kemal Tahir'den, biraz da Divitçioğlu ve M. Sencer'den esinlenerek ve fakat bu araştırmacılarla yazarların görüşlerini belirli ölçüde tahrif ve vulgarize ederek oluşturduğu bu çok «özgün», bu çok «çarpıcı», çok «devrimci» dü şünceleri şöyle dile getiriyor:

Üretim güçlerini kısırlaştırarak eski düzene baş kaldıran hareketi olarak gelişen D.P. yığınlarla organik bağlar kurmayı başarmış ve Türkiye'de kapitalizmi geliştirirken, toplumun içindeki en dinamik sınıfların ekonomik, sosyal ve siyasal haklarını genişletmesine de tarihsel bir kaçınılmazlıkla yardım etmişti.» (Ali Gevgilili, Türkiye'de 1971 Rejimi. s. 192).

Bu görüş teorik bir bütünlük kisvesi altında daha ilerde şu şekilde açıklığa kavuşturuluyor:

«Yaratılan artık - değere (Acaba artı - ürüne mi demek istiyor?) ortak olan merkezi otoritenin çevresindeki asker ve sivil bürokrasi bastıkları toptraşın ayaklarını altından kaydırmı gördükçe, toplumun ekonomik ve sosyal yapısında ancak kendi çıkarlarını azamileştirici yönde olacağını umdukları rasyonelleştirmenin yollarını aramıştır. Devlet bürokrasisinin değil toplumcu, halkçı olmaya bile uygun düşmeyen zümresel durumu Türk sosyo/ekonomik sistemini:

— Ulusal burjuvazinin topluma ve sonunda devlete kendi damgasını vuracak ölçüde güçlenmesini sürekli olarak önlerken.

— Burjuvazisini geliştiremeyen bir toplumun ileri burjuva toplumlarının üstyapı kurumlarının dışardan getirilmesi gibi bir deneye sürüklemiştir... Burjuva devlet ve

ekonomi sisteminin üst yapısını, çöken Osmanlı İmparatorluğu'na getirmeye çalışan asker ve sivil bürokrasi yada merkezi otorite, o sisteme özünü katacak olan burjuvazinin kendisini ve onun üretim tarzını özgür biçimde geliştirmesine destek olacak yerde, açıkça engel olmuştur... Sivil ve asker bürokrasisiyle merkezi devlet otoritesinin geniş kadrolarının, ne tarımda ne de ticaret ve sanayide üretim araçlarının asıl sahipleri olmadıkları halde salt iktidarlarını sürdürülebilmek amacıyla üretim biçiminin kapitalizme doğru evrimine ayak bağı olmaları, kendileriyle birlikte, toplumun da çöküşünü hızlandırmaktan başka sonuç yaratmayacaktır... 20. Yüzyıl Türk tarihi, içinde iki evren savaşının da bulunduğu yetmiş yıllık süre boyunca, Türk halkının ve burjuvazinin kendilerini geliştirmekten alıkoymayan tarihsel ayak bağlarına karşı farklı nedenlerle giriştikleri mücadelelerin aşamalarıyla doludur...

(a.g.e. s. 209-210)

Bir kere, her egemen sınıf daima kendi çıkarlarını azamileştirici yöndeki rasyonelleştirmeleri destekler ve uygular. Egemen oldukları sürece asker - sivil bürokrasiyi kendi çıkarlarını azamileştirmeye çalıştıkları için kimse ayıplayamazdı. Fakat böyle bir yaklaşım bile tek taraflı ve mekanik bir yaklaşımdır. Tarihimiz «sınıf-u devlet» artıklarının yüzyıla yakındır, aldıkları her rasyonelleştirme kararının, temelde kendi değil, Türkiye burjuvazisinin çıkarlarını azamileştirdiğini açıkça ortaya koyuyor. Bu arada kendilerine de kılıçlarının hakkı olarak belirli bir «baç» düşüyor elbette. Öte yandan toplumcu bilimin kurucularının insanları, kendi haklarındaki subjektif yargılarıyla değil ancak somut davranışları ve faaliyetleriyle değerlendirebileceğimizi bilimsel bir veri olarak, koydukları tarihten bu yana, bir asırdan fazla bir süre geçmiş bulunuyor. Önemli olan «sınıf-u devlet» artıklarının ne düşündükleri değil, ne yaptıkları. Batı'nın üst yapı kurumları da «Biz öyle istedik, öyle oldu» havasıyla getirilmiyor Osmanlı toplumuna. Bu kurumların benimsenmesi dış ve iç koşulların bir sonucu. Bir yandan dünya kapitalizmi diğer yandan levanten kapitalistler ve hatta şu veya bu şekilde kamu ma-

lını gaspedenler, hep Batı'dan aktarılabilecek kurumlarla mülkiyet hakkının güvenceye alınmasını istiyorlar. Yoksa sivil - asker bürokrasi oturup kendi kendine keyfi bir kararda bulunmuyor. Yağma mı var? Kısacası ayak bağı filân olmuyor merkezi bürokrasi, aksine benimsediği her batı kurumuyla, aldığı her rasyonelleştirme kararıyla, çoğu zaman kendi iradesine ve isteklerine rağmen dünya kapitalizminin kontrolünde, dışa bağımlı bir kapitalistleşmenin yol larını açıyor bir yerde. Gevgilili tarih içinde giderek gücünü ve erkekliğini yitiren merkezi bürokrasimizden ne bekliyordu? Sermayenin tekelleştiği bir çağda «milli burjuva» ve «sanayici» yaratmasını mı? Osmanlı toplumu Japonya yada İngiltere değil. Sınıflı toplumun, özellikle Orta Doğu'ya özgü tefeci tüccarlığı insan üretici güçlerinin yaratıcılığını tümüyle yoketme mişşe de asgariye indirmiştir.

Öte yandan sınıflı toplumlarda, devlet bürokrasisini toplumcu yada halkçı olmadığı için suçlamak onu sınıflar üstü bir güç, veya bir sınıf olarak görmek değil midir? Bürokrasiyi, hizmet ettiği burjuvaziden soyutlamak mümkün mü? Ancak sınıfsız bir topluma varıldığında bürokrasinin de bürokrasi olarak, ortadan kalkacağını; böylece halkçı yada toplumcu bürokrasiyle bile gerek kalmıyacağını, toplumcu bilimin alfabetini yeni yeni hecelemeğe başlayanlar dahi bilmiyor mu? Sınıflı toplumlarda, devlet bürokrasisinin, egemen sınıflardan yana oldukları, egemen sınıfların buyruklarını yerine getirdikleri en açık bir gerçek değil mi? Denilecek ki bizim bürokrasimiz başkaydı, başkadır. Evet ama, bazı özelliklere sahip olması onu ardındaki burjuvaziden bağımsız gösterecek bir mad rabazlığa neden olabilir mi? 1973 Türkiye-sinde bunu yapmak tekelci burjuva tahakkümünü bürokrasi tahakkümü biçiminde gösterip, finans kapital despotizmini temize çıkarmak, anti - demokrasiyi bürokrasiye mal edip, büyük burjuvaziye, demokratik, ilerici bir alternatif olarak örnekler, korkaklar ve cahiller pazarına sürmek değil mi? Gevgilili'nin hedef şaşırtma manevrasının en can alıcı noktası burasıdır. Türkiye emekçilerinin felâketini kapıkulları üzerine yıkıp, onun efendisini apayrı

göstererek aklamak çabasının güya sinsi-ce tezgâhlanışdır bu!..

Aynı bürokrasinin Çağımızdaki uzantısı memur kitlesine şöyle ateş püskürür Gevgilili:

«Orta sınıftaki huzursuzluğu gidermek amacıyla memur ordusuna yapılan milyonlarca liralık ek gelir transferi bir yandan mal stoklarını eritici milyonlarca liralık ek gelir transferi bir yandan mal stoklarını eritici roller oynarken, diğer yandan da ekonominin iç dengesini daha da bozar. Kamu fonları yatırımlar yerine memur maaşlarına aktarılmca ekonomide özel bir yeri bulunan sanayi kesimine yönelen fonlarda belirli bir daralma olmuştur.» (a.g.e. s. 305 - 306)

Gevgilili bir yerde sadece dar gelirli memurlarımıza yapılan ek transferleri görüyor, karma ekonomi devletçilik yoluyla uluslararası ve yerli malı sermayeye aktarılan milyarlarca liralık transferleri, kulağının arkasına atıyor. Şu memurcuklar olmasa, devlet baba işçinin ve köylünün sırtından çıkardıklarının tümünü tekelci sermayeye o da sanayi aktarırdı ve böylece Türkiye de, bir bakardın, göz açıp kapayıncaya kadar sanayi toplumu aşamasına geliverirdi. Şaka bir yana, Gevgilili de çok iyi biliyor memur maaşlarına yapılan zamların ekonomimizin iç dengesini bozmadığını. Ekonomimizin bütün iç dengesi çöktandır yabancı ve yerli finans kapital ortaklığı tarafından bozulmuş ve ortaya da, hepimizin bildiği gibi, tekelci burjuva ile tefeci - tüccar kırması, bir hilkat garibesi, çıkmış sonunda. Şimdi iyice biti kanlanmış olan bu ucube'nin, Gevgilili gibilerin ebeliği de ihtiyacı yok. «Benim valed-i zinâ olmadığımı, neseb-i sahih olduğumu kanıtlayın, ispatlayın, bu bana yeter de artar» diyor. Öte yandan memur maaşlarına yapılan zamlar nereye gidiyor? Sonunda kimin kontrolünde «yatırıma» dönüşüyor? Bürokrasinin gücünü abartan ve tarihsel fonksiyonları ile eylemlerini tahrif ederek veren görüş, daha ilerde şu biçime bürünüyor:

«Türkiye'de tarihsel bürokrasinin toplumu durdurucu nitelikteki geçmiş uygulamaları sonucunda...» (a.g.e. s. 321)

Daha önce de değindiğimiz gibi, bürokrasi-

nin toplumu durdurmağa çalıştığı tümüyle bilim ve gerçek dışı bir görüş. Bürokrasi Gevgillili'nin «özgün» deyiimiyle, «mevcut olan koşullarda», Türkiye kapitalizminin gelişmesi için birşeyler yapmış ve yapıyor.

Bu gibi örnekleri daha da arttırmak mümkün, ama Gevgillili'nin ne demek istediğini anlamak için bu kadarı bile fazla belki!..

Amaç: Hedef şaşırma

Bürokrasi ile halk arasındaki tali gelişki, bir yerde toplumumuzun baş gelişki-si gibi konulunca kadrolara ve giderek işçi sınıfına hedef şaşırılacak, uluslararası ve yerli tekelci burjuvazi ile halkımız arasındaki uzlaşmaz gelişki gözlerden saklanacak.

Oysa artık açıkça ve kesinlikle biliyoruz ki, dünya kapitalist düzeni bir bütündür ve bu bütünün bir kesiminde Batı Avrupa'yla Kuzey Amerika'nın ileri kapitalist ülkeleri, diğer bölümünde de emperyalizmin sömürü ağı içindeki, geri bırakılmış Asya, Afrika, Latin Amerika ve Orta Doğu ülkeleri bulunur. Diğer bir deyişle ileri gitmişlikle geri kalmışlık aynı diyalektik ve tarihsel sürecin, birbirlerini tamamlayan iki halkası, iki yüzüdürler. Ve Türkiye de dünya emperyalizminin sömürü ağı içerisindeki ülkelerden birisidir. Bugün Türkiye'nin geri kalmışlıktan sorumlu olan, bu geriliği kendi çıkarları için kasıtlı bir şekilde sürdüren, artık tarihsel nedenler değil, ülkemizdeki dışa bağımlı yerli tekelci burjuva, tefeci-tüccar ortaklığıdır. Diğer bir deyişle, üretim güçlerinin gelişimini engelleyen, özellikle işçi sınıfımızda somutlaşan insan üretici güçlerini baskı altında tutarak daha üstün bir toplum düzenine geçmemizi zorlaştıran ve iktidarını sürdürebilmek için, gerektiğinde, ülkemizde zaten bütünüyle hiç bir zaman yerleşmemiş bulunan burjuva demokrasisi nin, en temel kurallarını gözünü kırpmadan «demokrasi» adına çiğneyen, işkenceyi ve terörü «olağanlaştıran» da uygulayıcı olan emir kulu ve kapı kulu bürokrasimiz değil, gene yerli tekelci sermaye'dir. Bilindiği gibi, dünya kapitalizminde tekeleşme 19. Asır'ın sonlarına doğru güç ve hız kazanmış, böylece serbest rekabetçi

evre kesinlikle kapanmıştır. Yine aynı yüz yılın ortalarına doğru ise, Türkiye gitgide artan bir hızla Batı kapitalizminin egemenliğine girmeğe başlamıştır. Yabancı finans kapital kontrolündeki birkaç şirket, Osmanlı Devleti'nin ekonomisine, maliyesine, en belirgin üretim dallarına el atmış ve böylece ülkede serbest rekabetçi kapitalizmin gelişimi, daha doğru dürtüst başlamadan durdurulmuştur. Kapitalizmin, bilinçsiz de olsa, tek gelişim belirleyicisi olan rekabete izin ve olanak verilmeyen bir düzende ise, asalak kapitalizm halinde belirerek her türlü ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeyi, daha ana rahminde iken boğmağa çalışacağı ortadaydı ve Türkiye'de böyle oldu.

Kısacası, merkezi bürokrasi, Türkiye kapitalizminin gelişmesine, katkıda bulunmuş, hele hele Cumhuriyet Tarihi boyunca, Gevgillili'nin ağzında gevelediklerinin aksine, Türkiye tümüyle kapitalizmin, hat ta giderek tekelci kapitalizmin, gelişmesine izin veren bir yapıya sahip olmuştur. Bürokrasinin, «sünuf-u devlet»i, ikide bir hortlatıp işçi sınıfına, çalışan kitlelerin, bir kelimeyle halkın karşısına burjuvaziden soyut bir umacı gibi çıkartıp hedef şaşırılmak, yerli egemen sınıfların eski oyunlarından birisidir. Nitekim D.P. nin 1950 lerde ve A.P. nin ise 1960 larda oynandığı oyun da aynı oyundu. Devlet kapitalizminin en azgın sömürsüyle inim inim inleyen halk kitlelerinin karşısına «sünuf-u devlet» düşmanlığıyla çıkıp, devlet kapitalizminin yerli büyük burjuva fideligi olduğunu gizledin miydi, oylar da keklük gibi cepte olurdu. Fakat, giderek bilinçlenen halkımızın gözleri önünde bu oyun, bir defa da toplumculuk maskesiyle oynanınca, artık hiç çekilmez oluyor.

Gevgillili'nin D.P. ve A.P. övgüsü, temelde tekelci kapitalizmin ve giderek sivil faşizmin övgüsüdür

Gevgillili'ye göre, merkezi bürokrasinin bütün direnişlerine ve tepkilerine rağmen, önce D.P. ve daha sonra da A.P., Türkiye'de kapitalizmi ve üretim güçlerini geliştirmişler; kitlelerin ekonomik, sosyal ve demokratik haklarını genişleterek, toplumumuzu tarım toplumundan sa-

nayi toplumu aşamasına getirmişlerdir. D. P. ile A.P.'nin liberal ekonomi politikalarına, toplumdaki etkinlikleri giderek azalan ve azaltılan bürokrat küçük burjuvazi, en etkin kanatlarıyla ve bütün meşru ve hatta gayri meşru olanak ve yöntemlerle karşı çıkmış, artı-değerden alacakları payın da azaltılacağı korkusuyla toplumu giderek bir sosyal ve ekonomik bunalım ve anarşiye sürüklemekte zerre kadar tereddüt etmemiştir. Böylece küçük burjuva terör ve anarşi hareketleri sonunda, kaçılmaz bir şekilde, 1971 rejimi'ne gelinmiştir. Dolayısıyla anti-demokratik baskıların artmasından, terör ve zulümden, çalışan kitlelerin demokratik ve iktisadi mücadelelerinin kilit altına alınmasından; demokrasiyi her zaman içtenlikle savunan A.P. ve Demirel değil, tarihsel misyonunu tamamlamış, daha doğrusu değişen dünya koşulları karşısında asalak yaşantısının sonuna gelmiş bulunan merkezi bürokrasiyle, her toplumsal bunalımda anarşiye kayan küçük burjuvazi sorumludur.

Bu parlak görüşleri şu şekilde dile getiriyor Gevgilili: «Halk ıyımları 1945 sonrasında siyasal eylemini, kendilerini daha özgür bir biçimde geliştirebilecek tek yol olarak görmüşlerdi. Bu 1960'lar sonrasında A.P. lideri olan Süleyman Demirel'in «ekspansiyonist» dediği, geleneksel sınırların ötesine çıkan «genişletici» bir iktisat siyaseti izleyen, bürokrasinin gücünü gerektiren, aydınlar değil ama halk bakımından demokratik hakları geliştiren bir eylemdir.» (a.g.e. s. 24)

Aydınların demokratik hakları kısıtlanırken, kitlelerin demokratik haklarının genişletildiği şeklindeki safsata, özünde sivil faşizmin övgüsünden başka bir şey değildir. «Aydın» denilince; daha ileri, daha «aydın», daha adil bir toplum düzenini düşünen ve savunanlar anlaşılır. Faşizmi, terörü, işkenceyi, düşünce özgürlüğü üzerindeki baskıları savunanlara hiç bir zaman aydın gözüyle bakılmamıştır toplumumuzda. Türkiye'de «aydın»ların demokratik hakları kısıtlanırken, kitlelerin demokratik hakları genişletilemez. 1971 Rejimi bu gerçekliği, en çarpıcı bir şekilde, ortaya koymadı mı? Zindanlara tıkılanların, eziyete uğrayanların büyük çoğunluğu

«aydın» değil mi? Ve «aydın»lar sustururken, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin demokratik, iktisadi ve siyasal mücadeleleri, zincir ve kilit altına alınmağa çalışılmadı mı? Eski - yeni her türlü gericiğin en açık sözcüleri «Asarsın 30 profesörü, bu işde burda biter. Anarşinin başı üniversitedir,» demediler mi? Gevgilili'nin hayran olduğu Menderes de, her olumsuzluktan «kara cübbeliler»i sorumlu tutmadı mı? Biraz ciddi olalım. Kimse «aydınlar öz güctür, temel güctür» demiyor. Ama gerçek «aydın»larla kitlelerin, halkımızın, arasına suni uçurumlar koymak, halkı aydınlarla ve aydınları halka yabancılaştırmak ancak halk düşmanlarının işidir ve Türkiye'de «aydınlar»ın halk için, sosyalizm için yapacakları çok şeyler var daha.

AP'ye görevi halk vermedi

«Halk iktidar göreviyle birlikte, öncelikle kendi durumunu geliştirme ve —aydınları değil— kendisinin özgürlüklerini artırma görevini de vermektedir A.P.ye..» (a.g.e. s. 25)

Gevgilili kuruntuya kapılmasın! Halkımızın A.P. ye görev filân verdiği yok. A.P. ye temel görevini uluslararası ve yerli fekelci burjuvazi ile iç ortakları vermişti A.P. de kendisine buyurulan direktiflere sadık kalarak, işbaşına geldiğinden bu yana hatta iş başından görel olarak uzaklaştırılmasından sonra bile, sadece aydınların değil, çalışan kitlelerin ve özellikle işçi sınıfımızın özgürlüklerini azaltmak için elinden geleni ardına koymuyor. Halkın hangi özgürlüğünü arttırdı yada artırmağa teşebbüs etti A.P.? 1961 Anayasası'nı sakıncalı bulduğunu ve yeterli çoğunluğu elde ettiği taktirde Anayasa'yı baştan aşağı değiştireceğini defalarca kamu oyuna duyuran kimdi? Ve halkımız, sonunda, gerçekleri belirli ölçüde görerek; demokrasiyi açma, özgürlükleri genişletme, tek bir kelimeyle «olağanüstü» döneme son verme görevini, oylarıyla kime verdi 1973 Seçimlerinde? Palavra sıkmadan önce bile, dönüp etrafta bilen birisi var mı diye bakınır sağına soluna insan. Ama Gevgilili ne sağa, ne sola, hep «ileri»ye bakıyor, onun için mazur görülebilir.

«Demirel'in deyişiyile «dinamizmasını»

geniş köylü yığınlarının daha iyi bir dünya ve daha geniş demokratik özgürlükler için duyduğu özelemlerden alan A.P. iktidarı...» (a.g.e. s. 36).

Yine bildiğimiz gibi, A.P. «dinamizmasını» köylülere değil, tekelci burjuvazi ve ortaklarından alıyor. A.P. iktidarı, geniş köylü yığınlarının «dinamizmasını» komando ve jandarma baskısıyla, toprak ağalarının provokasyonları ile «statikleştirmeye» çalışmadı mı? Tekelci Sermayenin en yalın ve en kesin sömürü biçimleri için politik ortam hazırlamakla görevlendirilmiş siyasal kuruluşların, halkın «dinamizması»ndan kaynaklandıkları nerede görülmüş? Geniş köylü yığınlarının daha iyi bir dünya ve daha geniş demokratik özgürlükler için büyük bir özlem duyduğu doğru; ama A.P. nin bu özlemleri ya Kur'an kurslarıyla ya da dipçikle karşılamaya çalıştığı da açıkça ortada.

«Var olan iç ve dış koşullar altında 1945'lerde «kaçınılmazlaşmış» bulunan kapitalizmi, daha ileri aşamalara götürebilecek durumdaki büyük burjuvazi ile yoksul halk çoğunluğu arasında 1970'lere kadar süregelen ittifak...» (a.g.e. s. 79.)

Kendisini gaddarca sömüren ve hiç bir «dinamizması» bulunmayan asalak sömürücü güçlerle, halkımızın ittifak halinde olduğu Gevgillili'nin en «özgün» buluşu olsa gerektir. Yerli büyük burjuvaziyi geliştirmek için uygulanan devlet kapitalizminin yarattığı tepkileri bürokrasiyi öne çıkartarak ona yönelten ve belirli bir süre kalpazanca istismar ederek, kendi gerçek varlığını ve niteliğini gizleyen ve ancak bu şekilde iktidara gelebilen D.P. ve A.P. nin aldığı oyları (ki bu oylar bilindiği gibi giderek büyük bir hızla azalmaktadır) hal kırmızıyla gerici sömürgeci güçlerin siyasi örgütleri arasındaki bir ittifakın somut sonuçları olarak koyabilmek için insanın ya kör yada Gevgillili gibi tekelci sermayenin sevgilisi olması gerekiyor. Oysa biliyoruz ki «çok partili» siyasi hayata girişimizden bu yana da halkımızın gerçek bir seçim alternatifini olmadı. T.İ.P. de fazla sert geldi egemen çevreler.

«C.H.P. de, İkinci Savaş ertesinde, bütün yıpranmışlığına rağmen, toplumu ileri bir aşamaya doğru yeniden düzenleme zo-

runluğunu sezmiş ve sanayileşme öncesinin sorunlarını azaltacak bir toprak reformunu gerçekleştirmeye çalışmıştır. O gün de büyük topraklıları ve mütegalibeyi temsil eden kanat, partide başkaldırmıştır. Yapısı bu değişikliği tek başına gerçekleştirmeye uygun olmayan köhnemiş iktidar partisi C.H.P., başta Menderes olmak üzere, başkaldıran grubu partiden uzaklaştırmaktan başka bir şey yapabilecek durumda değildi. Ne varki, toplumun kabaran ekonomik ve demokratik özelemlerini o anda ustalıkla kullanan, Menderes ve çevresindekiler kurdukları yeni partiyle, bürokrasinin yorgun siyasal kuruluşu C.H.P.yi iktidardan uzaklaştıracak çarlık işletebilmiştir.» (a.g.e. s. 115.)

Görüldüğü gibi, bütün yıpranmışlığına rağmen, «toplumu ileri bir aşamaya doğru yeniden düzenleme zorunluğunu» seziyor birdenbire C.H.P. Niye? İşte öyle. Bu lutlar yarılıyor ve C.H.P. ye malûm oluyor. Oysa bulutları yaran da, C.H.P. yi dürten de hep aynı iyi saatte olsunlar, yani yerli büyük burjuvazi. Dünya ve özellikle Amerikan finans kapitalini arkasında duyuyor üstelik o sırada. Ama büyük toprak sahipleriyle mütegalibeler karşı çıkıyorlar C.H.P. ye. Menderes ve çevresindekiler de «toplumun kabaran ekonomik ve demokratik özelemlerini o anda ustalıkla kullanıp» «bürokrasinin yorgun siyasal kuruluşu C.H.P.» yi iktidardan uzaklaştırıyorlar. Allah söyletiyor Gevgillili'yi. Demek ki tefeci - tüccarlık, resmen üç kâğıda getiriyor halkımızı. Halkı ustalıkla kullanmanın tek anlamı bu. Öte yandan, artık «ekmeğe epe, zurnaya sopa» diyen bebelerin de çok iyi bildiği gibi CHP bürokrasinin değil, Türkiye burjuvazisinin partisiydi. Dolayısıyla, C.H.P. nin iktidardan uzaklaştırılmasıyla, iktidarın sınıfsal sahibi de değişmiş olmuyor; Büyük Sermaye değişen iç ve dış koşullarda, yeni bir biçimle ve yeni bir politik örgütle damgasını vuruyordu siyasi hayatımıza. Devlet kapitalizmi, görevlerinin büyük bir kısmını yerine getirmiştir; politik iktidarın kendilerinde olduğuna vehmettirilen «sünuf-devlet» artıkları ancak «aba altından sopa göstermek» yada «olağanüstü» dönemleri meşrulaştırmak için göreve çağırılmak ü-

zere, ikinci plâna itilebilirlerdi. İktidar değişikliğinin temel anlamı buydu. Ancak 4 yılda bir sandık başına giden kırsal kesimlerde, tefeci - bezirgânlığın kontrolündeki halk çoğunluğunun, iktidarla uzaktan yakından bir ilişkisi yoktu.

Yine hedef şaşırtma

«Sanayi ve tarımda beliren üretim daralmaları, kamu harcamalarının sağlam kaynaklardan karşılanamayışı dolayısıyla şiddetlenen enflasyon ve hayat pahalılığı, aş ticaretteki darboğaz, A.P. yi geniş halk yığınlarının çıkarı ile sayıca daha az olan yüksek gelir gruplarının çıkarları arasında bir seçim yapmaya itmektedir.» (a.g.e. s. 139-140)

Bir kere hayat pahalılığı ve enflasyon, «kamu harcamalarının sağlam kaynaklardan karşılanmayışından» değil, Türkiye kapitalizminin tekelci yapısından ileri geliyor. Yine hedef şaşırtıyor Gevgilili, Öte yandan. A.P. nin geniş halk yığınlarının çıkarını düşündüğüne inanabilmek için, gerçekten de çok safdil olmak gerekli. A.P. deki çelişki, yığınların çıkarlarıyla yüksek gelir gruplarının çıkarları arasında bir tercih yapma zorunluğundan değil, finans kapitali ile iç müttetikleri arasında ki ittifakın çatırdamasından kaynaklanıyor. İki cami arasında binamaza döndü. A.P. Yukarı tükürse tekelci sermayeden samarı yiyor; aşağı tükürse özellikle aracı - tefeci - tüccarlığın ve kısmen ağalığın kontrolündeki oyları yitiriyor. Mesele bu kadar basit ve bu kadar karmaşık.

«A.P. siyasal iktidarı, yüksek ve orta gelir gruplarının varlık ve gelirlerini, düzeni daha da rasyonelleştirici biçimde tör pülemeğe çalışan tedbirlere başvurduğunda, kendisini fırtınaların içine atmıştı. Siyasal iktidar toplumun alacağı yeni biçimde önceliği büyük sanayi burjuvazisi ile, işçisi ve köylüsü ile geniş üretici güçlere vermeğe çalışıyordu.» (a.g.e. s. 157)

Aynı hikâye! A.P. nin işçilerle köylülere, yani «geniş üretici kitlelere» kendiliğinden birşey vermeğe ne niyeti var ne de gücü. Çalışan kitleler ve özellikle işçi sınıfımız; A.P. nin her fırsatta sınırlamağa, hatta ortadan kaldırmağa teşebbüs ettiği, ekonomik ve demokratik haklarını,

uzun yıllar süren mücadeleler sonunda, Türkiye büyük sermayesini ve A.P. gibi siyasi örgütleri sıkıştırarak, zorlayarak bileklerinin hakkıyla aldılar. Öte yandan, Gevgilili'nin ileri sürdüğü gibi; Türkiyede, tekelci sermayeyle uzlaşmaz çalışanlar ve kıran kırana bir mücadele içerisinde olan bağımsız bir sanayi burjuvazisi de mevcut değil.

Emperyalizmlerden emperyalizm beğen!

«Ekonomide gelir dağılımını kendi çıkarına değiştirmek isteyen küçük burjuvazi ile eski durumunu korumaya çalışan büyük burjuvazi arasındaki çatışma, hiç de şaşırtıcı olmayan sonuçlar yaratacaktır. Bu sonuç her iki sosyal sınıfın farklı nedenlerle de olsa, siyasal iktidarın öncelikle sanayi ve işçileri geliştirici «hızlı» iktisat siyaseti karşısında duyduğu güçsüzlükte belirir. Siyasal iktidarın düşürülmesi ortak hedef halini almakta ve bu durum Avrupa Parlamentosu Türk Grubu Başkanının açıkladığı dış iradenin isteklerine de uygun düşmektedir. Türkiye'nin Arap ve özellikle sosyalist ekonomilerle kurduğu ilişkiler, Anadolu'da Doğu kredileriyle yükselmekte olan sanayi tesisleri, Orta Doğu ve Akdeniz bölgelerindeki güç değişiklikleri karşısında Ankara'nın tutmadığı barışçı tavır. A.P. iktidarının «istenmeyen» ekonomik felsefesinin siyasal yönünü bütünler.» (a.g.e. s. 160).

Bu çapraşık, karmaşık ve mahçup ifadeyle, Gevgilili şunları söylemek istiyor özetle: Halkımızın yararına çalışarak üretim güçlerini geliştiren A.P. Türkiyeyi ekonomik ve politik bakımdan Batı Avrupa'ya yamamak ister ve bu arada «sosyalist» ülkelerin kredilerinden yararlanmak için cilve yaparken, eski belâlisi A.B.D. emperyalizmi, kapatmasının yeni dost tutmasına içeriyor ve küçük burjuvaziyi kısartıyor ülke içerisinde. Yani, bir bakıma, yeni ekonomi politikasıyla A.B.D. Emperyalizmi'ne karşı mücadele veriyor. A.P...

A.B.D. Emperyalizmi'nin, geri bırakılmış ülkelerde genellikle faşist cuntaları desteklediği; buna karşılık Batı Avrupa'nın hem «demokratik» şirinlik muskasıyla hoş görünüp dünya sömürü alanlarını kapmak, hem de Avrupa işçi sınıfının

geçmişteki mücadelesi ve günümüzdeki örgütlü durumu gibi nedenlerle, parlamenter faşizmi tercih ettiği gerçekten de doğru. Aynı gerçeklik Türkiye tekelci burjuvazisine ve onun en güçlü siyasi örgütü A.P. ne de yansıyor kaçınılmaz olarak. A.P. nin Ortak Pazar karşısında aldığı tavır, A.B.D. Emperyalizmi ile bütün bağların, hatta önemli ilişkilerin koparılması özlemlerini taşıyor. Bin kocadan arta kalan Türkiye büyük sermayesi, değişen dünya koşullarında daha sağlam ekonomik dayanaklar ve olanaklar arıyor. Nasıl A.B.D. Emperyalizmi ile, örneğin Alman Emperyalizmi arasındaki çıkar çelişkileri; zaman zaman sertleşmelerine rağmen, hiç değilse şimdilik ve hatta gelecekteki uzunca bir süre için uzlaşmaz çelişkiler niteliğinde görünmüyorlarsa; A.P. nin Ortak Pazar politikası da, Türkiye tekelci sermayesinin A.B.D. Emperyalizmi'nin nüfuz bölgesinden çıkabilmek için amansız bir mücadele verdiği anlamına gelmiyor. Çünkü dünya kapitalist düzeninin gerçek yöneticisinin Amerikan tekelci sermayesi olduğunu, değil geri bırakılmış ülkelerin dışa bağımlı, güdük büyük burjuvaları, Batı Avrupa'nın taşınmaz gelenekli, güçlü tekelleri bile çok iyi biliyor artık. Bu gerçeği biran için unutup şumaranlara da. Amerikan petrol şirketlerinin de kısıktığı son petrol olayı gereken cevabı vermiş, haddini bilmeden küstahlık yapmağa kalkışanları, hiç değilse şimdilik, hizaya sokmuş bulunuyor. Türkiye tekelleri kapitali, «sağa» ve «sola» cilve yapabilir, ama gerçek belâsının kim olduğunu hiç aklından çıkarmıyacaktır.

«İdris Küçükömer'in ilginç deyişiyle 12 Mart öncesindeki dönem, Demirel'in emperyalizmin bazı pratikleriyle çelişkiye düştüğü dönem»dir. (a.g.e. s. 472).

Burada bir başkasının arkasına saklanarak yine, Demirel'in A.B.D. Emperyalizmine karşı mücadele ettiği görüşünü savunmak istiyor Gevgilili. Bunun için «çelişki»den söz ediyor. Oysa çelişkinin, her yerde, her zaman mevcut olduğunu çok iyi biliyoruz. Dolayısıyla A.P. nin ekonomi politikası ile, diyelimki A.B.D. Emperyalizmi'nin arasında bazı çelişkilerin ortaya çıkması doğaldır. Fakat burada önemli o-

lan, doğrudan doğruya çelişkinin varlığı değil, niteliği, kapsamı ve keskinliğidir. İsmet Paşa da «Yeni bir dünya kurulur, Türkiye bu dünyada yerini alır.» derken Türkiye'deki siyasi iktidarla A.B.D. Emperyalizmi arasındaki çok daha somut ve keskin bir çelişkinin varlığına parmağını basıyordu. Fakat bu çelişkidен hareketle, son Osmanlı Paşası, gerçekten de A.B.D. Emperyalizmi ile bütün bağları koparmaya niyetli miydi? Niyetli olsa bile yerli tekelleri kesim buna izin verir miydi? Nitekim yukarıdaki sözler İsmet Paşa'nın sonunun başlangıcı olmadı mı bir yerde?

Biliyoruz ki Türkiye büyük sermayesi ile A.B.D. Emperyalizmi arasındaki çelişkiler, uzlaşmaz çelişkiler değildir. İşçi sınıfımızın ekonomik ve politik mücadelesinin ezilmesinde, demokrasinin sınırlı olanaklarının ve koşullarının da ortadan kaldırılmasında, sosyalist düşüncenin baskı altına alınmasında, aydınlarla gençlerin zindanlara tikilmesinde, A.B.D. Emperyalizmi'nin en açık, en hayasız, en azgın sözcüleri ve savunucuları ile A.P. «mensupları», meclis içinde ve dışında, defalarca biraraya gelir, «birleşirler» 1971 rejimi'nde ve bu «birleşme» bütün edep ve arduyukları bir kenara itilerek, alenen, göstere göstere, herkesin gözleri önünde olur. Balyozcu Erim'le liberal Demirel arasındaki atışmanın, kayıkcı döğüşünden, dost cilvesinden, Karagöz oyunundan başka bir şey olmadığı hemen çıkar su yüzüne. Balyozcu «Şükür, Allaha limanlarımız dost ve müttelik Amerikan harp gemilerinin rahatça girip konaklayabilecekleri dost limanlar haline geldi» diyerek A.B.D. Emperyalizmi'ne teminat verirken, Balyozcu'nun alter-egosu Melen «Hepimizi Sibiryaya süreceklerdi» diye akıl ve mantık dışı beyanlarda bulunurken, Demirel'den de, A.P. den de hiç ses çıkmaz, aksine onaylanır bütün anti - demokratik gelişimler, bütün çağdaş, ama insanlık dışı işkence ve terör uygulamaları.

Doğal gelişim temposu ne?

«Adalet Partisi ve lideri toplumu kendii doğal gelişim temposundan çok daha büyük bir hızla ilerletmiş olmanın dramını yaşamaktadırlar.» (a.g.e. s. 230).

Toplumumuzun «doğal gelişim» temposu bir asır önce kapitalizm ve levanten (komprador) kapitalizm ortaklığı tarafından belirlenirken günümüzde levanten kapitalizminin yerini yerli tekeli kapital almış bulunuyor. Dolayısıyla, topluma egemen olan sınıfların ve toplumun sınıf yapısının üstünde, dışında, bağımsız ve soyut bir «doğal» gelişme temposu diye bir şey yok. Hiç bir toplumda ve tarihin hiç bir kesitinde de böyle soyut bir «doğal» gelişim temposuna rastlamak mümkün değil. Belki şu söylenebilir, Türkiye için: uluslararası ve yerli kapitalizmin en gaddar ve kanlı sömürüsüne rağmen; işçi sınıfımızın ve diğer çalışan kitlelerin ekonomik ve politik mücadelesi, bir yerde toplumumuzun «gelişim» temposunu, tekeli kapitalin tutacağı sınırların bir miktar ilerisine götürdü. Diğer bir deyişle, özellikle işçi sınıfımız karşısında belirli bir «rasyonelleşme» ye mecbur kaldı büyük burjuvazi. O zaman, madem ki işçi sınıfımızın gelişmesine yardım etti, o halde son tahlilde üretici güçleri de geliştirdi denilecek tekeli burjuvazi için, Yani, tarihin bu en asalak sömürücü yöntemi akanacak. Ama yağma yok. Belirli bir gerçekliği ve tarihten bir kesiti alıp dondurmak, ebedileştirmek güdümlü kalemlere, özgüdür. Bugüne bakalım biz. Geçmişteki bilinçsiz rolü ne olursa olsun, bugün işçi sınıfımızda somutlaşan insan üretici güçlerini ve son tahlilde teknik üretici güçlerini zincir altında tutmağa çalışan, yerli tekeli burjuvazi; bir yerde daha ileri bir toplumsal düzene geçişimizi geciktiriyor.

«Kahrolsun küçük burjuvazi»

«Sarsılan, iktidar olarak etkisizleştirilen A.P. ideolojik özünü yansıtan programa gerçekleştirebilmek bir yana, böyle bir programa karşı olan küçük burjuvazinin, şiddeti de içine alan, eylemlerinin katılmasıyla, toplumdaki altüst-oluşun birdenbire en üst düzeylerine çıkarıldığını görmüştür.» (a.g.e. s. 314.)

Yani, 1971 öncesinde ve sonrasında Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik bunalımda, Türkiye tekeli burjuvazisinin ve onun temel siyasi örgütü A.P. nin hiç bir rolü, hiç bir katkısı, hiç

bir suçu yok. Herşey kahrolasınca küçük burjuvanın başının altından çıkıyor. Küçük burjuva A.P. nin elini kolunu bağlamasa, A.P. üretim güçlerini ve dolayısıyla kapitalizmi geliştirecek, kapitalizm gelişince tabii ki işçi sınıfı da gelececek, topraksız ve az topraklı köylü giderek sanayi işçisine dönüşecek; küçük dükkân, küçük tezgâh, küçük araç sahipleri «mülk»lerinden «özgürleşip» işçi ordusuna katılacak; küçük burjuvanın topluma lök gibi çöken ağırlığı giderek ortadan kalkacak; bir yanda «sanayi burjuvası» öbür yanda proleterya olmak üzere modern bir sınıflar mücadelesi başlayacak. Yani Hoca'nın yonca hikâyesi. Ama «yonca»nın yetişmesini bekleyecek eşek kalmadı ortalıkta. Gevgilili'nin gayreti boşuna.

«Adalet Partisinin kapitalizmin programın uyguladığı bir anda küçük burjuvazinin şiddet eylemleri ve sert protestoları arasında devrilişi...» (a.g.e. s. 322.)

Bir kere A.P. soyut bir kapitalizmin değil, Türkiye tekeli kapitalinin ekonomi politikasını uygulamaya çalışıyor ve bu politikayı da aracı - tefeci - tüccarlığa verilen belirli tavizlerle yürütüyordu. İkincisi, A.P. iktidarına, yani özünde finans kapital tahakkümüne karşı yükseltelen «sert protestolar» sadece küçük burjuvaya özgü değildi. Fabrika işgallerini, grevleri kimler yapıyordu? Merkezi bürokrasi mi? 15-16 Haziran İşçi Direnişi hareketi kimin eseridir. Sınıf-u devletin mi? Nedense hiç söz etmiyor bu «sert protesto»lardan Gevgilili. Almış karşısına küçük burjuvayı, ancak tokatlayıp duruyor. Neden? Şundan: İşçi sınıfına dil uzatsa o zaman takke düşüp kei görünecek, Gevgilili'nin kimin hesabına konuştuğu, kimler tarafından konuşulduğu ayan beyan çıkacak ortaya.

Dinamizmi yaratan kim? Kalkınma nedir?

«Bunların en önemlisi, Türkiye'de dinamizmi yaratan A.P....» (a.g.e. s. 328)

Daha önce de belirttiğimiz gibi, insan sosyal gerçekliğe kasıtlı bir şekilde mekanik olarak bakarsa, insan üretici güçlerini gözden kaçırır. Kapitalist düzende «dinamizmi» yaratan tek başına kapitalist sınıfı değil, işçi sınıfı ile kapitalistler arasın-

daki sınıf mücadelesidir. İşçi sınıfı bilinçlenip örgütlendikçe kapitalistler daha rasyonel, daha verimli, daha ekonomik üretim yöntemleri ve araçları aramak zorunda kalırlar, böylece bir yanda işçiler öbür yanda kapitalistler kapitalist toplumun «dynamizmini» belirlerlerdi. Ama tekeli kapitalizm aşamasıyla birlikte: burjuvazinin içinden çıkarak bütün ekonomiye damgasını vuran bir avuç para babasının egemenliği ele geçirmesi sonunda, bu dinamizm giderek ortadan kalktı; tekeli kapitalizmde ki üretim ilişkileri üretim güçlerinin gelişmesini engellemeye başladı. Üstelik daha ileri toplumsal düzenlerin gerçekleştirildiği, bir tarih döneminde kapitalizm, aşalaklaştı. Bugün dünya kapitalist düzeninin, bütün kokmuşluğuna rağmen varlığını halâ sürdürebilmesi, bir yerde dünya sosyalizmi karşısında kendisine çeki düzen verme ihtiyacından, köpeksiz köyde değneksiz gezemediğinden, sosyalist üretim biçiminden bir şeyler öğrenebildiğinden ileri geliyor. Diğer bir deyişle, toplumların karşısında, sosyalizm alternatifi somut olarak belirince, tekeli kapitalizm bile, belirli «rasyonelleştirmeler»e, belirli plânlamalar'a gitmek gereğini duyuyor, hatta sosyal hizmetlere, eskiye kıyasla, daha büyük ağırlık tanıyor. Keynes'in ortaya çıkışı elbette raslantı değil. Kapitalizmin genel bunalım çağında ve sosyalist güçler karşısında, hastanın can çekişmesi uzatılırken, sosyalizmden de bir şeyler öğreniyor kapitalizm. Merkezî plânlama, makro - seviyede «girdi - çıktı» analizleri gibi sosyalist üretim biçiminin tekniklerinden yararlanması da bu gerçeğin örnekleri olarak belirginleşiyor.

«Türkiye'de büyüyen ve gelişen kapitalizm» diyor Gevgilili. (a.g.e. s. 396)

«Gelişme» tek başına hiç bir şey ifade etmiyor. Nasıl bir gelişme? Hangi hızda ve hangi istikamette bir gelişme? Önemli olan bu. Biz gelişmeden üretici güçlerin gelişmesini anlarız. Çağımızda kapitalizmin üretim güçlerini geliştirdiği neredeyse görülmüştür! Gelişen üretici güçler değil, tekeli burjuvazinin kendisidir. Öte yandan daha önce de değindiğimiz gibi, çağımızda, «kapitalist olmayan» gelişme modelleri ve gerçeklikleri de var. Ayrıca

Türkiye için sözkonusu olan, Batı Avrupa'nın feodalizmden kapitalizme ve giderek sanayi kapitalizmine geçerken tanık olduğu gelişme dahi değil; emperyalizm çağında, dünya finans kapitalinin kontrolü ve buyruğundaki dışa bağımlı bir «gelişme» daha doğrusu tekeli kapitalizmin üretici güçleri geliştirmek bir yana, frenlediği bir geri bıraktırılma süreci bu... Gevgilili de çok iyi biliyor bütün bu gerçekleri; ama «Sahibinin Sesi» tekniğini uygulama görevi verilmiş kendisine, o da bu görevi, seve seve getiriyor yerine.

«Gelişmek ve ilerlemek isteyen yeni Türk toplumu, var olan koşullar altında, ifadesini ancak A.P. de bulabilirdi.» (a.g. e. s. 432.)

«Varolan koşullar altında» deyip paçayı sıyırmak yok. «Önemli olan dünyayı tanımlamak değil, değiştirmektir» sloganı ortaya çıkmalı bir asırı geçiyor. Gevgilili duymamış olamaz. O halde? Haldesi maldesi şu: Daha önce de bir büyük «feylesof», «Dünya, varolabilecek dünyanın en iyisidir.» dememiş miydi? İşin doğrusu da buydu. Yani A.P. yi öpüp başımıza koymalı, baştaçı etmeliyiz kendimize. Çünkü tekeli - mekelci, tefeci - mefeci, bezirgân - mezirgân kör-topal bir şeyler yapıyor; son tahlilde kapitalizmi geliştirmiyor mu? Ayrıca ortalıkta fazlaca dolaşırsak, sadece A.P. ye ayak bağı olmakla kalmaz, fincanı değil ama Osmanlı katırlarını ür-kütür, iyi saatte olsunları tedirgin ederiz. Onun için, iyisi mi, evli evine köylü köyüne, evi olmayan da mapusane deliğine.

«Orta sınıf kökenli grupları değil, geniş işçi ve köylü yığınlarını kalkınmadan yararlandırmayı tercih eden A.P....» (a.g. e. s. 433.)

A.P. nin geniş işçi ve köylü yığınlarını kalkınmadan nasıl yararlandığı ortada. Gevgilili'nin deyimleriyle «çıkarlarını ve gelişimin hangi yönde olduğunu çok iyi bilen» bu kitleleri, acaba 1973 seçimlerinde kim kandırdı?

CHP ile AP aynı kaba konur mu?

«Kapitalist gelişim modelini savunan Adalet Partisinin de, sosyal demokrat bir düzene yönelinmesini savunan Cumhuriyet Halk Partisinin de aralarındaki ekonomik

görüŖ ayrılıklarına rağmen, halk yığımlarının demokratik hakları üstünde titizlikle birleşmeleri siyasal gerçekliğin bir ifadesidir.» (a.g.e. s. 452.)

Özellikle 1971 rejimi'nin «teessüsü»nden bu yana, A.P. ile C.H.P. nin, Cumhurbaşkanlığı seçimleri dışında, biraraya geldiklerini, hele hele halk yığınlarının demokratik hakları konusunda titizlikle «birleştiklerini» gören varsa beri gelsin.

Hatırlayalım ve hatırlatalım: Anayasanın katledilmesi sahte reformların, hele hele idamların gerçekleşmesi için A.P. adeta «olağanüstü» bir ilkelik ve şehvetle elinden geleni ardına koymazken, Cumhuriyet Halk Partisi hiç değilse bu anti - demokratik gelişmelere karşı, karınca kadeince direnmedi mi? Halkın demokratik haklarının kısıtlanmasına içtenlikle karşı çıkarak kendi küçük burjuva demokrat anlayışının elverdiği sınırlarda demokrasiyi savunmadı mı? Anti - demokratik baskılara, işkence ve teröre karşı mücadele etmedi mi? Bezirgânlığı, tekelci kapitalizmde doğrudan doğruya kendi sosyal varlığıyla simgeleyen Demirel'le, hiç olmazsa samimi bir küçük burjuva demokrasisine inanan Ecevit'i aynı sepete koymak mümkün mü? Gevgelili çocuk mu kandırıyor?

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş aşamasında değil, tekelci kapitalizm aşamasındadır Türkiye.

Türkiye de, Bektaşî'nin abdestsiz nânaz kılması gibi, «ben kıldım oldu» kafasıyla, Türkiyenin feodal, hadi neyse yarı - feodal bir toplum olduğunu ciddi ciddi ileri sürenler vardı bir zamanlar. Buna karşılık başka bölük de, Türkiyeyi demokratik devrimlerini tamamlamış, sanayini kurmuş bir batı kapitalist toplumu gibi görüyor, tarihimize 50 yıllık bir mücadele geçmişinden soyutlanmış görüşleri, kurtuluş reçetesi olarak kadrolara ve giderek kitlelere sunuyorlardı. Ama her iki bölük de son tahlilde, işçi sınıfından, çalışan kitlelerden, demokrasi ve bağımsızlıktan yanaydılar. Diğer bir deyişle halkımızın ekonomik ve politik mücadelesinin içinde, içtenlikle yer almışlardı. Hemen belirtelim ki Gevgilili bu iki bölükten de değil, «Onlar»dan; iyi saatte olsunlardan;

Türkiye tekelci kapitalizminden, burası gün gibi açık. Tek bir gerçekliğin bilincinde Gevgilili: Türkiyenin kapitalist bir düzene sahip olduğunu ve bu kapitalist düzenin tekelci kapitalizm olduğunu çok iyi biliyor. Bildiği içindir ki, tekelci sermayenin sözcülüğü görevini yükümlenmiş ve etkili olabilmek için de toplumculuk maskesi takmış.

Gerçekten de Türkiye'nin kapitalist bir düzene sahip olup olmadığını artık kimse tartışmıyor. Bir veri olarak alınıyor bu. Mesele bu düzenin nasıl bir kapitalist düzen olduğunda; belirli tarihsel ve toplumsal özellikler taşıyıp taşımadığında. Eu araştırmanın konusu, Osmanlı Toplumunun hangi iç ve dış dinamiklerin etkisiyle kapitalist dünya düzeninin sömürülen bir halkası haline geldiğini saptamak değil. Bu nedenle, araştırmanın kapsamı içinde kalmak üzere, Osmanlı toplumu tefeci - bezirgânlığın belirlediği iç dinamiğinin etkisiyle, tarihsel devrimler çağının kapandığı bir dönemde, batı kapitalizminin sömürü ağına girdi ve giderek yarı - sömürgeleşti demekle yetineceğiz.

Bugün içinde bulunduğumuz evreyi en genel ve kaba hatlarıyla ortaya koyabilmek için şu kadarını söylemek yeterli bizce: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra; tefeci - bezirgânlıktan kökenini alan Anadolu burjuvasının bir bölümü, istilâci düşman kuvvetleriyle komprador burjuvaziye karşı yürütülen Kurtuluş Savaşı'na damgasını vurdu ve politik iktidarın da sahibi haline geldi. Diğer bir deyişle, «Millî Mücadele», Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin, yani Anadolu burjuvazisinin ideolojik ve örgütsel yönetimi ve denetimi altında yürütüldü; fakat «sünnüf-u devlet» kalıntıları yönetici kadrolar halinde yer aldı tarih sahnesinde. Türkiye burjuvazisinin bir yandan yabancı; finans kapitalle onun Türkiye'de ajanlığı görevini yükümlenmiş bulunan levanten kapitalistlere, yani komprador burjuvaziye, öbür yandan saltanat ve işgal kuvvetlerine karşı yürütülen mücadele sonrasındaki gelişimi ise artık bütün ayrıntılarıyla biliyor, Devlet kapitalizmi ve Türkiye burjuvazisinin allanıp pullan-

ması, dallanıp budaklanması ve giderek tekelci burjuva boyutlarına ulaşması. Bu süreci, İş Bankası'nın başdöndürücü gelişiminden izlemek, gerçekleri tüm çarpıcılığıyla ortaya koyuyor, 1924 Senesinde sadece 2 şubesi, 29 memuru bulunan İş Bankası'nda tasarruflarını biriktirenlerin sayısı 96 idi. 10 Sene sonra, yani 1934 senesinde, aynı bankanın şubeleri 49'a, memur sayısı 671'e ve hesap açtıranların sayısı ise 57.191'e yükseliyordu. Öte yandan 1924 senesinde 3 milyon TL civarındaki bilanço tutarı, 1934'te 80 milyona ulaşıyordu. Banka daha kurulduğu sene kömüre tekel koyuyor, kuruluşunun dördüncü yılını tamamlamadan İttihatçı kompradorların Birinci Dünya Savaşı'nda kurdukları İtibarı Millî Bankası'nı bünyesine katıyor, demiryollarının finansmanıyla birlikte hükümetin bankalarla ortaklaşa oluşturduğu Konsorsiyum faaliyetlerine katılıyor, Ergani Bakır Madeninin işletmesini üzerine alıyor ve bütün bu işleri altı sene içinde başarıyordu... Bugün İş Bankası'nın, Türkiye ekonomisiyle politikasındaki ağırlığı ve etkisi ise herkesin malûmu. Bu banka; örneğin petrol, şeker, çimento, ağır metal, cam, tekstil sanayilerinin en güçlü iştirakçisi durumunda; ayrıca yabancı firmalarla ortaklıkta da başı çekiyor! General Elektrikle ampul fabrikası, buzdolabı, soğutucu sistem sanayiini kurup, lastik sanayiinde Pirelli ile anlaşılıyor ve yağ sanayiinde de Unilever ile ortaklığa gidiyor, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Amerikan Türk Dış Ticaret Bankası, Sınai Yatırım Bankası gibi bankaları da bir yerde egemenliği altına alıyor. Bütün bunları görmek için, öyle fazla rakkama ihtiyac yok. Cebinizdeki İş Bankası takvim bile durumu belgeler...

Böyle bir toplumsal yapıda; dünya finans kapitalinin temel belirleyici etkilemesiyle de, Batı Avrupa yada Kuzey Amerika'da olduğu gibi, bağımsız ve güçlü bir sanayi kapitalizminin ve sanayi sınıfının yeşermesi de tamamen olanaksızlaşır.

Bütün bu apaçık gerçeğe rağmen, Gevgilili şöyle buyuruyor bu konuda : «50 yılda sanayileşmenin net sonucu,

Türkiye'nin yaptığı tüketim malı ithalatının % 5'in altına düşmüş olmasıdır, Cumhuriyetin tarihsel gelişme çizgisi Türkiye'ye % 75'i tüketim malı, % 15'i ham ve işlenmiş madde, % 10'u ise üretim araçları üreten bir sanayi vermiştir. Elli yıllık Cumhuriyet Türkiye'sinin bir tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşüm eşliğinde olduğunu belgeleyen bu büyük olay...» (a.g.e. s. 28.)

Kısacası, az gitmişiz uz gitmişiz, dere tepe düz gitmişiz, bir de dönüp arkamıza bakmışız ki bir arpa boyu yol gitmişiz. Elli yılda sanayimizde üretim araçları üretiminin payı % 10'a yükseliyor ve biz de buna bakıp sevinçle ellerimizi çırpıyor ve «oh, işte nihayet sanayi toplumu olduk» diyoruz. Pes, Birisi, diyelim kazara sorsa : Elli değil, son yirmi yıl içinde Türkiye'nin çevresindeki ülkelerden, Bulgaristan, Romanya, hatta Irak, Suriye; değişik toplumsal düzenlerine rağmen, ne kadar ileriye gittiler; sanayilerinin yapılarında ne gibi değişiklikler ortaya çıktı; acaba nasıl bir «yanıt» yada «kanıt» verecektir Gevgilili? Biz verelim de gerekçe açığa çıksın.

1953 - 1965 Yılları arasında, komşularımızdan Bulgaristan'da toplam üretim % 131, Yunanistan'da % 100, Irak'ta % 108, Romanya'da % 160, Suriye'de % 90. kadar artarken, bu artış Türkiye için sadece % 68 olmuştur. Toplam üretim yerine adam başına üretim alındığında Türkiye'nin güdüklüğü daha da belirginleşmektedir. 1953 - 1965 döneminde, adam başına üretim; Bulgaristan'da % 107, Yunanistan'da % 83, Irak'ta % 46, Romanya'da % 133, Suriye'de % 31 ve Türkiye'de ise % 21 artmıştır. Aynı şekilde, adam başına üretim artış hızı, Bulgaristan'da, 1952 - 1960 döneminde % 8.1 ve 1960 - 1965 döneminde ise % 5.7 olmuştur. Romanya için aynı değerler sırasıyla % 9.0 ve % 8.5, Yunanistan için % 4.5 ve % 6.8, Irak için % 3.8 ve % 1.8 ve Türkiye için % 3.4 ve % 2.3 tür. Yine 1966 yılında, Bulgaristan'da gayri safi milli hasılanın % 45'i sanayi sektöründe % 35'i ise tarım sektöründe oluşuyordu. Romanya için bu değerler, sırasıyla % 49 ve % 31, Suriye için % 14 ve % 28, Türkiye için % 18 ve

% 37 idi. Ayrıca 1966 yılında, Bulgaristan, adam başına Türkiye'nin 11 katı, Romanya 4 katı, Yunanistan 3 katı ve Suriye ise 2 katı ihracatta bulunuyordu. Aynı yıl içinde, örneğin Bulgaristan'da adam başına 205 kg., Romanya'da 213 kg., Yunanistan'da 97 kg., ve Türkiye'de 31 kg. çelik üretiliyordu. Görülüyor ki «sanayileşme!» çabalarına rağmen durumumuz hiç te iç açıcı değildi ve değildir.

Milli Gelir Masalı

«Fert başına milli gelir Türkiye'de belli başlı bütün az gelişmiş ülkelerin üstündedir.» (a.g.e. s. 100.)

Bir kere «fert başına milli gelir» bir burjuva kavramıdır. Sınıflı toplumda herkesin aynı gelire sahip olduğunu öngörür. Bir işçi yılda 10.000 TL., bir kapitalist te 1.000.000 TL. kazanmış olsa, «fert başına milli gelir» kavramına göre ikisi de yılda 505.000 TL. kazanmış olurlar. Ayrıca diyelim ki bir yıl sonra işçinin toplam ücretleri 10.000 TL.'dan 7.500 TL.'na düşse, buna karşılık kapitalistin kazancı 1.000.000 dan 1.200.000'e çıksa; fert başına milli gelirin 500.000 TL.'dan 603.750 TL.'na yükseldiği, yani % 20 kadar arttığı ileri sürülür. Oysa işçi ücretlerinde % 25 oranında bir azalma olmuş, buna karşılık kapitalistin kazancı % 20 artmıştır. Burjuva istatistik yöntemlerinin, böylesine aldatıcı olduğunu hepimiz çok iyi biliriz. Fakat Gevgillili bunun da ötesine giderek, resmen atıyor, Türkiye'de fert başına milli gelir hangi belli başlı «az gelişmiş» ülkelerin üstünde? Faşist İspanya ile Yunanistan'ın mı, Arap Şeyhliği Kuveyt'in mi, yoksa Afrika'daki aşiret toplumlarının mı?

Sanayileşme sarhoşluğu

«Sanayinin emek ordularına katılma çağırısı, dünyanın durgun köy ekonomisinin koyduğu bütün bariyerleri patlatmış ve özgürleşen emek, kentlerden gelen çağrıda, kendi özlemlerine derinden uyan bir ses bulmuştur.» (a.g.e. s. 219.)

Ne kadar lirik, ne kadar duygulu, ne kadar şairane değil mi? «Aşığıyım yıllar vardır o sesin, Ta derinden bir gün bana bir gün bana ta derinden gel desin.» Öyle

bir şey işte. Sanki 20. Yüzyıl'ın Türkiye'sinde değil de, feodal düzenden kapitalizme geçiş sürecindeki Avrupa'da yaşıyoruz. Gevgillili'ye sanayimiz, Mevlâna mistisizmiyle «Gel, bin kere de tövbe etmiş olsan, Köylü, Alevi hatta 'doğulu' bile olsan gene gel» diyerek kırsal bölgelerde yaşayan kitleleri ağuşuna, sinesine, kucağına çekiyor. Kırsal bölgelerde yığılan nüfusun artan bir hızla şehirlere yöneldiği doğru. Ama bu yöneliş, Avrupa'daki köylülerin topraktan ve feodallerden «özgürleştirilerek» şehirlere ve sanayie çekilişlerine, ancak görünüşte benziyor. Orada, diyelim ki Batı burjuvazisinin geçmişte olumlu ve dinamik bir yanı vardı ve sanayileşme için köylünün topraktan kopartılması, ayrıca yedek emek - gücü kaynaklarının oluşturulması gerekiyordu. Böyle bir süreç sonunda da bağımsız ve güçlü milli sanayilerle burjuva devleti oluşacak. Fakat treni çoktan kaçırmış Türkiye'de, tekelci burjuva despotizminin belirlediği bir şehirleşme hareketi, «feodal» düzenden kapitalizme geçişin zorunlu ve doğal doğum sancılarıyla hiç te eş anlamlı değil. Böyle bir süreç sonunda, ne bağımsız, ne güçlü ne de milli bir sanayi çıkacak ortaya. Ortaya çıkarsa, her köşe başını dolduran kestaneciler, lâhmacuncular, köftecilerle İş ve İşçi Bulma Kurumları'nın önünde uzayan kuyruklar ve sayısız lumpenler!... Bilmiyor mu Gevgillili, sanayinin çağırısına uyararak şehirlere üşüşen köylü yığınlarının, işgücü potansiyellerini Avrupa finans oligarsisine peşkeş çekebilmek için azgın tekelci gidisten rahatsız olarak mızıldanmaya başlayan diğer sömürücü sınıf ve kesimlere de, aba altından (hatta üstünden) sopa göstermek görevini üstleniyor. Meşru, gayri meşru her yoldan yararlandıklarını, bu olmazsa apartman kapıcılığı alabilmek için bile pey sürdüklerini? Denilecek ki Avrupa'da da öyle oldu ve sonunda Batı Avrupa toplumlari «sanayi ötesi» toplum aşamasına bile geldiler böylece. Söyledik daha önce; tarihin belirli bir kesitinde ve belirli koşullarda gerçekleşti söz konusu süreç. Tekelci kapitalizm ve emperyalizm çağında, dünya emperyalizminin sömürü ağındaki geri bıraktılmış ülkeler için

yok böyle bir olanak. Üstelik, varsayım olarak böyle bir olanakın bulunduğunu bir an için kabul etsek bile, daha üstün toplum düzenlerinin gerçekleştirildiği bir dönemde, aynı azaplı ve kanlı süreci tekrarlamamanın amacı yine daha güçlü tekeli burjuva yaratmak değil mi? Üretici güçleri geliştirerek üretimi arttırmamın, sosyal ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmenin yolu, kapitalizmin kör ve bilinçsiz gelişiminden geçmiyor artık. Üstelik her türlü kör ve bilinçsiz kapitalist gelişmenin zembereği olan serbest rekabetin bir asır önce kırılıp bir köşeye atıldığını da çok iyi biliyoruz. Gevgilili bir derviş gibi çilekeş olmaktan, kemale ermek için ruhunu ve bedenini azaba sokmaktan zevk alabilir; ama bıraksın da hiç olmazsa kaşığı bir kere de emekçiler alsınlar ele ve Hoca gibi bir kere de onlar ölsünler artık.

1970'lerin başında sanayileşme toplumun sınıf yapısında ve siyasal plâformunda büyük sanayi burjuvazisinin iktidarını zorunlu kılıyor. Ekonomide, toplumda ve siyasette herşey büyük sanayi burjuvazisinin yararına göre düzenlenmelidir, çünkü sistemi yürütecek güç odur ve egemen sınıfların bütün öteki kesimleri üretici güçleri geliştirme göreviyle tarih sahnesinde yerini alan bu modern sınıfın, denetimini altına girmek zorundadırlar. Aksi halde üretici güçleri, sınırlı da olsa geliştiremeyen hiç bir gücün uzun bir sürede, hiç bir toplumda iktidar üstünde hakkı yoktur.» (a.g.e. s. 220.)

Tekelci burjuvaya bundan daha açık övgü düzmek olabilir mi? Gevgilili sadece büyük burjuva savaşını bir halk mücadelesi olarak yutturmağa çalışmakta ve bu masala inananları, asla inanmayacakları, dolayısıyla tüm emekçileri ikaz yolu açık - kapalı tehdit etmekten geri kalmıyor. «Ağır sanayileşmeye geçiş dönemindeki Türkiye'de...» (a.g.e. s. 304.) Ağır sanayileşme değil, ağır ağır sanayie geçme sürecinde olduğunu ileri sürseydi Türkiye'nin, belki gerçekleri bilmeyenlerin zihinlerini bir süre daha bulandırabilirdi Gevgilili. Ama öyle yapmıyor, yapamıyor; belki de ekonomimizde hafif sanayiın ağır basması bir yerde onu

da hafifliğe itiyor. Şaka bir yana, Gevgilili dikkatleri, mevcut olmayan bir ağır sanayie çekerek, gerçekten de son yıllara kadar ekonomimizde de politikamızda da «ağırlığını» tek başına duyuran, tekeli burjuva gerçeğini gözlerden saklamağa çalışıyor. Ama işçi sınıfımızın da ağırlığını duyurduğu bir aşamada bu çabalar tümüyle iflâsa mahkûm.

Daha sonra en temel gerçekliğimizi şöyle inkâr ediyor Gevgilili: «Türkiye'de demokratik alternatifleri zorunlu kulan şey Türk kapitalizminin tekeli bir niteliğe tümüyle geçmemiş bulunuşuyla da son derece ilgilidir. Tekel koşulları, gerçi, otomotiv gibi sermaye yoğun teknoloji bir kaç sanayi dalında, ürünün niteliğine bağlı olarak gelişiyordu. Ama bunun dışında ülkeye karakterini veren tüketim sanayileri, tekelleşmek bir yana, genellikle dağınıklık ve düzensizliklerin izlerini taşıyor... Ekonomi o tekeli aşamaya gelmiş bulunsaydı, Türk kapitalizminin zaten kaynak kullanım ya da dağılımına ilişkin şikâyetleri ortadan kalkar, Finansman ve pazar darlıkları çözülür, ekonominin temel sorunları, bir kaç egemen tepe arasında en üst düzeyde iç ve dış dengelere kavuşturulabilirdi.» (a.g.e. s. 494-495.)

Bir kere, Türkiye ekonomisi politikasına tekeli kapitalizmin damgasını vurduğu, şimdiye kadar toplumcu bilim adamları tarafından yapılan çalışmalarda hem nicel hem de nitel olarak konulmuş bulunuyor. Gevgilili, bu çalışmaları okumamış olamaz. Diyelim ki Gevgilili itibar etmek istemiyor, yeteri kadar «bilimsel», «objektif», «tarafsız» bulmuyor bu çalışmaları. O zaman neden kendi deyimiyle «Türkiye Sanayi Burjuvazisi»nin («Milli Burjuvazi»nin) en güçlü temsilcilerini bağrında barındıran, Eskişehir Sanayi Odası'nın bültenlerini okumuyor, okuyorsa kulağının arkasına atıyor?

Türkiye'deki tekeli kapitalin emperyalist burjuvaziden fersah fersah geri olduğunu, kapitalizm öncesinden kalma sömürü güçlerine dayandığını vurgulayarak söyleyen bizleriz. Gevgilili hem yerli tekeli burjuvaziyi batıdaki gibi göstermeye çalışacak hem de tekeliçiliği örtbas etmek için bizim görüşümüzle güya bizleri vur-

mağa çalışacak!... Pes doğrusu... Örnek olarak da karşımıza üç plâstikçi ile beş makarnacıyı ya da yedi kumaşçıyı çıkar-tacak.

Ayrıca, Türkiye'de demokratik alter-natifleri zorunlu kılan şey, Türkiye kapi-talizminin tekelci bir niteliğe geçmemiş bulunuşu değil. Aksine uzun zamandır geçmiş bulunuşudur. Ezilen küçük burju-va kitlelerinin sözcüsü Ecevit ve C.H.P. bile bu gerçekliğin bilincine vardı yıllar önce.

Diğer yandan, kapitalizmin tekelci aşamasında, kaynak kullanımına yada da-ğılımına ilişkin şikâyetlerin ortadan kal-kacağı, finansman ve pazar darlıklarının çözüleceği görüşü ise; tümüyle gerçek, bilim, hatta mantık ve akıl dışı bir gö-rüşdür. Tekelci kapitalizm de, serbest rekabetçi kapitalizme kıyasla daha bir üst düzeyde de olsa, kendi anarşisini, disip-linsizliğini ve kaçınılmaz çelişkilerini ta-şır içinde. Tekelci kapitalizmin en güçle temsilcisi Amerikan kapitalizmini inceleyen Baran ve Sweezy «Monopoly Capital» (Tekelci Kapitalizm, Doğan Yayınevi, An-kara, 1970) adlı eserlerinde bu gerçeği ay-rıntılı bir şekilde koyuyorlar ortaya. Tekelci kapitalizmin anarşisini, zulmünü ve gaddarlığını, hiç kuşkuyla yer kalmıyacak şekilde kanıtlayan pek çok bilimsel çalış-ma var; bunların büyük bir kısmı da topl-umcu yazarlarla bilim adamları tarafın-dan değil, burjuva bilim adamları tara-fından kaleme alınmış.

Öte yandan, bu çalışmaları hiç ince-lememiş birisi bile, salt gözlemlerle kendili-ğinden bir takım sonuçlara, varabilir. Olaylar en iyi şekilde öğretmenlik ediyor-lar. Mikro düzeyde, şirket düzeyinde bel-irli bir disiplin getiren ve üretim anarşisini azaltan tekelci kapitalizm; makro düzeyde, toplum ve dünya düzeyinde, her şeye rağmen anarşik ve düzensiz bir üre-timin çelişkilerini taşır.

Özetle; tarım toplumundan «sanayi toplumu»na geçiş aşamasında değildir Türkiye. Ortak Pazar'ın «arka imalât av-lusu» olmayı «sanayi toplumu» diye gös-terme gayretkeşliğine karnı tok olan bir işçi sınıfı vardır Türkiye'de. Sayın yazar boşuna uğraşmasın.

İktidar boşluğu değil tekelci burjuva sarhoşluğu vardır 1971 rejiminde

Gevgillili'ye göre, Türkiye 1971 rejim'i'ne, küçük burjuvazinin anarşi ve terör hareketleri sonunda gelmiş ve genel bir sosyal ve ekonomik bunalımın belirginleş-tiği sırada, «bürokratik devlet mekaniz-maları» yeniden iktidar olma fırsatını ya-kalamışlardır. Böylece 1971 tarihinden başlayarak en az iki yıl süreyle toplumu-muzu etkileyen bir iktidar boşluğu çık-mıştır ortaya. Küçük burjuva radikalleri-nin, zaman zaman yapılan bir takım çı-kışlarla, iktidar boşluğunu doldurma gay-retlerine rağmen, sivil siyasi güçler de boş durmamışlar, rejimin sivilleşmesi için demokrasi mücadelesi vermişlerdir. Böyle-ce 1971 rejimi, sadece anarşinin ortadan kaldırdığı bir geçiş dönemi olarak geç-miştir tarihimize. Bu görüşleri şöyle dile getiriyor, Gevgillili : «12 Mart Muhtırası, Adalet Partisi'nin siyasal iktidarına son verirken Türkiye'ye yeni bir hükümet tarzı da getiriyordu. Yeni tarz, partiler-üstü hükümet modelidir. Belirli bir parti siyasetini yansıtmaması istenen partiler üstü hükümet altında, Türkiye'de bir ge-çiş dönemine özgü yeni bir rejimin de ha-bercisi olarak düşünülmelidir.

Bu, bürokratik devlet mekanizmaları-nın her bunalım anında, iktidar olma fır-satını aradığı tarihsel deneylerin bir uzan-tısı olarak da sayılabilir.» (a.g.e. s. 236.)

Oysa, hepimizin bildiği gibi, 1971 re-jimi ile A.P.'nin siyasal iktidarı geçici ola-rak yedeğe çıkarılırken «her ne hikmet-se» Türkiye büyük burjuvazisinin kılına dokunmuyordu. «Beyin takımı» ile finans kapital sözcüleri arasındaki suyu tirit reform dögüşü, son tahlilde ve «Beyin Ta-kımı»nın belki de beyinsizce göremediği bir şekilde, I. Erim Kabinesi'nin gerçek niteliğini gizlemek için tezgâhlanan bir orta oyunundan ibaretti. Öte yandan bel-irli bir parti siyasetini yansıtmaması iste-nen partiler üstü hükümetin, gerçekte Türkiye tekelci kapitalinin ekonomi poli-tikasını yürütmekle görevli bulunduğu, o zamanki C.H.P.'nin Genel Sekreteri Ece-vit tarafından dahi görülmüştü. Diğer bir

deyişle, bütün zart - zurtlarına rağmen, «Koçuş»ların «Koç»ları hiç te aşamaya- cağı daha işin başında ortaya çıkıyor ve finans kapital kurulmadan önce damgasını vuruyordu I. Erim Hükümeti'ne. Belirli bir partinin siyasetini yansıtmaması gereken partiler üstü hükümet formülünden, tekeli sermaye demokrasinin, yani emekçi halk mücadelesinin boğulmasını, sindirilmesini hatta tekel dışı burjuvazinin geriletilmesini anlıyordu... Diğer bir deyişle; 1971 rejimi, bürokrat devlet mekanizmalarının iktidar olma fırsatını yakaladıkları tarihsel deneylerin uzantısı filân değildi, tersine, bürokratlar iktidar olma fırsatını yakalamak bir yana, kendileri yakalanmıştı finans kapital olmasına ve bütün çıkırtkanlıklara rağmen, bal gibi, daha doğrusu zehir gibi, tekeli burjuva egemenliğiydi «olağanüstü» dönem. Zehrin tadını da, elbette Gevgilili değil, tadan ve zorla tattırılanlar bildirdi.

«Doğru kurulmamış bütün yapıların aşşa ilk darbelerle çöktüğü 1971 rejimi Türkiye'sinde...» (a.g.e. s. 282.)

Yani, Gevgilili'ye göre, Anayasamız doğru kurulmadığı için değiştiriliyor ve doğru kurulmadığı için kapatılıyordu, T.İ. P., T.Ö.S. ve gençlik kuruluşları. Çünkü bir şeyin nasıl kurulacağı, ancak balyozculardan öğrenirdi Türkiye'de ve tekeli burjuva zümresi, artık her şeyi yeniden kurmağa ve bundan böyle saat gibi işletmeğe kararlıydı. Çağın dışında kalanlara, «sanayi burjuvazimiz» e ayak bağı olanlara, hakettikleri ders veriliyordu sonunda. Bu zorunlu tarihsel evreden yakınmaya kimsenin hakkı yoktu.

«Türk kapitalizminin ekonomik olduğu kadar, politik cepheleleri de bulunan yeni sorunları, o halde, 1971 sonbaharında seçtiği hedefleri, tarihsel durumu dolayısıyla kendi değerler sistemiyle çelişen bir bölüm bürokrasiye ne oranda kabul ettirebileceği sorusunda düğümlemekteydi. Bu bir noktada kimin iktidar olduğu sorunu- dur.» (a.g.e. s. 310.)

1971 Rejimi ile birlikte, Türkiye tekeli sermayesi seçtiği hedefleri, bir bölüm bürokrasiye belirli bir oranda değil, mutlak olarak kabul ettiriyordu. Sorun iktidar sorunu değildi. Büyük burjuvazimiz de

«bir bölüm bürokrasimiz» de iktidarın kimde olduğunu, işin başından beri biliyorlardı. İktidar, açık bir şekilde, tekeli sermayenindi. *«1945'lerden sonra kapitalizm doğrultusunda hız kazanan Türk toplumu, tarihin olağanüstülüklerinin sonucu olarak, 1971'de sosyal anlamda bir iktidar boşluğu olayını yaşamaktadır.» (a.g.e. s. 321.)*

1971'de ne sosyal ne politik ne de ekonomik alanda bir iktidar boşluğu olayını yaşıyordu Türkiye. İşin doğrusu, iktidar boşluğu değil, işçi sınıfı, çalışan kitleleri, sosyalist aydınlarla gençleri baskı altına alarak sosyal mücadeleyi durdurduğunu sanan tekeli sermayenin iktidar sarhoşluğuuydu. Diğer sömürücü kesimleri de hizaya getirmeğe kararlı olan yerli tekeli kapital, boşlukların nasıl doldurulacağını efendisi A.B.D. Emperyalizmi'nden iyi öğrenmişti. Gevgilili 1971'de bir iktidar boşluğu görebilirdi, mazurdu, öyle görmesi ve göstermesi isteniyordu kendisinden; ama bunu işçi sınıfına ve halka yutturmak eskisi kadar kolay değildi.

«1971 rejimi 1971 kısı yaldışırken sosyal amaçları öne alan durgunluk programları ile ekonomik hedeflere öncelik veren büyüme programları ya da bu iki programda yansıyan burjuva ve küçük burjuva ideolojileri arasındaki iktidar mücadelesine tanık olmaktadır artık...» (a.g.e. s. 327.)

Küçük burjuva ve burjuva ideolojileri arasındaki bir mücadeleye tanık olunması söz konusu değildi 1971 rejimi'nde. Çünkü ne böyle bir mücadele vardı ne de gerçekten tanıklık edebilecek olanlar. Sosyal mücadeleye katılanlar tanık değil sanık sandalyesindeydiler ve tanıklık artık «suyun muhbir vatandaş»ların inhisarındaydı. «Sanık»lara ise sadece finans kapitalin zulmüne, ve hepsinden içrenci, sömürünün en gaddar biçimlerinin toplumculuk maskeleriyle sunulmasına tanıklık etmek kalıyordu.

«Orta sınıfların yukarıdan iktidar olma özlentilerinin yeniden deneme alanına çıktığı 1970'lerin ilk iki yılı» (a.g.e. s. 334.)

Ama, işin doğrusuna bakılacak olursa, «orta sınıflar» hadlerini biliyorlardı artık. «Yukarıdan iktidar olmak özlemleri!» yazarın, ılımlı burjuvazi reformcusu 11'lere bile tahammül edemeyecek kadar tekelci yanlısı olduğu anlamına gelmiyor-sa, nedir?»

«1971 rejiminin çözemediği iktidar krizinin sorusu...» (a.g.e. s. 335) Oysa, 1971 rejimi'nin çözdüğü temel soruydu iktidar sorunu. Emekçi kitlelerin ve işçi sınıfının, ekonomik ve demokratik mücadeleleri sonunda, çatırdayan iktidarını yeniden güçlendiriyor, yeniden sağlamlaştırıyordu yerli tekelci sermaye. Sorun da soru da bu kadar açıktı işte.

«Aslında 1971 rejimi'nin istediği değişikliklerin önemli bir bölümü, daha önce Batı Avrupa'da denenmiş, ülkeleri ve uygulamaları ortaya konmuş şeylerdir. Geçmiş dönemlerde bu uygulamalar, giderek bir burjuva devlet düzeni yaratmanın klâsik araçları görevini yüklemiyorlardı. Batı'da...» (a.g.e. s. 426.)

Diğer bir deyişle sivil faşizmi tezgâhlama çabaları, Gevgilili'ye göre, burjuva devletinin kurulması yolundaki adımlardır ve bu adımlar daha önce Avrupa'da da atıldığına göre, kimsenin şikâyetine hakkı yoktur. Oysa ağzında gevelemeyip, «Ben burjuva demokrasısından de, burjuva devletinden de rekabetçi değil tekelci yani en gerici sermayenin egemen olduğu bir 'demokrasi' ve devleti anlıyorum» dese mesele kalmıyacak. Fakat bu yapılmıca da toplumculuk maskesi düşecek.

Öte yandan, 1971 rejimi'nin istediği değişikliklerin, yani kitlelerin örgütlenme ve mücadele olanaklarının ortadan kaldırılmasının, düşünce özgürlüğüne kilit vurulmasının, yerli tekelci burjuvazi talepleri olduğunu artık herkes bilmiyor mu? 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısında ve emperyalizm çağında, en koyu bir baskı sisteminin gerçekleştirilmesi için yürürlüğe sokulan faşizan uygulamaları burjuva devletinin kurulması yolundaki adımlar diye nifelemenin, tekelci sermaye tahakkümünü savunmaktan başka bir anlama gelmediği açıkça ortada değil mi? Sen herkesi kör, âlemi serser mi sanırsın?

«Bütün bu satranç, gerçekte, Türki-

ye'de tarihsel küçük burjuva radikalizmi'nin iktidar olma hevesleriyle, sivil sağ güçlerin iktidarı vermeme, giderek, kendi gerçek iktidarını yeniden yerleştirme oyunundan başka bir şey değildir.» (a.g.e. s. 477.)

«Tarihsel küçük burjuva radikalizminin iktidar olma hevesleri», 27 Mayıs'tan sonra, «Paşalarımız»ın «müdahaleleri» sonunda, resmen bildiğimiz kadarıyla, en az üç defa kursaklarında kaldı. Gevgilili, sevimli bir şaşkınlıkla, 9 Mart'la 12 Mart'ı özdeş kılıyor; Paşaların Paşası'nın «Çok önemli bir 24 saat geçirdik» dediğini unuttuyor ve unutturuyor. 1971 rejimi'nde, «sivil güçler» e karşı, arada bir çıkış yapanlara ise, artık küçük burjuva radikalizminin temsilcileri gözünü bakmanın olanağı kalmamış. Nitekim Cumhurbaşkanlığı'na muhakkak gözü ile bakılan Gürler Paşa da, hiç bir radikal desteği bulunmadığı için, paşa paşa gürlüyor glidiyor.

Görülüyor ki kavram kargaşası yaratmak, ancak bir süre için etkin olabiliyor. Hangi hacıların koltuğu altından tekelci burjuva haçının çıktığının herkes görüyor ayan beyân. 1971 Rejimi'yle ortaya bir iktidar boşluğu çıkmadığını, aksine ekonomi ve politikamızda geçmişten arta kalan boşlukları da doldurarak, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, finans kapitalizminin, tek başına iktidar olma yolunda en belirgin adımı attığını, sadece sosyalistler değil kitleler de görüyor ve anlıyor artık.

Emperyalizm ve tekelci kapitalizm çağında, gerçek demokrasinin kurulmasında, başı burjuvazi değil işçi sınıfı çeker.

Gevgilili, daha efendice ve edepli bir tavırla, doğrudan doğruya kapitalist düzeninin savunuculuğunu yapmış olsaydı; yazdıkları kimsenin dikkatini çekmez, çok çok arada bir gülünüp geçilirdi. Ama çok daha «üstün» yeteneklere sahip Gevgilili ve «tehlikeli» yani da bu zaten. Bütün düşüncelerini, bütün görüşlerini, bütün değerlendirmelerini hep toplumculuk maskesiyle sunuyor; son tahlilde, sosyalizmden yana olduğunu ileri sürüyor, devrimcilik ve sosyalizm adına ahkâm kesiyor. Bütün

bunları yaparken de, ekonomizme ve kuyrukçuluğa kaymış bir eski sosyalist tavrını takınıyor. Oysa tümüyle yapmacık bir davranış bu. Önce sosyalizmi benimsemiş, sonra da belirli ölçüde sapmış, iyi niyetli birisi değil Gevgilili. Daha işin başından beri, yerini, görevini ve sahibini çok iyi biliyor. Bu bakımdan takındığı maskeye ya da maskelere kapılmamak gerekli. Çünkü bazan hümanizm, bazan Mevlâna mistisizmi, bazan rasyonalizm, bazan da hepsinin karmaşığı olan maskeler takıyor, son tahlilde hep sosyalizmi savundugunu ileri sürüyor. Ve nitekim, kendi içi geçmiş görüşlerini, kanıtlayabilmek için, bir ustanın aşağıdaki şu sözlerini bile tirtıklamaya cüret edebiliyor :

«İşçi sınıfının kurtuluşunu, kapitalizmin gelişmesinden gayri bir yerde arama fikri gerici bir fikirdir. Geri ülkelerde işçi sınıfı, kapitalizmden çok, kapitalizmin gelişmesinin yetersizliğinden acı çekmektedir. Demek ki, işçi sınıfının, kapitalizmin en geniş ölçüde, en özgürce ve en büyük hızla gelişmesinde kesin çıkarı vardır. Burjuva devrimi, bu geçmişin kalıntıları... süpürüp ortadan kaldıran ve kapitalizmin en geniş, en özgür ve en hızlı gelişmesini mümkün olduğu kadar, eksiksiz sağlayan altüst olmanın ta kendisidir... Burjuva devrimi proleterya için kesin olarak gereklidir... (Türkiye'de 1971 rejimi'nden naklen, s. 217.)

Hangi hakla, hangi cesaretle, kimden ya da nereden aldığı yetkiyle bu sözleri kullandığını; daha doğrusu bu sözlerin arkasına sığınmağa çalıştığını Gevgilili'ye sormanın, diğer bir deyişle hesap sormanın anlamı yok. Çünkü böyle bir soruyu sormakla Gevgilili'yi dönmüş bir eski sosyalist, bir kuyrukçu saymak özdeştirler bir anlamda. Oysa daha önce de değinildiği şekilde, Gevgilili sapmış filân değil. Yolu ve yordamı belli. Onun için sapmış bir sosyalistten soraçağımız gibi hesap sormayız kendisinden; sadece maskesini yırtarız.

Yukarıdaki sözler, bir devrim ustası tarafından, en müstebit ve kokusmuş bir saltanata karşı, toplumun tümüyle demokrasi mücadelesi verdiği sırada, söylendi ve hemen arkasından da eklendi ki; em-

peryalizm çağında burjuvazi tüm devrimci niteliklerini yitirdiği için, gerçek demokrasinin kurulmasında da, istibdata son verilmesinde de başı işçi sınıfı çekecektir. Gevgilili hiç sözetmiyor bu en temel ilkedden. Öte yandan bugünkü Türkiye içerisinde yaşadığımızı ve bu kaosu bir parçası olduğumuzu nasıl unutabiliriz? Türkiye kapitalizmine damgasını vuran bütününüyle kapitalist sınıfı değil, bir avuç tekelci burjuvadır. Sadece işçi sınıfı, topraksız ya da az topraklı köylüler değil; tekel dışı burjuvalar da mali sermayenin tahakkümü altında. 1900'lerden beri demokratik devrimini tamamlamağa çalışıyor Türkiye ve biliyoruz ki, uluslararası finans kapitalin yerli uzantısının tahakkümü altında, ulaşılabilecek demokratik pek çok hedef var önümüzde. Ve bu yüzden ki şimdi demokrasi mücadelesinin gündemde olduğu bir evrede bulunuyoruz. Bu mücadelede, işçi sınıfı kendi siyasi örgütüyle başı çekmedikçe de gerçek bir başarıya ulaşılması olanağı mevcut değildir. İşçi sınıfının partisi ve politik gücü olmadan halkımızın kurtuluşu imkânsızdır. O halde, şimdiye kadar dünyada olduğu gibi, günümüzde de demokrasi mücadelesinin öncülüğü demokrasinin asıl sahibi işçi sınıfına ve işçi sınıfının siyasi örgütüne düşüyor. Yani, geçmişin hatalarından, kapılan provokasyonlardan tüm geçmiş deneylerden ders alarak sekterliği ve maceracılığı bir kenara bırakarak, iki kitap okuyup teori kesmek yerine gerçek öğrenciliği benimseyerek; formüllerden, semalardan, kalıplardan değil somut Türkiye gerçeklerinden yola çıkılarak oluşturulacak ve özellikle işçi sınıfına gerçekten mal olacak sosyalist partiye...

ÖZET:

Uluslararası ve yerli tekelci burjuvazinin 1971 yılında attığı adıma paralel olarak, Gevgilili de «Türkiye'de 1971 Rejimi» adlı «yapıt»ıyla, tekelci sermaye güçlerinin en yetkili sözcüsü olma yolunda somut, belirgin ve parlak bir adım atmış bulunuyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi, toplumsuluk maskesi takınarak atmasaydı bu adımı Gevgilili, kendi köşesinde rahat bırakırdık onu ve kervan da

devam ederdi yoluna. Fakat finans kapital tahakkümüyle sivil faşizm, üretim güçlerinin geliştirilmesinin tarihsel ve zorunlu gerekleri olarak, toplumsuluk maskesiyle ileriye sürülünce ve bu görüşler bir takım gelgeç heveskârlar, korkaklar, döküntüler ve dönemler arasında günah çıkartmanın gerekçeleri biçimine dönüştürülüp kadroların zihinleri karıştırılmağa başlanınca, gerçekliğimizi ve gerçeklerimizi, hiç değilse en genel hatlarıyla, bir kere daha özetlemek ve sahte toplumcuların koltukları altlarındaki tekelci burjuva haçlarını, biraz kabaca da olsa, çekip çıkartmak boynumuza borç oldu.

Gevgilili'nin üstüne bir hoşgörü örtüsü koymağa çalıştığı 1971 rejimi, Türkiye tekelci sermayesinin gerçek yüzünü ve niteliğini; gerekli gördüğünde, terörü de, işkenceyi de, «faili meçhul cinayetleri» de sonuna kadar kullanmağa kararlı olduğunu açıkça ortaya koymuş bulunuyor. Bu rejim gökten zenbille inmedi, 1971 rejimi, A.P. ile ortaklarının uyguladığı ekonomi politikasının doğal, kaçınılmaz ve zorunlu sonucudur. Diğer bir deyişle, işçi sınıfımızla, çalışan kitlelerin ve sosyalistlerin demokratik ve ekonomik taleplerini dikkate almayan, 1961 Anayasası'nı rafa kaldırtan, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesini silâhlı ajanlarla provoke etmeğe çalışan ve de eden, milyonlarca kişiyi Avrupa finans kapitaline peşkeş çeken, pahalılığın ve işsizliğin önlenmesi, hiç değilse azaltılması yolunda hiç bir tedbir almayan da hep tekelci burjuvazi ile aracı — tefeci tüccar ortaklığı adına hareket eden A.P. ve onun parlak lideri Demirel'di. Demokrasi aşığı olduğu ileri sürülen A.P. ile bulunmaz liderinin. Anayasa değişiklikleri, baskı kanunları ve idamları sırasındaki tavrını halkımız artık unutulabilir mi? Demirel ve A.P. demokrasi değil, sivil faşizmin mücadelesini veriyor ve veriyorlar.

Öte yandan, yine Türkiye'nin somut gerçeklerinin ortaya koyduğu gibi, bugün işçi sınıfımızla çalışan kitleler için önemli olan, kendileriyle «merkezi bürokrasi» arasındaki «çelişki» değil, uluslararası ve yerli tekelci kapitalle olan çelişkidir. Kitleler, hesabı, tarihin karanlıklarına gö-

mülmüş ölümlerden, ya da aba altından sopa göstermek için kıyam ettirilen hortlaklardan değil, çağımızın egemen sınıflarından soruyorlar ve biliyorlar ki örneğin Türkiye gibi bir ülkenin, sosyal ve ekonomik geriliğinin temel nedeni de, merkezi bürokrasinin tutuculuğu değil; tekelci sermaye tahakkümüdür. Gerçek demokrasiye de, bağımsızlığa da, daha üstün bir toplumsal düzene de düşman olan ve iktidarını artık ancak terörle yürütebildiği için, tarih karşısında tüm meşruiyetin yitiren de aynı tekelci sermayedir.

Olağanüstü dönemden, çok yavaş da olsa, giderek uzaklaşıyor; ekonomik ve demokratik mücadelenin yeniden güç kazanacağı bir evreye giriyoruz. Önümüz açık ve gizli provokasyonlar, ayak oyunları, gözboyamalar ve sahtekârlıklarla doludur. Ekonomizm ve kuyrukçuluk; değişik renklerle, değişik boyalarla, değişik maskelerle çıkacaklar ve çıkıyorlar işçi sınıfının karşısına. Uyanık olmak ve bu maskeleri teker teker düşürmek sorumluluğu tüm sosyalistlere düşüyor. Elbette ki işçi sınıfının siyasi örgütü kurulmadıkça finans kapital her düşürülen maskenin yerine yüz yeni maske, her susturulan sabbisinin sesi yerine bin yeni ağız yaratacaktır. Bu nedenle provokasyonlara gelmemenin, sekterlik ve maceracılık eğilimlerine kapılmamanın, ekonomizm ve kuyrukçuluktan sıyrılmanın yolu, geçmişin mücadelesinden ders alınarak oluşturulacak sosyalist partiden geçiyor.

Not: Gelişen bir C.H.P. hareketi karşısında, Gevgilili'ye artık Demirel'i bir kenara itip, Ecevit'e ve «sosyal demokrasi»ye kapılanmak düşüyor. «Çoğulcu Toplum», «Halk - Bürokrat Çelişkisi» gibi kavramları «derinleştirip» sosyal demokrasiye «akıl» öğreteceği günlerin hiç te uzak olmadığına inanıyoruz Gevgilili'nin. Nitekim «Türkiye Sanayi Burjuvazisi»nin «en akıllı» sözcüsü ve temsilcisi Ertuğrul Soysal da, bu konuda yeşil ışık yakmadı mı kısa bir süre önce? Ne diyelim, Allah işçi sınıfımızı Sosyal gibi, milli sanayicilerden; C.H.P.'yi de Gevgilili gibi yeni sevgililerden korusun.

Petrol sorunu ve dünya dengesi

Hüseyin Baş

Son Ortadoğu savaşı, kapitalist dünyanın içten içe işleyen ve göz açıp kapayıncaya kadar misli görülmemiş düzeylere ulaşan ekonomik ve politik krizini su üstüne çıkarmış görünüyor.

Kapitalist ülkelerin bu gün içinde bu-
lundukları krizin dinamizmini büyük ölçüde
petrole bağlı olan «enerji» sıkıntısı teşkil
etmektedir. Bununla birlikte sorun son ir-
delemede, kuşkusuz, bizzat kapitalist sis-
temin yapısıyla sıkı sıkıya ilgili. Bu ilgi,
sistemin iç çelişkilerinin yanısıra dünya-
nın politik ve ekonomik konjonktüründe gö-
rülen büyük değişiklikler açısından da son
derece karmaşık bir örgüye sahiptir.

Enerji krizini ilk elde politik ve eko-
nomik tercihlerin sonucu olarak görmek
gerekir. Gerçekten de arap ülkeleri petro-
lü, İsrail'in işgali altındaki toprakların
kurtarılmasında ilk kez etkin bir baskı a-
racı olarak ve başarıyla kullanmışlardır.
Son Ortadoğu savaşında, başta Mısır ve
Suriye olmak üzere, Arap halklarının, ya-
hudi müstevlinin «yenilmezliği»nin artık
efsaneden ibaret olduğunu göstermelerini
savaş alanında küçümsenmeyecek bir za-
fer saymak gerekirse, petrolün etkin ve
hızaya getirici bir araç olarak kullanılma-
sındaki başarıyı da Ortadoğu sorununun
çözümünde büyük rol oynayan politik bir
zafer olarak görmek gerekir.

Krizle ilgili bir ikinci önemli nokta,

bu günkü petrol kısıtlamasına büyük öl-
çüde bağlı olan enerji bunalımının geçici
niteliğiyle ilgilidir. Arap ülkeleri petrolü,
ABD'nin, AET ülkelerinin ve Japonya'nın
İsrail'e arka çıkmalarını önlemek amacı-
yla silah olarak kullanmak zorunda kalmış-
lardır. Avrupa ülkelerinin çoğunluğu ve
Japonya, İsrail'e silah vermekten vazgeçip,
Ortadoğu'da Arap politikası yanında daha
açık biçimde yer aldıkça bu ülkelere uygu-
lanan «petrol kısıtlaması» azalacak ve gi-
derek tamamen ortadan kalkacaktır.

Ama gerçek kurtuluş yönünde atılan
her adım mutlaka başka adımları da bir-
likte getirmekte, bir başka konuda bilinç-
lenmeye yol açmaktadır. Petrol kısıtlama-
sında durum normale dönse bile artık iş-
ler eskisi gibi olmayacaktır. Nitekim pet-
rolü etkin bir silah olarak kullanan arap
halkları, aynı zamanda bu hayati hammad-
denin tüm ipoteklerden ve spekülatif o-
yunlardan arındırılarak uluslararası pazar
da «değer» fiyatına satılmasını ağılama yö-
nünde ortak çabalar sürdürmeyi de karar-
laştırmışlardır. Enerji sıkıntısıyla üst dü-
zeylere ulaşan yapısal bir krizin pençesi-
ne düşen kapitalist ülkeler böylece, ekono-
milerinin candamarı petrol için, kaynak
ülkelere, daha büyük oranda ek «paylar»
vermeyi göze almak zorunda kalacaklardır.
Kısaca dünya artık «eski dünya» değildir.
1973'ün sonunda, son ortadoğu savaşı ile
başlayan ve 1974'ün ilk ayında iyice orta-

ya çıkan eğilim bu noktada düğümlenmek tedir.

Şimdi, öntümüzdeki on yıllık dünya politikasını büyük ölçüde etkileyecek olan bu önemli gelişmenin ayrıntılarına girmeden önce bu gelişmenin hangi platform üzerine oturduğunu ve hele petrol bunalımının kimne yada kimlere yaradığı üzerinde öne sürülen bazı soruları cevaplamaya çalışalım.

Arap direnişi nereden temelleniyor?

Arap halklarının gün geçtikçe toprak altı zenginliklerine sahip çıkması ve şimdi petrolü silah olarak kullanarak kapitalist sisteme savaş açmaları ve bunda başarıya ulaşmaları elbetteki bir talihli rastlantının sonucu değildir. Bu gelişmeyi temellendiren platformu, sosyalist cephenin hemen her yerde hatırı sayılan bir alternatif ve etkin bir denge unsuru olarak ortaya çıkması teşkil etmektedir. Yeni kuvvetler dengesinin «vazgeçirici» etkisi altında, ulusal kurtuluş hareketleri özellikle kaba kuvvete dayanan dış müdahalelere, eskiye kıyasla çok daha az maruzdur. Daha açık bir deyişle kapitalist sistemin zor kullanma imkanlarını, halen elinde bulundurduğu gücü ve manevra olanaklarını asla küçümsemek sizin, geniş ölçüde yitirdiğini söylemek mümkündür. Ne denli güçlü olursa olsun hiç bir ülkenin yok olma tehlikesini göze aimadan yoketmeye kalkışmayacağı bir kuvvetler dengesi sisteminde «eskinin başına buyruk isteldlerini gönlünce dikte etmek» politikası tamamen iflas etmiş bulunmaktadır. Tek çıkar yol, uluslararası ilişkilerde karşılıklı çıkarlara dayanan dürüst, sağlıklı ve barışçı politikalar benimsemektir. Arap halklarının petrol konusundaki direnişlerinin ve dünyadaki tüm kurtuluş hareketlerinin **temellendikleri** platform budur.

Arap halklarının petrol musluklarını biraz kısımasının tüm kapitalist dünyada yarattığı şaşkınlık ve paniği kuşkusuz emperyalist güçlerin yıllar yılı Ortadoğuda ya hudi müstevlinin yayılma politikasına arka çıkmasının kaçınılmaz sonucu olarak görmek lazımdır. Bu gün artık İsrail masasıyla, Ortadoğu'nun petrol zenginliklerini kontrol altında tutmak, bu zenginlikleri hiç

bitmeyecek gibi kıyasıya ve hele akıl almaz derecede ucuza kapatmak dönemi artık «tarihin çöp sepetine» havale edilen bir tatlı rüyadır. Emperyalizm önce petrol kısıtlamasıyla, sayıyla kendine gelecek sonra da fiyatını gönlünce biçip «sudan ucuz enerji» üzerine kurduğu daha fazla savurgan tüketim, daha fazla üretim, daha fazla kâr diye özetlenebilecek bolluk toplumu» efsanesine «elveda» diyecektir.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, Dünyanın ekonomik ve politik konjonktürünü misli görülmedik ölçü ve boyutlarda etkileyen kapitalist sistemin medarı iftiharını «bolluk yada tüketim uygarlığını temelinden sarsan» petrol patlamalarının yol açacağı etkilere ve enerji sorununun kısa, orta ve uzun vadede ki perspektiflerine daha yakından bakalım.

Arap ülkelerinin petrolle ilgili kararının gerçekte kimse için bir sürpriz sayılmaması gerekir. Emperyalizmin Ortadoğuda tezgâhladığı oyunlar Arap halklarına 1956'dan bu yana yenilgiyle birlikte «bilinçlenme» yi de getirmiş, sonunda Arap halkları kenetlenerek dün «düş» sayılan kararları alacak ve hele başarılı biçimde uygulayacak bilinç düzeyine ulaşmışlardır. Son savaş, petrol patlamasını sadece «bir kaç ay» çabuklaştırmıştır.

Arapların petrolü silah olarak kullanma kararını ilk kez geçen 14 Mayıs'ta yaptığı bir konuşma ile Başkan Enver Sedat açıklamış «İsrail ile çatışmanın aynı zamanda bir petrol savaşını» da içerdiğini öne sürmüştü. Batılı çevrelerin «kurusıkı bir tehdit» olarak tanımladıkları bu çağrı etkisini göstermekte gecikmeyecektir. Nitekim hemen ertesi gün Irak ve Kuveyt birer saat, Libya ise 24 saat yabancı ahçılara petrol musluklarını kapayıverdiler. Bunu Haziran'da, Kaddafi'nin Libya'daki, Amerikan Banker Hent firmasının imtiyazlarını millileştirme kararı izledi. Albay Kaddafi bu girişimi ile asıl vurulması gereken hedefin Amerikan emperyalizmi olduğunu göstermek istiyordu.

Kervana çok geçmeden Batı dünyasına yakınlığı ile bilinen Suudi Arabistan da katılacaktır. Kral Faysal 31 Ağustos

1973 günü ABD'ni televizyon kameralarının önünde, «Amerikanın İsrail'i desteklemesi ABD'ye petrol satma ve onunla dostluk ilişkilerini sürdürme olanaklarını son derece güçleştiren bir ortamın yaratılmasına sebep olmaktadır» demek zorunda kalıyordu. Amerikan emperyalizminin Ortadoğu'da sürdürdüğü hayasız politika öylesine açığa çıkmıştı ki Amerika ile içli dışlı ilişkiler sürdüren gerici Arap yönetimleri bile «artık» kendi kamu oyu başta olmak üzere tüm Arap dünyasını karşısına almadan, başka türlü hareket etmek imkânını bulamaz duruma gelmişlerdi.

1973'ün sonunda «had» düzeye ulaşan, başta Avrupa ülkeleri ve Japonya olmak üzere bizzat Amerika Birleşik Devletlerini de etkileyen «petrol patlamasının» kaynaklarını daha da eskiye götürmek elbette ki mümkün. Bu gün somutlaşan harekete, Ortadoğu'da 1965'den bu yana görülen gelişmelerin son halkası, giderek doğal bir sonucu olarak bakmak lazımdır. Gerçekten de sosyalist cephenin de etkili desteği ile ulusal kurtuluş hareketleri 1956 ve 1967 yenilgisinden bu yana güç kazanmışlar, emperyalizmle savaşta durumlarını daha da güçlendirerek mücadeleyi bu günkü «sonuç alıcı», «Hizaya getiriçi» düzeylere ulaştırmışlardır.

Ulusal kurtuluş hareketlerinin güçlenmesi ise emperyalizmin koruyucu şemsiyesi altında Ortadoğu petrollerinin kayıtsız şartsız hakimi durumunda olan uluslararası tekelleri önce adım adım «tavizler» vermeye zorlayacak — yeni fiyat ve ödeme sistemleri, kârlar üzerinden üretici ülkelere ek paylar tanımak — sonra da «millileştirmeye» tâbi tutarak kıyasıya sömür düğü zenginliklerden koparıp kapıdışı edecekleri, sonuçlanacaktır. Nitekim ilerici Irak yönetimi 1972'de Irak Petroleum Company (IPC)'yi millileştirerek uluslararası tekellere Cezayir'den sonra ilk ve önemli darbeyi indirmekte gecikmedi. Tekellerin Iraklı dize getirme yönünde eski alışkanlıklarıyla giriştikleri ekonomik abluka, müdahale, türlü desise ve entrikalar ise sosyalist dünyanın «vazgeçirici» varlığı karşısında «para etmedi». Genç Irak Cumhuriyeti uluslararası tekellere, yerden

göğe haklı isteklerini kabul ettirmeyi başarmıştı. İlerici dünyanın büyük bir zafer olarak alkışladığı bu olayda, emperyalist tekellerin, Ortadoğu petrol bölgelerindeki ortak tanımayan katıksız başına buyruk hakimiyeti artık bir daha geri gelmeyecek biçimde tarihe karışıyordu. Emperyalizmin kartellerini dize getirmede Petrol Üreten Ülkeler Örgütü (OPEP) le Üretici Arap Ülkeleri Örgütü (OPAEP) nün ortak mücadelelerinin payının büyük olduğunu da unutmamak gerekmektedir.

Bütün bu somut belirtilere rağmen Batı dünyası, Arapların bir araya gelerek petrolü «bir baskı aracı», giderek etkin bir süâh olarak kullanabilecekleri inancında değildir.

Çünkü Arapların 1956 ve 1967'de giriştikleri «Petrol savaşı» başarısızlığa uğramıştı. Üstelik Arap liderleri 1967'de Hartum'da düzenlenen toplantıda, «petrolü silâh olarak kullanmamak ve petrol gelirinin bir bölümünü karşılıksız olarak savaştan bir yükünü çeken Mısır, Ürdün ve Suriye'ye bırakmak» kararı almışlardı. Oysa bugün Batı dünyasının bu yüreklere su serpieci hesabında nasıl feci bir biçimde yanıdığı ortadadır. Gerçekte de 1967'den bu yana gerek dünya kuvvetler dengesinde, gerekse petrol piyasasının işleme biçiminde önemli değişiklikler olmuştur. Batı dünyasının yenilgisinin kaynağında bu oğuya nesnel bir biçimde yanışmak istememesi yatmaktadır.

Nitekim 1967'den önceki dönemde arz, talebin üstündeydi. Ayrıca uluslararası tekellerin elinde muazzam stoklar mevcuttu. Oysa bu gün durum tamamen tersine dönmüştür. Talep, arzı fersah fersah aşmıştır. Bu yüzden isteklerini dikte ettiren de eskisi gibi uluslararası tekeller değil, petrol üreten ülkelerdir artık. Diğer taraftan yine 1967 öncesi ve onu izleyen dönemde Arap ülkelerinin parasal kaynakları oldukça yetersizdi. Bu nedenle de petrol ambargosunu etkin süreler uzatacak dayanma gücünden yoksundu. Bugün bu durum da tamamen ortadan kalkmıştır. Üretici ülkeler muazzam para rezervlerine sahiptirler. Batı Avrupa ve Amerikan bankalarında yatan ve gün geçtikçe daha da kebaranan Arap paralarının toplamı, El Ah-

ram'ın yaptığı tahminlere bakılırsa 20 milyar dolar civarındadır. Bu rakam Avrupa kıymetler piyasasının yüzde 20'sine tekabül etmektedir. O kadar ki örneğin Arap ülkelerinin ani bir kararla bu paranın yarısını dahi geri çekmeye kalkması, bazı Avrupa ülkelerini ciddi bir biçimde sarsmaya yetip artacaktır.

Arap sermayesini nBatı kasalarına yığılmasının önde gelen nedenlerinden ilki kuşkusuz petrol satışı karşılığı gelen paranın üretici ülke ekonomisinde «kullanılma» olanaklarının bulunmaması ya da bu olanakların sınırlı olmasıdır. Arap ülkeleri 1973 yılında petrol çıkarma ve satışından 11 ilâ 12 milyar dolar elde etmişlerdir. Suudi Arabistan ve Libya'nın altın ve döviz olarak rezervleri her biri için ayrı ayrı 3 milyar doları aşmaktadır. Bu rakam Japonya ve Federal Almanya gibi endüstri devlerinin 1969 yılındaki rezervlerine eşittir. Böylece üretici Arap ülkelerinin ellerinde bulunan muazzam parasal rezervler, bu ülkelerin petrol satmadan, Batılı ülkelere kıyasla, daha fazla dayanabileceklerini ortaya çıkarmaktadır. Öte yanda Batılı ülkelerin ellerindeki petrol stokları 70 ilâ 90 günlük ihtiyacın üzerinde değildir. Petrolü uzun süreler muhafaza etmek tehlikeli, hele son derece pahalıdır. Üstelik iklimin sürekli olması gerekmektedir.

Orta ve Yakın Doğu'nun önemi, kuşkusuz, öncelikle petrolden gelmektedir. Bölge, sosyalist ülkeler hariç tutulursa, dünyada kullanılan rezervlerin yüzde 62'sinden, tabii gazın da yüzde 28'inden fazlasına sahiptir. Yeryüzünün en önemli petrol yatakları Orta ve Yakın Doğu'da toplanmıştır. Örneğin Suudi Arabistan'daki Gavar petrol bölgesi, 5000 km2 gibi pek büyük sayılmayan bir yüzölçüme sahip bulunmasına rağmen, Birleşik Amerika'nın tespit edilmiş rezervlerden daha önemlidir. Dünyanın en büyük petrol yataklarından biri sayılan Safania'da yine Suudi Arabistan'da bulunmaktadır.

1973 yılında kısıtlama dönemi dışında, Arap ülkelerinin ürettiği petrol bir milyar tona varmaktadır.

1972 rakamlarına göre Arap petrolü İngiltere ihtiyaçlarının % 78 ini karşıla-

maktadır. Bu oran Fransa için % 83, İtalya için % 85, Hollanda için % 70, Federal Almanya ve Japonya için % 40'tır.

Arap ulusları, rekor sayılacak kısa bir süre de, Batı dünyasının tümünü, önemli boyutlarda etkileyen «petrol üretiminin hissedilir ölçülerde kısıtlama» kararı hatırlanacağı gibi, son Ortadoğu savaşının hemen ertesinde 17 Ekimde Kuveyt'te toplanan Üretici Arap Ülkeleri toplantısında almışlardı. Bu karara göre üretici Arap ülkeleri, İsrail işgali altındaki toprakları Kudüs dahil terketmeyecek ve Filistin'i sorununa adil bir çözüm bulununca ya dek ayda %5 kısıtlayacaktı. Gerçekte ise Suudi Arabistan ve Kuveyt bu kısıtlamayı bir çırpıda % 10'unun üstüne çıkarmışlardı bile. 20 ile 22 Ekim 1973 tarihleri arasında üretici Arap ülkeleri bir-biri ardından İsrail'in başdestekçisi A.B.D. ile, açıkça yahudiler safında yer alan Hollanda'ya petrol gönderimini durdurduklarını açıkladılar. Böylece üretimdeki kısıtlama oranı, tabiiyle daha da artacaktı. Beyrut'ta «Middle East Economic Survey'nin verilerine göre Arap ülkeleri petrol üretimi Kasım 1973 başında % 28,5 oranında bir azalma kaydetmişti. Bu ise dünyada yapılan petrol ihracatının % 17 ilâ % 18 oranında düştüğü anlamına geliyordu. Bu arada Batılı ülkelerin güvendiği İran da «boşluğu» doldurmak için üretimini artırmayacağını açıklayarak, bu umut kapısını da kapamış oluyordu.

Birleşik Amerika'nın durumu ise bazı özellikler taşımaktadır. 1973'ün ilk üç ayında ABD'nin global petrol ithalatı üçte bir oranında artmıştı. Salt Arap petrolü alımı ise bir misli artış kaydetmişti. Son Arap ambargosu olmasaydı Amerika 1973'de 60 milyon ton Arap petrolü satın alacaktı. Bu miktarın 30 milyonu Suudi Arabistan, 10 milyonu Libya, 9'u Abu Dabi, 8'i Cezayir'den sağlanacaktı. Bu miktarlar ise Amerika'nın toplam petrol tüketiminin ancak yüzde 6'sına tekabül etmektedir. Arap petrollünden elde edilen ve Batı Avrupa ülkeleri tarafından ABD'ye ulaştırılan petrol ürünlerinin de eklenmesiyle bu oran yüzde 10'a tamamlanmaktadır.

Ambargo, daha önce de belirttiğimiz

gibi, sadece Amerika'ya satılan «ham petrolü» kapsamıyordu. A.B.D. dışındaki rafinerelerde Arap petrolünden üretilen ürünlerin bu ülkeye ihracını da kapsıyordu. Ayrıca Arap petrolünün Amerikan Deniz Kuvvetlerinin ikmalinde kullanılması da yasaklanmıştı. Batı Avrupa ülkeleri bir yandan stratejik rezervlerini daha uzun süreler saklı tutmak ve hele Araplarla çatışmamak için, Arap petrolünden elde edilmeyen petrol ürünleri de dahil olmak üzere ABD'ye tüm petrol ürünleri ihracatını durdurdular.

Üretici Arap ülkeleri «politik» amaçla giriştikleri «kısıtlama» nun yanısıra «petrolü» dış ipoteklerden kurtararak «değer» fiyatına satmayı da akıllarına koymuşlardı. Nitekim Kuveyt'te Arap Ülkeleri Konferansı sürerken OPEP üyesi Basra Körfezi ülkeleri de toplanarak 1971 de imzalanan Tahran Anlaşmasını enflasyon nedeniyle artık geçerli saymadıklarını açıkladılar. Tahran Anlaşması üretici ülkelere tanınan payların hesaplandığı fiyat biriminde % 5 oranında bir yıllık artış öngörüüyordu. Basra körfezi ülkeleri bu fiyatı % 70 (1970'e kıyasla üç katı) ve satış fiyatını ise % 17 oranında artırdılar. Bu artış oranı petrol üretiminin muhtemel kısıtlanmasından doğacak gelir azalmalarını rahatlıkla kapatabilecek düzeyde idi.

Bu arada Arap ülkelerinin Batı ülkelerinin tümünü «petrolsüz» bıraktıkları propagandasını da asılsız olduğuna işaret edelim. Arap ülkeleri Batı Avrupa ülkelerinin bir çoğuna ve Japonya'ya petrol ulaşımını durdurmamışlardır. Avrupa ve Japonya'nın sırasıyla yüzde 40-45 ve yüzde 50 ihtiyacını karşılayan Amerikan kumpanyaları da, aynı şekilde, petrolsüz bırakılmamışlardır. Buna karşılık Irak hem savaş ertesini, Basra Petrolü'nün bütünselindeki iki Amerikan şirketini millileştirerek, Ortadoğu'daki Amerikan çıkarlarına esaslı bir darbe daha indirdi. Bağdat ayrıca, İsrail'in saflarında yer alan Hollanda'ya da bu ülkenin Shell monopolü portföyündeki aksiyonları millileştirerek gerekli cevabı verdi.

Petrol ihracatçısı Arap Ülkeleri Örgütü'nün (OPAEP) on üye devleti 5 Ka-

sımda yaptıkları toplantıda aldıkları karara göre petrol üretimi geçen Eylülle kıyasla, Aralıkta yüzde 25 oranında kısıtlanmış olacaktı. Kısıtlama oranı Kasım'a oranla yüzde 5'tir. OPAEP üyeleri bu arada kısıtlamalardan Arap dost ülkelerin zarar görmeyeceklerini de açıklamayı yararlı gördüler. Bu açıklama etkisini göstermekte gecikmedi. Ortak Pazar'ın 9'ları hemen kasımda Ortadoğu'daki durumla ilgili olumlu tavırlar takındılar. Her iki tarafın da son çatışmadan önceki sınırlara çekilmelerini öngören Güvenlik Konseyi kararının ve hele Güvenlik Konseyinin İsrail'in 1967 savaşıyla işgal ettiği topraklardan çekilmesini de öngören ünlü 22 Kasım 1967 tarihli ve 242 sayılı kararının bütün kapsamıyla uygulanmasını istediler.

Batı Avrupa ülkelerinin bu olumlu tavrına karşılık Amerika ise Avrupa'yı da yanına alıp, Araplara karşı sert bir politika uygulanması için çeşitli hazırlıklar sürdürmekteydi.

Cenevre'deki Ortadoğu görüşmeleri barışın güç yolunda ağır da olsa ilerlerken — kuvvetlerin karşılıklı olarak Süveyş'in kıyılarından çekilmeleri «henüz barış» sayılmamaktadır — Birleşik Amerika, durmadan petrol bölgelerindeki kontrolün ve Amerikan petrol şirketlerinin özellikle Arap petrolünden, petrolün çıkarılmasından dağıtımına uzanan tüm aşamalar da elde ettiği muazzam kârların elden gideceği korkusu içinde yeni oyunlara, gerekirse tehdide ve müdahaleye varan girişimlerini tezgâhındadır. O kadar ki, en yetkili ağızlar, «Araplar kısıtlama ve fiyat artırımını konusunda «daha ileri» gider ve işi Batı ekonomisini — bundan Amerikan şirketlerinin muazzam kârlarını anlayınız — dumura uğratacak düzeylere vardırırlırsa «zor» kullanmak durumunda kalacaktı» diyerek şantaj ve tehdide başvurmaktan çekinmemektedirler. Ama gelgelelim A.B.D. nin bu tehdit edici sözlerini ondan hiç te aşağı kalır bir güç olmayan S.S.C.B. Komünist Partisi Genel Sekreteri L. Brejnev Dünya Barış Güçleri Konferansından şöyle cevaplamaktadır: «Nerede kolonyalizm varsa orada ulusal kurtuluş için savaş olacaktır... Nerede saldırı o-

lursa orada saldırıya karşı koyma olacaktır...»

Arapların petrolü haklı davaları için bir baskı aracı olarak kul'anneları ve aynı zamanda bölgenin zenginliğini yıllardır kıyasıya sömüren yabancı parazit şirketler ipoteğini tizerlerinden atma savaşı tarihe yeni - sömürgecilğe indirilen ölüm-cül bir darbe olarak geçecekti. İkinci Dünya Savaşı öncesinden — 1917-1923 — başlıyan savaş sonrası bütün hızıyla süre- rek 1960'larda en yüksek noktasına ula- şan ulusal kurtuluş savaşları Batı kolon- yalizmini yerlebir etmişti.Yeni sömürgeci- lik ise gerçekte, zaman ve zemine uygun hale getirilen ve daha ince yöntemlerle teçhiz edilen en azgın kolonyalizmden farklı değildi, Yeni sömürgecilik bağımsız- lığına yeni kavuşan dayanıksız, kendini toplama imkânlarına henüz kavuşmamış geri bıraktırılmış ülkelerin tüm hammadde kaynaklarını kıyasıya ve hayasızca başı- nabuyruk, gönlünce sömürme yönteminin adıydı. Lâtin Amerika mücahidi Douglas Bravo'nun «4 kamyon dolusu demir cev- herini götürüp yeni ve tek bir jilet veri- yorlar» diye haykırdığı, Allende'nin «Şili» nin bakırını limon sıkarcasına sömürüp posasını bize bırakmışlar» dediği yeni sömürgecilik. Sömürüye karşı çıkanlar ise bastı, entrika, müdahale ile hemen saf- dışı ediliyorlardı.

Emperyalizmin müdahale imkânları bugün, dün'e kıyasla, hatırı sayılır dere- cede azalmıştır. Emperyalizm ve onun yar- dakçılarının kopardıkları apokalips ferya- dının ardındaki korku ve tedirginlik bu- dur. Ülkeler toprakaltı, topraküstü zengin- liklerine sahip çıktıkça eski sömürücüler tatlı kârlarından olmanın acısıyla feryad edeceklerdir. Evet bağırıp çağıracaklar, el- lerine bellerine atmaya bile kalkacaklar... Sonra pabucun hayli pahalılaştığını göre- rek bu kez «karşılıklı çıkarlar» masasına oturacaklardır. Bugün petrol için olanın, yarım tüm hammaddeler için olacağından ise hiç kuşku yok. Uluslar bilinçleniyor. Müdahaleler, zora başvurmalar güçleşiyor. Dünya değişiyor. Toprağından çıkan ham- madde artık o ülkenin yoksulluk nedeni olmayacak. Gelişmiş ülkeler hammadde kaynağı ülkelerin kalkınmasına yardımcı

olacaklar, buna yanasmazlarla faturayı pahalı ödeyecekler ve böylece de faturayı kesen ülke kalkınmasını kendisi yapacak- tır.

Bugün Batı dünyasını tedirgin eden asıl sorun petrol kısıtlamasından gelme- mektedir. Bu kısıtlama politiktir. Yahudi müstevli yola getirilirse kısıtlama da or- tadan kalkacaktır. Ama bu elbette ki her şeyin eski haline döneceği anlamına gel- memektedir. Petrolü artık eskisi gibi ucuz- za kapatmak mümkün olmayacaktır. Bu anlaşılmalıdır.

Avrupa'nın parababası tekellerini tıpkı Amerikan tekelleri gibi, kara kara düşün- düren de esasen budur. Stampa'nın yazar- larından Vittorio Zucconi Le Monde'un 21 Haziran 1973 tarihli nüshasında yayın- lanan yazısında: «Büyük suçlu petrol»dür. Ekonomik sıçramamız (boom) onun yanı- şı üzerine temellenmişti. Yıkılışımız yok- luğundan olabilir» diyor. Kanımızca bunu «Ekonomik Sıçramamız ucuz petrol üzeri- ne temellenmişti, petrolün pahalılaşması yıkılışımız olabilir» diye değiştirmek da- ha doğru olacaktı. Çünkü yukarda da be- lirttiğimiz gibi — petrolün — «pahallılaş- ması» diye bir sorun mevcut değildir. Pet- rol sadece artık «ucuz» değildir. Biz petro- lün üretici fiyatıyla satış fiyatı arasında- ki «fark» ta yer alan unsurların incelen- mesini daha ileriye bırakarak şimdiki so- runu Avrupa ve Amerika açısından nasıl görüldüğü, gidecek petrolün Avrupa ve Amerikan ekonomisindeki yeri üzerinde duralım.

Avrupa Konseyine göre Ortak Pazarın 9 ülkesinde kullanılan tüm enerjinin % 60'ı petrolden, % 21 i kömürden, % 4 ü linyitten, % 9'u tabi gaz, % 5'i sudan ve geotermik kaynaklardan ve sadece % 1'i de nükleer enerjiden elde edilmekte- dir.

Oysa 1960 Avrupası'nda enerji ihti- yacının % 59'unu kömür ve linyit karşı- lamaktaydı. Petrolün yeri ise % 30 du. Yine konseyin hesaplarına göre 1980 de katı yakıtlar enerji ihtiyacının ancak % 13 ünü karşılayacaktır. Petrolün oranı ise % 70'e fırlayacaktır. Üstüne büyük e- nutlar bağlanan nükleer enerjinin tüm e- nerji ihtiyacındaki yeri ise % 5'i geçme-

yecektir. Avrupa'nın ihtiyacı olan petrolün % 95'ini dışardan getirmesi, enerji bakımından dış kaynaklara ne derece bağımlı olduğunu en çarpıcı biçimde kanıtlamaktadır. Bu oranın yarısından fazlası Yakın-Doğu'dan sağlanmaktadır. Kalanı Libya, Cezayir, Nijerya, Venezuela ve Sovyetler Birliği'nden temin edilmektedir. Yine konseyin raporuna göre 9 lar Avrupasının tükettiği tüm enerjinin % 66 sı dışardan gelmektedir. Petrol ikmalinin şu ya da bu nedenle kesilmesi Avrupa'nın en iyimser tahminle beşte üç oranında felce uğramasına yol açabilecektir. Avrupa bu yüzden bir yandan İsrail'e karşı Ortadoğu sorununda eskiye kıyasla daha açık bir biçimde Arapların safında yer alırken ve sorunun çözümü için ABD'ye baskı yaparken, öbür yandan da «ucuza» sağlanması mümkün görünmeyen petrolün yeni fiyatlarına ayak uydurmanın yollarını aramaktadır.

Ne var ki enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesinin kısa, hatta orta vadede gerçekleştirilmesi mümkün görünmektedir. Ekzotik enerji diye adlandırılan, rüzgâr enerjisi, geotermik enerji, denizlerin termik enerjisi, dalgaların enerjisi; ilkel enerji kaynakları olarak sayılmakta, dolayısıyla da bunlardan pek yarar beklenmemektedir. Buna karşılık nükleer enerji ve güneş enerjisi orta vadede yabana atılmamaktadır.

«Enerji ve endüstri ötesi şaşkınlığı, adlı son derece ilginç eserin yazarı Louis Pulseux'ün sözünü ettiği bir eski Vietnam özleyişi gibi «dokuz kadın da olsa bir çocuğu bir ayda yapmak mümkün değildir». Nitekim Avrupa'da kısa sürede soruna çözüm bulmak olanak dışı görünmektedir. Bu yüzden de en gerçekçi çözümün kömüre dönüşle birlikte tüm enerji tüketiminde son derece kompleks bir tasarruflar zincirine yönelmek olduğunu ileri sürenler çoğunluktadır. Bu arada zaten artık ucuz olmayan petrolün bir de aracı tekellerin aşırı kârlarıyla daha da dayanılmaz fiyatlara çıkmasına bundan böyle Avrunpının da seyirci kalmayacağına ve ülkelerinde faaliyet gösteren uluslararası petrol tekellerini millileştirme yolları arayacağına muhakkak nazarıyla bakılmaktadır,

İngiltere'nin, City'e yakınlığı ile bilinen en muhafazakâr yaygın organları bile son petrol patlamasında cebini doldurmaktar başka bir şey düşünmeyen uluslararası petrol tekellerine savaş açmak ve ülke ekonomisi için hayati olan petrolün sorumsuz şirketlerin eline bırakılmaması, gerektiğini savunmuştur.

Bir başka büyük enerji tüketicisi olan Japonya'nın durumu da Avrupa'dan farklı değildir. Bilimsel ve teknik alanda büyük atılımlar yapan Japon ekonomisinin her geçen gün daha büyük oranlarda enerjiye ihtiyaç duymasına karşılık ülkede, özellikle petrolün neredeyse emaresi bile yoktur. Japonya enerji sistemini üzerine temellendirdiği petrolün tümünü dışardan ithâl zorundadır. Japon ekonomisi ve enerji enstitüsünün hesaplarına göre ülkenin bugün enerjinin % 88'ini sağladığı petrol ihtiyacı 1980 de 400 milyon tona, 1985'te de 535 milyon tona ulaşacaktır. Japonya bu yüzden «Arap ülkeleriyle» iyi geçinmenin yanısıra Japon adaları ve hatta, eğer anlaşma olursa, kıta Çin'i kıyılarında petrol arayan ulusal kuruluşlarını finanse etmektedir. Bununla birlikte bilinen Japonya için de tıpkı Avrupa için olduğu gibi, petrolün eskisi gibi *ucuza* olmayacağıdır.

Bir yıldan bu yana % 10'la % 15'lik bir gelişme hızı ile yeni bir sıçramanın hazırlığında olan Japonya petrol krizi ve birdenbire patlak veren enflasyon etkisiyle bir duraklama, giderek beklenmeyen bir gerilemenin tedirginliğini duymaktadır. Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı (MITI) Aralık'tan itibaren «sıfır» gelişme hızı öngörmektedir. Ekonomik Planlama Ajansına göre ise, petrol ikmalî yeniden normale dönse bile 1974de gelişme hızı % 1,7'ye düşmüş olacaktır. Hızlı gelişme üzerine kurulmuş olan Japon ekonomisinin, % 8'in altında bir gelişme hızıyla ekonomik olduğu kadar politik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya gelmesi muhtemeldir.

Sıfır gelişme hızı sadece Batı Avrupa ülkeleri ve Japonya için muhtemel değildir. Birleşik Amerika da genel krizin dışında kalamayacaktır. Ama yukarıda belirttiğimiz gibi petrol ya da daha geniş

anlamıyla enerji krizinde ABD'nin durumu ayağı ve son derece karmaşık özellikler taşımaktadır. Ama öncelikle ABD'nin petrol krizinden zarar görmediği, tam tersine krizden yararlanarak Japon ve Avrupa rakiplerini dize getirdiği iddiası üzerinde durmak gerekiyor. Bu tezin savunucularının kanıt olarak ileri sürdükleri şu:

Amerika'nın dışarıdan gelen petrole ihtiyacı, yan ürünlerle birlikte yüzde 10 dur.

Bu yüzden Arap ülkelerinin petrol ambargosundan önemli oranlarda etkilenmeyecektir. Üstelik Arap petrolünün birim fiyatlarının hızla artışı Amerika'nın bir başka açıdan da işine gelmektedir.

Bu ona maliyetinin pahalı olması dolayısıyla işletemediği elindeki muazzam şist ya da kum kaynaklarından petrol çıkarma imkânı bahsedecektir. Nitekim, yine bu iddiaya göre şist'ten elde edilen petrolün maliyeti varil hesabıyla 1 varil tonun yaklaşık yedide biridir, 6 dolar civarındadır. Buna karşılık Ortadoğu petrolünün varili iki ilâ üç dolardır. Oysa şimdi durum tamamen değişmiş, Ortadoğu petrolü 6 ilâ 15 dolara yükselmiştir. Bu durumda şist petrolü «rantabl» hale gelmiştir. Üstelik Occidental Oil'un patronu Armand Hammer'in dediklerine inanılırsa yepyeni tekniklerin de yardımıyla şist'ten elde edilecek petrolün varili sadece 1 dolara maledilebilecektir (!). Petrol patronu İay Hammer'in pembe rüyalarına şimdilik kimsenin büyük enerji krizini bir çırpıda çözüme ulaştırın sihirli bir formül olarak baktığı yok. Buna karşılık, özellikle Avrupa'da kısa süredeki sonuçlara bakıp, Amerika ve petrol krizi üzerine çeşitli spekülasyon iddiaları bütün hızıyla sürmektedir. İddiaların üzerine temellendirildiği soru şudur: Üretici Arap ülkelerinin bugünkü ambargo politikası neden Avrupa ve Japonya'yı cezalandırmakla, buna karşılık Amerikan çıkarlarının ekmeğine yağ sürmektedir?

Fransız resmi çevrelerine atfedilen bu soruyu aynı çevreler şu şekilde cevaplandırmaktadırlar: O.P.A.E.P. (Petrol ihracatı) çısı Arap ülkeleri örgütünün) temsilcileri Abdessalam ve Yamani Paris yolculukları

sırasında kendilerine yöneltilen bu soruyu cevaplamakta güçlük çekmişlerdir. Ambargo İsrail Arap çatışmasında nötr bir politika izleyen ve petrol ihtiyaçlarının üçte ikisini Ortadoğu'dan sağlayan Avrupa ve Japonya'yı cezalandırmış, buna karşılık İsrail'i açıkça destekleyen ve Arap petrolüne sadece % 6 — yan ürünlerle % 10 — bağlı bulunan Amerika'yı ciddi ölçülerde sarsmaktan sakınmıştır. O halde için içinde iş vardır, Şeytan zekâlı Kissinger, Amerikalı danışmanları aracılığıyla Suudi Arabistan Kralı Faysal'ı «petrolü kısarak» ABD'nin önde gelen iki azılı rakibi Avrupa ve Japonya'yı dize getirmeye ikna etmiştir. Doların birdenbire başdöndürücü bir hızla yükselmesini (+ % 15) sağlayan bu operasyonun amaçladığı diğer hedefleri ise şöylece sıralamak mümkün:

1 — Avrupa ve Japonya, petrol kısıtlanması nedeniyle, kısa sürede ekonomik gerilemenin pençesine düşecekler ve dünya pazarlarında daha az «kompetitif» olacaklardır. Bu ise «made in USA» mallarının dünya pazarlarına kolaylıkla aktarılması imkânı yaratacaktır.

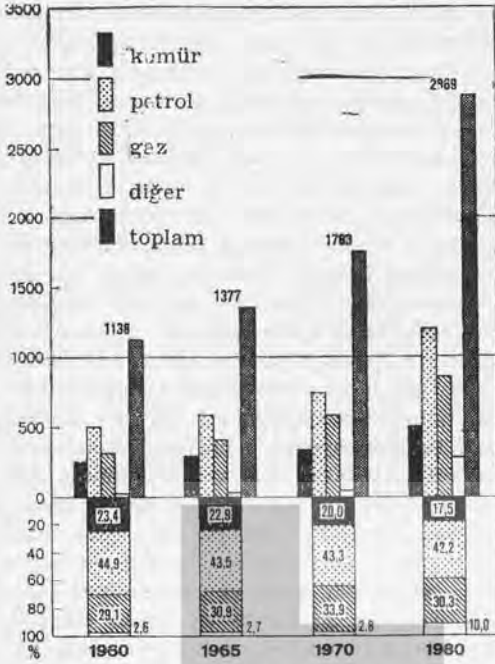
2 — Ambargodan etkilenmeyen Amerika ekonomik gelişme hızını sürdürecektir.

3 — A.B.D. nin Basra körfezindeki muhafazakâr dostları başta Suudi Arabistan olmak üzere ambargo başarısızdan ötürü Arap dünyasında büyük prestij saptayarak durumlarını kuvvetlendireceklerdir. Üstelik ambargo muazzam döviz stoklarına sahip bulunan dost «muhafazakâr» ülkelere zarar vermeyecek, buna karşılık kalkınmaları için petrol gelirlerine ihtiyaç duyan, finans rezervlerinden yoksun Cezayir gibi ilerici ülkelerin ekonomisini güç duruma sokacaktır. Böylece de gerici Faysal'a el açmak zorunda kalan ilerici Arap ülkeleri Amerikan dostu muhafazakâr Arap ülkelerinin önünde dize geleceklerdir.

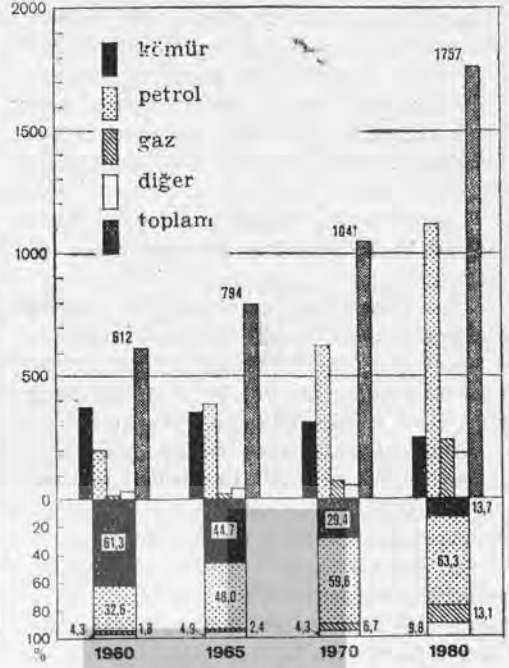
4 — Enerjinin hızla pahalılaşması Amerikanın işine gelmektedir. Enerji kaynakları çeşitli ve zengindir. Muazzam kömür ve bitümlü şist yatakları mevcuttur. Elektrik üretimi için de geniş bir nükleer santraller programı geliştirmektedir.

Petrol cinsinden milyon ton olarak

Kuzey Amerika'nın temel enerji ihtiyacı, (1960—1980)

OECD Avrupasının temel enerji ihtiyacı (1960—1980)

Daha çok sorunun doğal uzantısında yer alan bazı sonuçlara bakarak ve kuşkusuz Amerikayı güçlü göstermek amacıyla tepeden tırnağa monte edilmiş bulunan bu tür spekülasyon iddialarının doğruluk derecesini tartışmak gereksiz. Petrol kısıtlaması, petrolün yabancıları ipoteginden kurtularak hayati bir hammadde olarak «değerini» bulma savaşının uzantısında yer alan bir dizi politik, ekonomik bunalımın başmimarı ve sorumlusu, aksi yönde bir sanı uyandırma çabalarına rağmen ABD önderliğindeki ve Avrupa ile Japonya'nın da dahil oldukları tüm kapitalist Dünyadır. Avrupa ve Japonya, ABD sultasının tüm ekonomik, politik ve bazen askeri örgütlerinde yer almakla, bir yandan Orta-doğu sorununda, öbür yandan da geri bırakılmış ülkelerin hammaddelerini sömürmede, birinci derecede sorumluluk taşımaktadır. Bu faturayı, ve denli ağır olursa olsun, hem zenginliklerini sömürdükleri ülkelere, hem de bizzat kendi emekçi

kitlelerine, giderek halklarına ödeyeceklerdir.

Amerikan emperyalizminin ambargonun giderek enerji sorunuyla birlikte gelen tüm sorunların dışında kaldığı savı ise inandırıcı olmaktan uzaktı. Amerikan emperyalizmi — karanlık oyunlar tezgârlama yeteneğini tamamen kaybetmediyse de — günümüzde eskisi gibi rahat at oynatamamaktadır. Son petrol ambargosundan Amerika politik ve ekonomik açılarından sanıldığından çok daha fazla «zarara» uğramış ve hele daha da çok zarara uğraması yollarının açıldığını farketmiştir. Doların değer kazanması kısa süre için geçerli bir sonuçtu. Amerika da Batı dünyasının yapısından giderek kapitalist dünyanın yapısından ileri gelen bir ekonomik, teknolojik ve politik krizin eşliğinde, içindedir. Şimdi ABD nin «enerji krizi» ndeki özel durumuna daha yakından bakalım.

ABD'deki enerji kaynakları yelpazesi Avrupa'dan pek farklı değildir. % 44 le

petrol başta gelmektedir. Bunu % 4,6 ıyla tabii gaz, % 18 le kömür, % 4,6 ıyla su ve % 0,4 le atom izlemektedir. 1980 yılında petrol oranında büyük değişikliklerin olmayacağı hesaplanmıştır

Nükleer enerji ise tabii gazın yerini alacak biçimde % 16 ya ulaşacaktır. Ama Beyaz Saray'ı asıl tedirgin eden ülkenin gittikçe artan ölçülerde akaryakıt ithaline ihtiyaç duyması başka bir deyişle, bu konuda dışa bağlı kalmasıdır. Ülkenin en geç 1980 de tüm ulusal fuel kaynakları erimiş olacaktır. Başkanlığa bağlı «Executive Office» raporunda bu olgunun «Birleşik Devletlerin güvenliğini ciddi bir biçimde etkileyeceği belirtilerek bu konuda duyulan endişe dile getirilmiştir. Yine söz konusu rapora göre enerji krizi Amerikan devini istikrarsız ve politik açıdan «şüpheler çeken» üretici ülkelerin insafına bırakılmakla, politik bir krize dönüşme eğilimindedir.

Batılı uzmanların hesaplarına göre kapitalist dünyanın petrol tüketimi önümüzdeki 15 yıllık dönemde bir katından fazla bir artış kaydedecek, 1970 deki 1850 milyon tondan 1980 de 3150 milyon tona, 1985 te ise 3900 milyon tona ulaşacaktır. Böylece petrol bu dönemde tek başına, enerji ihtiyaçlarının yarısını, tabii gazla birlikte % 70 den fazlasını karşılayacaktır.

Chase Manhattan Bank'ın ekonomi uzmanlarının hesaplarına göre ise Birleşik Amerikanın aynı dönemde yıllık petrol ihtiyacı 759 milyon tondan 1500 milyon tona ulaşacak ve üretimi büyük ölçüde artırmadığı takdirde petrol ithalatını önemli miktarlara çıkarması gerekecektir.

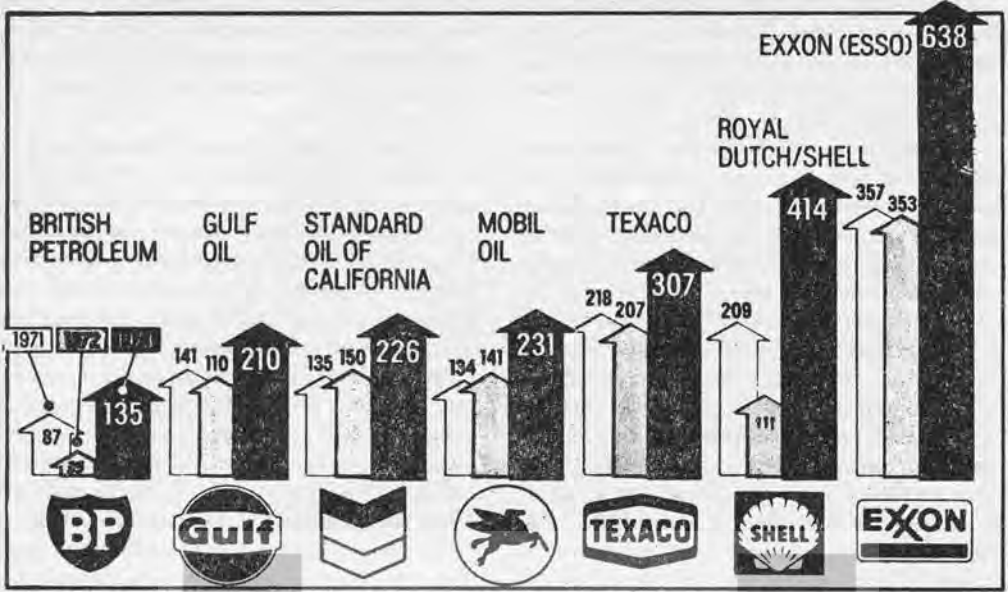
Ama ABD Ulusal Petrol Konseyi'nin hesaplarına bakılırsa işletilen petrol rezervleri bugünkü tüketim düzeyinde, ülkeye 65 yıl, tabii gaz 50, kömür 300, uranyum ise 25 yıldan fazla yetecek kapasitededir. ABD'nin petrol krizini önlemek için ülke ve ülke dışında giriştiği olağanüstü tedbirlerin nedeninin, böylece, direkt bir petrol yokluğundan gelmediği anlaşılmaktadır. Amerika'nın, tekeller tarafından kayması alınmış bulunan kendi kaynaklarını artan ihtiyaçlarına cevap verecek düzeye çıkarmak için büyük yatırımlara giriş-

mesi gerekmektedir. Bu yüzden de ABD'nin telâşının altında yatan temel neden Ortadoğu'daki «sudan ucuz» petrol olanaklarının gittikçe elden çıkar hale gelmesidir.

Gerçi emperyalizmin, Ortadoğu'ya bu denli sıkı sarılmasının nedenleri elbette ki sadece sudan ucuza petrol satın alabilme değil. Arap petrolünün maliyetinin ucuzluğu da istekleri kabartan etkenler arasındadır. Maliyet ucuzluğu salt yerel şartların uygunluğundan ya da düpedüz el emeğinin ucuzluğundan gelmemektedir. Doğal koşulların uygunluğu da maliyeti etkilemektedir. Delinen her metreye göre randıman ortalama 587 m³ rezerve tekabül etmektedir. Bu oran Venezüella'da 35, ABD'de 10'dur. Kuyubasına günlük randıman ortalaması kapitalist sistemde 3,55 (ABD'de 1,66) tona karşılık Ortadoğu'da 605 tondur. Böylece üretime yatırılan sermayenin kâr oranı da Ortadoğu'da son derece yüksek düzeylere ulaşmaktadır. Bu oran örneğin Venezüella'daki yüzde 20'ye karşılık Suudi Arabistan'da yüzde 61, Irak'ta yüzde 62, İran'da yüzde 71dir.

ABD işte biraz da bu yüzden aranmasından çıkarılmasına, taşınıp dağıtılmasına uzanan tüm aşamalarda muazzam kârlar sağladığı ve üstelik akıllamaz derecede ucuza kapattığı üçüncü dünya, özellikle Ortadoğu petrolünü tercih etmektedir. Gelişmesini bu talan ekonomisine borçlu olması nedeniyle de özel av saharındaki kıpırdanmalara güçlükle göz yummaktadır. Beşi Amerikan, biri İngiliz, biri İngiliz - Hollanda kaynaklı olan ve 7 devlet diye adlandırılan uluslararası petrol karteline mensup kardeş şirketlerin kârları 1970 te, 1969'a kıyasla % 10 artarak 80,3 milyar dolara ulaşmıştır. Kartel sosyalistler hariç, dünya üretiminin % 76 sı düzeyinde olan 1.258.000.000 ton petrol çıkarmıştır. Bu miktarın % 42 si Yakın ve Ortadoğu'dan, % 25'i ise Orta Afrika ve Venezüella'dan sağlanmıştır. Anglo-Amerikan şirketleri Süveyşin kapanması, devlasyon zamlarında olduğu gibi bugünkü petrol bunalımından da büyük yararlar sağlayarak muazzam kârlarına yenilerini eklemişlerdir. Petrolün «kısıtlanmasında ve hele «artık ucuz bir enerji kaynağı olma

Petrol şirketlerinin son üç yıldaki kârları

niteliğini kaybetmesinde uluslararası kartelin doymak bilmez kâr hirsının sorumluluğu elbette ki gözden kaçmamaktadır. Bu şirketlerin davranışlarını içli-dışlı ilişkiler sürdürdükleri yönetimlerden ayırmak mümkün olmadığına göre petrol, giderek enerji bunalımının baş sorumluları, zenginliklerine daha büyük ölçülerde sahip çıkarak, yoksul halklarına mütevazî bir yaşam hakkı peşinde canı dışında mücadele veren üçüncü dünyanın geri bıraktıkları ülkelerden çok bu ülkelerin zenginliklerinin sömürsüyle semirip gelişen cakalı boluk ve tüketim toplumlari sistemi, yani kapitalizm'dir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki millileştirme hareketleri 1973 Haziranı dönemine kadar daha çok İngiliz ve Fransız sermayesini hedef almıştı. Gerçekten de Cezayir'de millileştirilen Fransız şirketleriydi.

Millileştirilen Irak petroleum'unda amerikan katkısının oranı % 24'ü geçmiyordu. Yine aynı şekilde Amerikalıların İran konsorsiyumu içindeki payı da %40'tı. Amerikan sermayesinin Suudi Arabistan, Libya ve Kuveyt'teki durumları ise hiç sarsılmamıştı. Amerikan tekelleri Su-

udi Arabistan başta olmak üzere Basra körfezinin çoğu ülkesinde petrol kaynakları üzerindeki kontrollerini ne yapıp edip, muhafazayı başarmışlardı. Üretici Devletlerin imtiyaz sahibi amerikan tekellerinin sermayesine katılmalarını öngören anlaşmalardan sonra da bu durum değişmedi. Muhafazakâr arap ülkeleri, amerikan tekellerinden eskiye kıyasla esaslı sayılabilecek tavizler koparmakla birlikte, top rakaltı zenginliklerini henüz parazit şirketlerinin tasallutundan kurtaramadılar.

A.B.D. nin yakın ve ortadoğu ile kuzey Afrika'daki yatırımlarının 1971 de 2,7 milyar doları bulunduğu sanılmaktadır. Bu rakam Amerikanin üçüncü dünya'nın tümündeki petrole ilgili yatırımlarının üçte biri düzeyindedir. Elde edilen kâr ise A. B. D. nin dış ülkelerdeki özel kesim yatırımlarının sağladığı tüm kârların %23 üne eşit bulunan 2,3 milyar doları aşmaktadır.

Ne var ki Haziran 73 ten bu yana durum hayli değişmiş, Libya'nın giriştiği millileştirme hareketleriyle, Ortadoğu'daki amerikan çıkarları hatırı sayılır darbe ler yemiştir.

Libya, geçen Haziran'da Banker Hunt,

Amoses, Oasis'in ve Occidental Petroleum'daki hisselerinin % 51 ini ve 1 Eylül'den itibaren de ülkedeki tüm amerikan petrol firmalarını millileştirmiştir. Bütün bu millileştirme girişimleri Libya hazinesine yılda en azından 200 milyon dolar kâr getiren 500 milyon dolarlık Amerikan yatırımı, sağlamakla kalmamış ülke petrol üretiminin %45 inin kontrolünü de Amerikan tekellerinden kopararak, Libya'ya geçmesini temin etmiştir.

La Nouvelle Critique'in Ekim 1973 sayısında yayımlanan enerji kriziyle ilgili yazısında Bernard di Crescenzo Amerika'nın petrol sorunundaki sorumluluklarını sıraladıktan sonra Amerikan krizinin uç alanda saptanabileceğini öne sürüyor. İçerde büyük tekeller politikasının iflasi, dışarda Amerikan sermayesinin çıkarlarının politik ve ekonomik pozisyonlarının zayıflaması, ülkenin benimsediği politik ve sosyal koşulların doğrultusunda oluşan endüstri ve teknik gücünün «enerji» sorununa dişe dokunur çareler bulamaması.

Nitekim Nixon birbiri ardında niki kez kamuoyu önünde salt enerji sorunuyla ilgili açıklamalar yapmak gereğini duydu. 18 Nisan 1973 tarihli konuşmasında durumu tespit eden ve hedefleri işaretleyen Nixon, 29 Haziran 1973 tarihli açıklamasında petrol ürünleri ve elektrik tüketimi konusundaki kısıtlayıcı tedbirleri sergiledi ve enerji ile ilgili tüm sorunları uhdesinde topladığını belirtti. Amerikan büyük sermayesini korumak için bütün tedbirler alınacaktı. Bununla birlikte Amerikanın «eski üstünlüğünü» sürdüremediğini de kabul etmek gerekiyordu. Hareket halindeki dünyanın yeni gerçeklerine uymak zorunlu idi.

Nitekim enerji bunalımından en az zarar gördüğü ileri sürülen Amerika, Avrupa ve Japon ekonomilerinin ani freninden ötürü, daha elverişli bir ekonomik görünümde olsa da, son irdelemede, hem enerji bunalımından hem de bu bunalımın uzanmalarında yeralan ekonomik sarsıntıların pençesinden kurtulmuş sayılmamaktadır. Uzmanlar Amerika'nın 1974 yılında hafif de olsa bir gerilemeye maruz kalacağını bunun sonucu olarak da işsizlik oranının bu günkü %4,5 luk düzeyden 1974 sonun-

da %6 ya ulaşarak yaklaşık bir milyon 300 bin emekçiyi etkileyeceğine muhakkak nazarıyla bakmaktadırlar. Enflasyon ise daha önceki %5,5 tahmin yerine %7 ye varacaktır. Endüstride, sektörel sorunlarla da karşılaşılacaktır. Örneğin petrokimya endüstrisinde % 15 ila %25 lik bir gerilemeye hemen kesin olarak bakılmaktadır. Otomobil kesiminde de hatırı sayılır düşüşler beklenmektedir. Uzmanlar bu kesimdeki düşüşün, satış olarak % 10 ila %14 arasında olacağı düşüncesindedirler.

Çelik endüstrisindeki durum da parlak görünmemektedir. İkmalinde % 10 luk bir eksilme toplam çelik üretiminde 4 milyar tonluk bir azalma anlamına gelmektedir. Bu ise 20 bin işçinin işten çıkarılmasına yol açacaktır. Zarar görmesi muhtemel endüstrilerin başında, canlılığını otomobil trafiğine borçlu olan turizm endüstrisi — otel, motel, restoran vb. — yer almaktadır.

Böylece görülüyor ki Amerika yaygın bir kanının aksine petrol kısıtlamasının ve ona bağlı olarak kısa, orta ve uzun vadelere ortaya çıkan ve çıkacak olan genel enerji bunalımının, giderek tüm Batı dünyasını sarsan ekonomik güçlüklerin dışında değildir. Ve bu durumuyla da, şu günlerde göze batmasa bile, çok yakın gelecekte o da üçüncü Dünya'nın hammadde ülkelerine hatırı sayılan faturalar ödeyecektir. Başka bir deyişle başkasının petrolünü ucuza kapatıp, kıyasıya sömürme dönemi artık bir daha geri gelmemecesine kapanmıştır. Tüm hayati hammadde-lerde de er geç kendisini gösterecek olan bu eğilim kanımızca, 20 yüzyılın en önemli değişimlerinden biridir.

Hiç beklemediği bir anda, altından usulca sandalyası çekilen ve küçüştü yere düşen insanların trajik - komik şaşkınlığındaki kapitalist dünya, her zaman olduğu gibi bu kez de bunalımın suçunu başkalarının sırtına yükleme hevesinden kendini kurtaramamıştır.

Ağırbaşlı basın bunalımın gerçek yaratıcısı A.B.D. yi ve onun dümen suyunda gününü gün eden Avrupa büyük sermayesini suçlarken sermaye çevreleri organı cærideler «araplara karşı» kutsal cephele-

riz: kurulmasını, hatta ortadoğu'ya haçlı seferleri düzenlenmesini önermektedirler. Kimine göre ise «petrol bunalımı» kocaman bir blöften ibarettir. Arapların artık iyice kafalarının kırılmasını öne sürenlerin yanısıra, kolonyal dönemin özleminde yanıp tutuşan kimi kaytan bıyıklı «majör» eskileri «Avrupa uygarlığının» nasıl olupta bir iki çöl bedevinin elinde oyuncak hale geldiğinden yanıp yakınmaktadır.

En çok boy gösteren ve kanımızca en eğlenceli takım da «yarınsama»cılar, yani fütürologlar. Bu takım garip bir bilim — mistisizm karışımı içindedir: her gün yeni icatlar ortaya koymakta ve petrol bunalımına «akıldurdurucu» çareler getirmektedirler. Herkesin maksadı bir? Şu Arap petrolünün yerini alacak bir şeyler bulmak.

Ama bütün bu traji-komik spekülasyonların ne denli bilimsel temeller üzerine oturtulmaya çalışılırsa çalışılsın, dünya'nın kısa ve orta vadeli enerji bunalımına çare bulamayacağı açıktır. Ekzotik enerji kaynakları konusunda — güneş enerjisi, rüzgâr, dalgalardan enerji sağlamak, geotermik enerji — bilimsel araştırmalar yapılmasına karşı çıkmak elbette ki kimsenin aklından geçmez. Ama enerji bunalımının had düzeylere çıktığı bir zamanda tutup çarenin güneş enerjisinde olduğunu öne sürmek kanımızca, bu tür bütün spekülasyonlar gibi, kandırmacadan, gözboyamadan temel gerçekleri örtbas etme çabasından öte gidemez. İnsanlar güneş enerjisinden ve başka şeylerden günün birinde elbette ki endüstriyel ölçüde, yararlanmanın yolunu bulacaklardır. Ama sırf Türkiye'nin yılda bilmem ne kadar saat güneş aldığı verisinden hareket ederek «enerji» sorununu çözebileceğimizi öne sürmek, özellikle — hadi klasik diyelim — enerji kaynaklarının büyük bölümüne el sürülmediği apaçık ortada olan Türkiye'de, halkla yakışsız ve yersiz bir biçimde dalga geçmektir.

Fransız basınında bütün bu dolapları şeytan zekalı Kissinger'in çevirdiği tezi ortaya atılırken anglo-sakson basını eski alışkanlıklarına tıpatıp uygun bir biçimde

«petrol bunalımını» Sovyetler Birliğinin sırtına yükleme yönünde çabalar sürdürmekte. Geçen 20 Kasım'da Londra'nın ağırlıklılığı ve İngilizliğiyle ünlü Times gazetesi Bay Victor Zorza imzasıyla okullara durgunluk veren bir iddia ortaya attı. Bay Zorza'ya bakılırsa «Sovyetler Birliği müthiş bir enerji bunalımıyla karşı karşıyadır. Arapları bu yüzden kıskırtmıştı. Amacı Arap petrolünün musluklarını kendisine akıtmaktır. Times'i bir süre sonra Frankfurtu Allgemeine izledi. Batı Alman gazetesi Bay Zorza'nın ilginç iddialarına katılmakla da kalmıyor, daha da ileri giderek «Sovyetleri dünya dengesinin korunmasına yardımcı olmadığı için görevini yapmamakla» suçluyordu. Sovyetlere Rossia bu iddiaları şöyle cevapladı: «Bugün olan, daha önce de çok kez oldu. Bazı emperyalist güçler hayal kırıklıklarını gözlerden saklamak için antisovyet bir kampanya ile tamamen hayal mahsulü hikâyeler anlatmaya girişmişlerdir. Moskova'nın elini, hiç mi hiç uzanmadığı yerde ararken unuttukları şey suçluların herkes tarafından bilindiğidir. Suçlular Ortadoğu'da adil bir çözüme inatla karşı çıkan emperyalist ve siyonist çevrelerdir.»

Şimdi geliniz petrol sorunları uzmanı Dünya ekonomisi ve uluslararası ilişkiler enstitüsü üyesi Rouben Andreassian'ın haftalık Tempe Nouveaux'da bu iddia ile ilgili olarak yazdığı yazıya bakalım: «İlk elde petrol bunalımının sorumluları Sovyetlerin müşterisi değildir, tam tersine bunlar çok kısa bir süre öncesine kadar ABD'nin dostları olmak ününe sahip Arap Devletlerinin şefleri, kral Faysal ve Kuveyt emiridir.»

A.B.D. nin dostu olmakla övündüğü Kral Faysal geçen 31 Ağustosta Birleşik Devletlere baskı yapmak için petrolü kullanma zorunda kalacağını açıklamıştı. Bu tavrın Kral'a Moskova tarafından telkin ya da dikte ettirildiği düşüncesi kimin aklına gelebilir? Libya'nın — Sovyetlere karşı olmakla ün yapan lideri — Kaddafi'de mi Moskova'nın direktifleriyle hareket etmiştir? Hele Kuveyt emirini bir rus ajanı olarak görmek daha da saçmadır. Oy sa Arap dünyasının petrol üretiminin üçte ikisini sağlayan bu üç ülkedir. Ve Batı ül

keleri boykota onların katılmasından ötürü güç durumunda kalmışlardır. Sovyetlerin arap petrolüne el koymak amacıyla bu krizi çıkarttıkları düşüncesi de baştan ayağa yanlıştır. Sovyetler Birliğinde petrol darlığı olduğu iddiası hayal mahsulüdür. Zira Sovyetler Birliği dün olduğu gibi bu gün de dünya petrol ihracatında en önde gelen ülkelerden biridir. 1972 de mamul petrol ürünleri hariç olmak üzere 76,2 milyon ton ham petrol ihraç etmiştir. Son yıllarda ülkemiz Arap ülkelerinden bazı ithalat da yapmıştır. 1972 de Sovyetlerin dış ülkelerden aldığı petrolün miktarı 7,8 milyon ton düzeyindedir.

1) Bu ithalat ülke ihracatının onda birinden azdır;

2) Alımlar Arap ülkelerinin isteği üzerine, Sovyetlerin dostluk anlayışı içinde açtıkları kredileri ödemek amacıyla yapılmıştır.

3) Sovyetler Araplardan ithal ettikleri petrolü, bu ülkelerin izniyle, öteki sosyalist ülkelere aktarmaktadır.»

Rouben Andreassian yazısını şöyle tamamlamaktadır: «Krizin sorumluluğunu bir elleriyle İsrail'i silâhlendirirken öbür elleriyle arap petrolünü pompalayan ve bundan elde ettikleri kârların bir bölümünü saldırgan İsrail'e aktaran Batı dünyasında aramak lazımdır. İnsaf ölçüleri içinde söylemek gerekirse Batının saldırgan güçleri ve İsrail, Araplara başka türlü hareket imkânı bırakmamışlardır. Sovyetler Birliği bu işe karışmamayı ve hele Arapları giriştikleri eylemden ötürü hiç bir şekilde kınamamayı görev saymıştır. Sovyetler, Ortadoğu'da adil ve sürekli bir barış hedefliyorsa, bunun nedeni tümüyle hayal mahsulü olan bir petrol yayılması isteği değildir. Tam tersine bu bölgede yaşayan halkların çıkarlarına uygun olarak yumuşama politikasının — detant'ın — artık üzerinde tartışılmaz bir süreç haline gelmesini sağlamaktır. Sovyetler Birliğinden Batı ülkeleriyle ekonomik ilişkileri karşılığında, enternasyonalist dayanışma ülkelerinden sarfınazar etmesini istemek Sovyet politikasından olduğu gibi yeryüzündeki gerçek güçler dengesinden de hiç bir şey anlamamaktır.»

Batılı kapitalist ülkeler, açıkça görüldüğü gibi sorumluluğu hiç bir şekilde üzerlerine alma niyetinde değildirler.

Petrol krizi kimine göre şeytan zekâlı Kissinger'in Amerikan sultasından çıkarak onunla dünya pazarlarında kıyasıya rekabet eden Batı Avrupa ve Japonya'yı dize getirmek üzere tutucu Arap ülkeleriyle ortaklaşa giriştiği bir oyundur.

Kimine göre ise kriz, hiç kuşku yok, arap petrolünün üzerine oturmayı amaçlayan Sovyetlerin tezgâhladığı bir «kızıl desisedir.»

Ama bütün bu şaşırmacaların altında kapitalist yönetimlerin, krizin gerçek nedenini bizzat *kendi halklarından gizlemenin* beyhude çabası yatmaktadır. Batı dünyası birdenbire ekonomik duraklamanın, gerilemenin, karanlığın içinde bulmuştur kendini. Ekonomik gerileme ülke ekonomisini altüst etmenin yanısıra, sistemin yapısından gelen enflasyonist bir gelişin de etkisiyle işleri dayanılmaz ölçülere vardirmiştir. Hayat pahalılığı, işsizlik kapıdadır. Ucuza kapatılan enerji rehaveti, tatlı kârlar, büyük sermayenin doymak bilmez iştahını tatmin üzerine kurulu sistem birdenbire çökmüştür. Dolcu Vita'nın sonudur bu. Batının kapitalist ülkeleri şimdi halklarıyla hesaplaşmanın telaşındadır. Sömürü olanakları gün geçtikçe azalan kapitalizm bundan böyle halkların artan ihtiyaçlarını salt her derde deva sistemlerinin yeteneğiyle karşılamak durumundadırlar. Bunu ne ölçüde becerdikleri ortadadır. Özellikle Avrupa'da sosyalist yöntem artık «bekleme odasıdır.» ve Sosyalizm, tüm kesimleri kapsayan sorunlara sürekli, sağlıklı çözümler getireci bir yöntem olarak, bugün, her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulan tek ve büyük bir umut olarak ortaya çıkmaktadır.

Petrol krizinin çeşitli yanlarını sergilemeyi hedef alan yazımızı, Türkiye ile ilgili düşüncelerimizi de belirterek bitirmeden önce petrolün «pahalılığının» nereden geldiğini, yabancı şirketlerin ne oran da kârı ceplerine indirip, pahalılığın faturasını Batı dünyası halklarına ödettikleri üzerinde de kısaca durmakla yarar görüyoruz.

Petrol fiyatını oluşturan mekanizmayı ilk kez 1967 de, Suudi Arabistan'ın eski danışmanlarından ve petrol konusunda dünyanın en önde gelen uzmanlarından biri olan Abdullah Tariki açıklamıştır kamu oyuna. Rakamlar şöyle:

— Çıkarılan her varil (Bir varil tonun yedide biri)

— 0.70 ilâ 0,80 dolar üretici ülkeye

— 1 dolardan fazla kâr petrol şirketlerine

— Bu petrole endüstrilerini işleten Avrupa Devletlerine ortalama 5 dolar vergi geliri sağlamaktadır.

Abdullah Tariki'nin gözüne çarpan oğu — petrol şirketlerinin cebe indirdikleri ve üretici ülkeye kalan miktarın da üstündeki muazzam kârlar bir yana bırakılırsa Arap petrolünün Avrupa Devletlerine, Arap Devletlerine oranla, altı ila yedi misli yüksek bir vergi geliri sağlamasıdır.

Petrol ihracatçısı ülkeler örgütü OPEP'in 1970 de yayınlanan ve aynı mekanizmayı sergileyen grafiği esas itibarıyla Tariki'nin hesaplarını doğrulamaktadır. OPEP rakamlarıyla Tariki'nin rakamları arasında görülen açık farkı ise şöylece izah etmek mümkündür: OPEP hesabına «şirketlerin net kârını, ulaşımdan, rafinajdan ve piyasalanmadan gelen kârları dahil etmemiştir. Bu durumdan iki vargi çıkmaktadır: Birinci Avrupa ekonomileri ne verilen petrolün anormal ve tek yanlı bir biçimde, son derece ucuza kapatıldığıdır. Bu petrol öylesine ucuza alınmaktadır ki Avrupa Devletleri bu fiyatı bizzat ceplerine indirdikleri vergi ve harçlarla büyük oranda artırma ihtiyacı duymaktadırlar. Şimdi şu soruyu sormak lazımdır: Avrupa'nın endüstrileşmiş zengin devletleri hangi hak ve yetkiyle geri bıraktırımlışlığın yoksulluğunda bunalıp duran Arap halklarının petrolünden daha da semirip zenginleşmektedirler. Bu yolla gi-

deceklerine neden Arap petrolünü biraz daha değer fiyatına satınalmak akıllarına gelmemektedir? Sorunun cevabı basit: Kuvvetlinin, güçlünün hak ve yetkiyle.

Ve hemen ikinci vargi: Petrolle ilgili ilişkiler Talan ve soygun ilişkileridir; Batılı ülkeler, giderek kapitalizm yoksul ülkelerin toprakaltı zenginliklerini utanmasız bir sadaka karşılığında hayasızca Talan etmektedirler. Bugün Arap halklarını yarın tüm hammadde kaynağı geri bıraktırılmış ülkelerin «yeter artık» diyerek başkaldırdıkları başkaldıracakları sömürü mekanizması budur.

Tüm batı dünyasını misli görülmemiş ölçülerde etkileyen petrol ve enerji bunalımının Türkiye'ye de yansması doğaldır. Türkiye bu yüzden, yakın geçmişte yapılan fahiş hataların da ışığında, enerji sorununa, daha gerçekçi ve bilimsel yöntemlerle ve hele yüzde yüz ulusal çıkarlar açısından eğilmek zorundadır: Türkiye ayrıca özellikle petrol, genel olarak da enerji sorununa eğilirken Dünya'daki gelişmeleri de çok iyi değerlendirmek durumundadır. Son kriz Dünya'daki eğilimi temel çizgileriyle belirlemiştir. Önce Arap ulusları yanında dürüst, açık «karşılıklılık» esasına dayanan verimli işbirliğinden geçen politikalar benimsenmeli, Ortadoğu'da Arap halklarının haklı davaları yanında artık sözle değil diplomatik planda, *fiilen* yer alınmalıdır. İkincisi Türkiye'nin enerji kaynakları bizzat Devlet'in yönetiminde yeniden bilimsel envantere tabi tutulmalıdır. Yasalarda gerekli değişiklikler yapılarak ülke için hayati değer taşıyan petrol ve enerji kaynaklarıyla ilgili portföylerin tümü yabancı şirketlerin tasallutundan kurtularak uzman Devlet kuruluşlarına devredilmelidir. Elverişli linyit yatakları geliştirilerek enerji kaynakları kömür yönünde çeşitlendirilmelidir.

Ecevit iktidarının bu hayati sorunlara gereken ciddiyet ve dinamizmle eğilmesi dileği ve umudundayız.

Kaynaklar :

La Nouvelle Critique, Ekim 1973, Paris, Enerji krizi mi, politik kriz mi? Bernardi Crescenzo.

Temps Nouveaux, Kasım 73, Ortadoğu: Petrol silahı — Ruben Andreassian.

la vie Internationale Mart 1973 Basra körfezi ülkeleri. G. Dymoe.

Le Nouvel observateur 3. Ağustos 1970, Petrol savaşı — Michel Bosquet

Le Monde 1. Aralık 1973, Ortadoğu' da Barış çabaları.

Le Monde, 9-10 Aralık 73 S.S.C.B. Krizle ilgili bulunmadığını kanıtıyor. Jacques Amalric

Le Nouvel observateur, 3, Aralık 73

Arap Bloküsü, Jacques Mornand

Le Monde 21 Haziran 73. Ortak bir korku, Vittorio Zucconi

Le Monde, 1 Aralık 73. Japonya Sıfır gelişme korkusu, Robert Guillaïn

La vie Internationale, Ocak 72, Petrol parababalarına karşı yeni bir savaş raundu, D. Penzine

HÜR
YAYINEVİ SUNAR :

YENİ ÇIKTI — ROMAN

TANGO

Yazan :

GEORGİ KARASLAVOV

Üç köylü sosyalistin idamı anlatılıyor.

Bulgar burjuvazisinin saldırgan Alman faşistleriyle nasıl birlik olduğu, yöneticilerin satılmışlığı, kimlerin gerçek yurtsever olduğu sergileniyor.

10 lira

HÜR YAYINEVİ - P.K. 1222 - İstanbul

Not : 100 liradan az sipariş verenler posta pulu göndermelidirler.

TÜSTAV

İşkence üzerine

Yusuf Ziya Bahadanlı

1968 yılı senato seçiminde Çorum'da üç arkadaş, belediye binasından, belediye'nin hoperlörleriyle şehire yayılan birer konuşma yapmış; çıkarken, kapıda bekleyen yüzlerce kimsenin saldırısına uğramıştık. Bu sıradan bir saldırı değildi, bir linç olayıydı; valinin, polis müdürünün bilgisi altında ve kontrolünde oluyordu. Yüzler, binleri bulmuştu. Sövmeler, taşlamalar önemli değildi. Bir an geldi ki, «ölüm-kalım» denilen çizginin ölüm tarafına geçer gibi olmuştum:

«...O ne yumruk yağmuruydu, ne tek me dolu'suydu. Adamın tüm bedeninin yüzeyine yanyana yumruk koysan, diyelim ki üç yüz yumruklu bir alanı olsa, Allah seni inandırırın beyefendiciğim, aynı yere üçer olmak üzere tam dokuz yüz yumruk indi arka arkaya. Birşey daha söylesem inanır mısın beyefendiciğim: ben adamın ağzını alında, bir gözünü, başının öbür tarafındaki kulağının altında gördüm. Üstündeki beyaz gömleği kırmızıya kesti bir anda.»

«...Soluk alamıyordu adam. Yüzü bir kızarıyor, bir morarıyordu. Kandan desem değil, adam soluyamıyordu açıkça. Bir de ne göreyim beyefendi, bizimkilerden biri, adamın kiravatından tutmuş, adam da kapının tokmağından, çeker de çekerler. Adam tokmağı bırakmaz, bizimki kiravatı. Sonunda beyefendiciğim, bir mucize oldu.

Evet bir mucize. Kazasız belâsız bugünü de atlatmak varmış nasipte.(1) O dakikalardır çekilen yün örgü kiravat kopmasın mı! Kiravat bizimkinin elinde, adam yüzükoyun yerde; dükkânın kapısı ardına dek açık...»(2)

Olaydan bir süre sonra, beni boğmağa kalkanlardan birini gördüm, Köprüde karşılaştık. Hırpani bir kılıkla, angut angut sağa sola bakıyordu. Sakalı tıraşsız, yüzü sarıydı. Gözgöze geldik, tanımadı beni. Aklıma, yüzüne tükermek geldi. Ege men sınıfın bir süre kullandığı, sonra içi alınmış bir muz kabuğu gibi fırlattığı bir «görevli» yada bir şişe marmara şarabına satın aldığı bir satılmış oğlu satılmıştı. Yüzüne tükürmek bile ona değer vermektir, vazgeçtim...

Yazıya bir anımla başladım. Bilindiği gibi «günümüze kadar varolagelen bütün toplumların tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir. «Egemen sınıf, ortaçağdan beri bir kısım insanları kendine esir, köle, uşak, işçi saymış; başkaldıranları, aşığılığın aşığılığı yöntemlerle asmış, kemmiş, boğmuş, derisini yüzmüş, cop sokmuş, çocuk yapamaz etmiş, sakat bırakmıştı. İşkencecilerden kimileri ya bu sınıfın bir üyesi, ya bir sözcüsü, temsilcisi yada bir uşağı olarak işkencelerde «görev» almışlardır. Bu görevlilerin kimi bir şişe şaraba, kimi bir «aferin»e, kimi yaşlandığında aç kal-

mayacak bir maşa, kimi daha büyüğe; kimi de bilerek, düşünerek, duyarak, bıçla, isterik bir zevkle yapmıştır bu işi. Altını çizerek söylemek gerekir ki, ne zaman, nerede, nasıl, kimler tarafından olur sa olsun işkence, kişiye eziyet, burjuvazinin, işçi sınıfına ve özellikle onun sözcülerine karşı duyduğu kinin, nefretin bir belirtisidir. Yoksa salt «görevli»lerin sadistliğinden, insan dışı yaratıklığından, başka başka hastalıklarından değildir.

Ortaçağdan bu yana insana yapılan her türlü eziyet, işkence unutulmamıştır. Burjuva tarihçileri, sınıflarının kötülüğünü ne denli gizlerlerse gizlesinler, yine de kötülükler hiçbir zaman unutulmuyor; kuşaktan kuşağa kinle, nefretle beslenerek bugünlere dek ulaşıyor. Salt tarihe değil, edebiyata da yansıyor ister istemez...

Sabahattin Ali'nin «Kurtla Kuzu» hikâyesi ünlüdür. Kendini, kendi başından geçenleri anlatır bu hikâyesinde Sabahattin Ali:

«Fakat bilebileceğimiz bir şey var ki, o da bu cellâtların bize dost olamayacağıdır. Bunların hepsi fena, vicdansız insanlardır demek istemiyorum. Ne gezer, onların arasında da ne müsfik aile babaları, ne vefalı arkadaşlar, ne hassas yürekli taibat âşukları vardır. Amma karşımızda düşman olarak vazife aldıkları andan itibaren onlar, iradelerinin dışında bir kuvvetin oyuncuğadırlar. Cemiyet içinde aldıkları mevki ve vazifenin onlara verdiği şahsiyet, tabiatın şekil verdiği asıl benliklerini o kadar gölgelemiş, seneler geçtikçe o kadar gerilere itmiş, boğmuştur ki, kendileri bile bu asıl benliklerini aramağa kalksalar, herhalde içlerinde karanlık bir boşluk, bir kargaşalıktan başka bir şey bulamayacaklardır. Benimle uğraştıkları, hattâ bana işkence ettikleri sırada, ben onlarda bu insan tarafı aramağa meşgul edim. Evet, onlar benim fena bir kimse olmadığuma inanmışlar halde muhakkak fena bir tarafımı, kendilerince fena sayılabilecek bir tarafımı bulmağa uğraşırlarken, ben onların insanlıktan uzaklaşmış, hayvanlıktan, vahşilikten bile daha ilkörtücü bir hal almış olan hareketlerinde, yüzlerinde, sözlerinde, şu her şeyi iyi ve güzel bir âhenge götürmeğe çalışan tabia-

tın bir eserini, bir izini arardım. Onlara hiç bir zaman kıyamıyor, onlardan nefret etmiyor, sadece zavallılıklarına, daha doğrusu insanlığın bu kadar tiksinecek hale gelmesine acıyordum. Bunun için de hiç bir tazyik, hiç bir işkence beni kendi gözümde küçültmüyordu. Zaten işkence nedir? İrademiz ve kafamız bizi küçültecek bir iş yapmadıkça işkence sade bir fizyoloji meselesidir. Etlerimiz, sinirlerimiz dayanabildikleri kadar dayanırlar. Sonra, tabiat ne emrederse, o olur. Ama ruhumuzu kamçılattırmamak elimizdedir. (...) Dayak o kadar mühim değildir diyordum. Çünkü otuz kırk sopadan sonra insan çok kere bir şey hissetmiyor. Tabutta girmek, susuzluk, uykusuzluk, hepsi geçiyor. İstesek de istemezsek de geçiyor. Ne kadar korkunç olurlarsa olsunlar, bunları çekerken, şu nokta daima aklımızda: bunlar benim iradem dışında olan işler. Önüne geçmek için ne yapabilirim? Yalvarmak mı? Asla... Ne faydası var ki. Dilimiz ayrı, dünyamız ayrı. Kuzunun kurda yalvarması gibi bir şey olur. Çünkü bana işkence edenler de, birkaç ruh hastası bir yana, bunu sadece zulüm olsun diye, zevk almak için yapmıyorlar. Vazife diye başlamışlar. Ruhunu ekmek parasına satan her insan gibi yavaş yavaş alışmışlar, birer makine haline gelmişler. Bizi onlardan asıl iğrendiren, daha ziyade insanın böyle bir makine haline gelmesi. Evet, ben ben olarak ve o o olarak kaldıkça, aradaki mesafe muhafaza edildikçe işkence ve dayak o kadar mühim değil. Fakat bu mesafeyi ortadan kaldırıveren bir şey... İnsanı katlinin kolları arasına atan bir dikkatsizlik... İşte, beni bu yirmi günlük çehennemin sonunda hâlâ zangır zangır titreten bu... Nasıl oldu, nasıl yaptım? Bilmem anlatabilecek miyim? Amma bir mahkumun celladına, bir koyunun kasabına gülümsemesi gibi bir şey...»

S. Ali, hücreye konulduğunun onuncu günü bir polis şefinin önüne çıkarılır. Şef, pek ince davranır, «geçmiş olsun beyefendi» der, yer gösterir. Yapılan işkenceden duyduğu üzüntüyü söyler, Sonunda «ancak polisin hasta muhayyilesinden doğdu şu ilk bakışta anlaşılan o bir sürü saçma

sualleri tekrarlar. «S. Ali, gizli işlerle ilgisi olmadığını uzun uzun anlatır. Şef bu sözlerden memnun kalmaz. Yine de cebinden sigara paketini çıkararak sigara tutar. S. Ali istemeye istemeye alır sigarayı, sigara içmemektedir çünkü. Şef, yerinden fırlar, cebinden çıkardığı kibriti yakar. S. Ali ağzını kibrite uzatır.

«Ben daha ne olduğunu farketmeden, kibrit elinden yere düştü ve yüzümde korkunç bir tokat şakladı. Cigara ağzımdan fırlamış, burnum kanamağa başlamıştı. Karşıdaki, saatlerdenberi tuttuğu hiddet ve kini hızlı nefesler halinde burnundan fışkırtarak, arka arkaya suratıma tokatlar yapıyor, dizlerimi, karnımı tekmeleyiyor ve hırsından boğuklaşan bir sesle hiç durmadan bağıyordu:

«Hayvan... Sahiden karşımda sigara içebileceğini mi sandın! Siz insan muamelesine lâyık mısınız ulan... Senin gibi köpeğin sigarasını da ben yakacaktım öyle mi? Vatan, millet haini. Sizleri bit ezer gibi ezmeli. Eşsek seni. Kanapeye kurulmuş da bana sigarasını yaktırıyor. Edepsize bak. Defol!»(3)

Fahrî Erdinç, «Kan Damlaları Pıhtılaşmıştı» adlı hikâyesinde bir işkenceyi anlatır:(4)

«Evelâ onun saçlarını kesmişlerdi. Sonra tepesinde, saçlarının bir anaför yaptığı yeri ustura ile kazıdılar. Tavla pulu kadar açılan bu çıplak yere birkaç bit koyarak, onları bir kibrit kutusu ile kapatıldılar, sardılar ve adamı kısıkrak bağladılar... Artık o bitler neler yapmadılar ki onun tepesinde! Saatler boyunca, sanki sıçan olup kemirdiler, sülük gibi emdiler, hülâsa beynini yediler âdeta adamın, bey n'ni... Bitleri tepesinden aldıkları zaman, baygın bir halde idi. Sonra onu tekrar sor guya çektiler. 'Söyle, bülteni kimden aldın?' Fakat söyletmediler.

«Artık birbirine eklendi işkenceler... Bir gün onu tabutluğa kapattılar. Tabutluk, enine boyuna insanın, ancak sığabileceği bir boru biçiminde. Tavanında bir mumluk bir ampul yanıyor. Adamı, çenesinin altından bir köstek vurarak bu ampulle gözgöze getiriyorlar. Artık kıpırdamanın imkânı yok. Bakacak olsan, gözlerin kamaşıyor ve istemeden ağhyorsun.

Gözlerini yumarsan beyninde sanki bir lodos denizi çalkalanıyor. Tabutluk, kanını kurutacak kadar insanı terletebiliyor ama, sır vermek istemiyeni yine söyletmiyor.»

«Başladılar... Adamın tabanlarında sığırcı çavı kırbaçlar şaklıyordu. Sanki bir davulcu keyfiyle tokmak sallıyordu bu cellâtlar. İşlerinden memnun bir halleri vardı. Vuruyorlardı. Bir... üç... beş... Öte da müfettiş purosunu içiyor ve ağzından halka halka duman çıkarmayı tecrübe ediyordu. Vuruşlar yirmiye yaklaşınca, adamın tabanları çürük domates gibi civıklaşarak patladı. Bunu görünce durdular. Sağa sola epeyce kan sıçramış ve bu kan damlalarından biri (duvardaki) İnönü'nün kulağına yapışmıştı...»

«... Bağlayın şunu pencere demirleri ne de ayazlasın sabaha kadar. 'Söyleyeceğim' dediği zaman haber verirsiniz bana...»

«İki dakika içinde adamı soyarak sadece içdonu ile bıraktılar. Pencerenin iki kanadını da açarak, çarpmıha gerer gibi onu demirlere bağladılar. Elektrik söndürüldü ve hepsi dışarı çıktılar.

«Dondurucu bir şubat gecesiydi. Sokakta birinin yolunu çevirerek, ona bir yılda kaç mevsim olduğunu sorsan, derhal cevap verebilirdi. Dört mevsim vardır: kış, kış, kış, kış...»

.....

«Nöbetçi!»

Adam, ansızın kıvrandı demirlerde... Kim seslenmişti, kim çağırıyordu nöbetçiyi? Yoksa rüya mı görüyordu? Kafasını demirlere vura vura kendini toparlamağa çalıştı. Kapağı kulak verdi. Dışardaki polis, herhalde bir şey duymamıştı.

«Evet» diye bir göğüs geçirdi derinden derine. Demek ki, tarafımdan ihanet başlıyor. Acayip bir nesne şu dil denilen et parçası. Ah onu yutmak mümkün olsa. Değil ki... O, her şeyi yutuyor da kendisi yutulmuyor. Fakat elimin bir tanesi serbest olsaydı eğer, koyun dili kökler gibi söker ahırdım onu çenemden...»

Ve derhal karar verdi: «evet, yeni bir ihanete düşmeden acele etmeliyim.»

«Gece yarısı odaya giren nöbetçi, elektriği yakıp da pencereye bakar bak-

maz dondu kaldı. Adamın dudaklarından bir et parçası sarkıyordu. Gür tüylerle kaplı erkek göğsünden sızan kan, topuklarına doğru yollar yapmıştı. Saçak uçlarındaki son yağmur damlaları gibi, ayak parmaklarının uçlarında kan damlaları phtlaşmıştı.»

Aziz Nesin, «Poliste» adlı kitabında polislin kendine uyguladığı bir başka tür işkenceyi şöyle anlatır:

«— Aziiiz, Aziiiz... diyor, yalan söyleme! Söyle herşeyi, itiraf et!

— Beyefendi, tanışem, konuşsam, neçin söylemiyeyim? Ama tanımıyorum, hiç konuşmadım.

— Peki, sen o geziden döndüğünün ertesi günü nereye gittin?

Aradan ikibuçuk yıl geçmiş, ne bileyim nereye gittiğimi, çok yerlere gittim elbet.

— Hatırlamıyorum beyefendi, siz söyleyin nereye gittiğimi, gittiysem söyleyim.

— Aziiiz, Aziiiz... Sen hatırlamaz olur musun hiç? Sen dünyanın en zeki adamısın...

Son derece çocukça taktikler. Bu kez, pohpohlama başlıyor. Öbür polislere dönüyor:

— Bu beni tanımaz ama, ben onu Kullî'den çok iyi tanırım. Buna Kılı Nusrat derlerdi, çok zekidir... Bunu herkes tanır.

Daha buna benzer birçok láf.

— Hadi söyle bakalım, nereye gittin?

— Beyefendi, lütfen samimiyetime inanın. Benim hiç kimseden saklayacak hiç bir gizli işim yok. Siz biliyorsanız nereye gittiğimi, söyleyin, hatırlayayım.

On dakika, yirmi dakika, işte böyle çekişip duruyoruz.

— Bak beni burdaki arkadaşlara mahcup ettin Aziz, Ben senin için. Aziz her şeyi doğru söyler demiştin. Bana öyle söylemişlerdi.

— Doğru söylüyorum beyefendi, doğru söylemem için bir sebep yok ki...

— Dönüşte nereye gittin?

— Çok yerlere gittim.

— Önemli bir yer bu, hatırlarsın... Düşün bakalım.

Sirasını şaşırılmış olabilirim ama, birden celâlleniyor, celadetleniyor odada.

— Agggzına sıçarım senin...»

Erdal Öz, «yaşadığımız son birkaç çalkantılı yılın verimi olan» güzel hikâyelerinde işkenceyi işledi:

«?... Nasılsın oğlum?»

Babasının titreyen, kaygan sesi çok derinlerden gelmişti. Birden cam bölmenin sesi güç geçirdiğini anladı. Bir elini kaldırıp cama dayandı. Güçlülükte duruyordu ayakta.

«Bileğine ne oldu İsa?»

Karıydı, Kabuk bağlamış yaralı bileğini çekemedi camdan. Sendeledi, ama yine öylece, cama dayalı, ayakta kalabilirdi.

«Ne yaptılar bileğine İsa?»

Birden camın alt köşesindeki, telle örtülmüş küçük dört köşe konuşma deliğini gördü. Karısının dediğini sanki duymuştu. Deliğe doğru eğilip.

«Bu delikten konuşun, duyulmuyor» dedi.

Bıraktı kendini, tabureye yığılıverdi. Tabanlarına yüklenen ağırlığının acısına da yanmamıştı.

«Sabah erkenden geldik» dedi babası. «Sabahtan beri bekliyoruz kapıda.»

«Çok zayıflamışsın İsa» dedi karısı hüznle. Sokulgandı. Bunu söylerken bile sığınan kadınca bir sıcaklığı vardı. Gözlerindeki koyu kahverengi gölgeleri özlediğini bildi.

Yaşlı baba eğildi telle örtülü deliğe:

«Bundan böyle sık sık görüşürürüm! dersin?»

«İki aydır göstermediler yüzünü bize. Neden görüştürmediler?»

Karısının sesindeki gizlenmez öfkeyi sevmiştir İsa.

«Bugün tam altmış beşinci gün» dedi karısı.

«... Karanlık taş odacıkta tek başına geçen ağır saatler. Önce elektrik akımının en beklemediği yerinden bedenine akışı, kıvranaşı, utanaşı, bağramayışı, bileklerine bağlı kurumuş kayışların, acıdan, ürpertiden kıvrandıkça derisini geçip etine oturması, bayılışı; kendine gelince başlayan sonu gelmez sorgular yine falakaya yıkılışı,

tabanlarına inen sopaların beyninde zonklayışı, sopayı aralıksız ama belli bir tempoyla kaldırıp indiren adamın gömleğinde, sonunda patlayan tabanlarından sıçrayan kanın genişleyen lekeleri, tuzlu su dolu ko vaya patlamış şiş tabanlarını sokmaları, daracık taş bir koridorda bir aşağı bir yukarı yürütmeleri, yerlerde, soğuk taşlarda kırıldığı kırmızı ayak izleri, kanla çizilmiş ayak izleri; kapının dibinde sanki unutulmuş gibi oturan, nedense kendisine boyuna anacığını anımsatan kara başörtülü cılız yaşlı kadının kalkıp hiç değişmeyen donuk bir görevli yüzüyle köşede duran ıslak çuval paspası alıp sıkıntıyla üşenmeden yerdeki kan izlerini siliş, sonra yine sorgular yine yere yıkılmalar, yine el lerinin ayaklarının kayışlarla bağlanması, bilmem kaç voltluk elektrik akımının yine en ummadığı, en utandığı yerine bağlanan bir telle bedenine akışı, sancılar, bulantılar, sorgular, bayılma ve bütün bunların sonun da da sürüklenerek götürülüp karanlık, ıslak, pis bir taş odanın orta yerine fırlatılışı».

Buraya kadar kimi hikâyecilerimizden pasajlar okuduk. Bunlar, yazarların ya b aşından geçenler yada tanık oldukları, duy dukları olaylardan birer kesittir. Daha nice leri var. Yazılmamış, bilmediğimiz, duymadığımız, okumadığımız, yer darlığından alamadığımız niceleri... Hikâye edilen bu olayların hepsi 50. yılı kutlanan Cumhuriyet'in çeşitli dönemlerinde olmuştur. Her dönemin sözcüleri, sosyalistleri kendilerine düşman bellemişlerdir. Ne var ki bu sözcülerden kimi, İnsan Hakları Evrensel Bil dirisi'ni Türkiye adına onaylamak, demok rasiyi Türkiye'ye getirmekle, kimi demok rasiden yana olmakla övünmüşlerdir...

Ortaçağdan beri bu hep böyle olmuştur. O çağda Atina, özgür insanların şehriydi. Ama sokaklarında, alınlarında «yakala beni, yoksa kaçırım» yazılı esirler doluyordu. İnsan pazarlarında esirler, bir daire çevresinde koşturulur, kasları yoklanırdı. Un değirmenlerinde, buğdayı ezen taş tekerleği esir kadınlar döndürürdü. Bu kadınların ağızlarını bağlıydı, buğday tanelerini ağızlarına atmasınlar diye. Dükkânların kapılarında «devren kiralık» yada «satılık» levhalarına rastlanırdı. Devredilen

eşyalar arasında köleler de vardı: iki raf, üç masa, iki köle gibi... Kaçan köleler, yakalandığında boyunduruğa koşulur, ayakları da bağlanırdı. Sokaklarda bir de efendiler dolaşırdı. Köle efendisinin peşinden bir tabure gezdirirdi, efendi yorulunca din lensin diye. Kimi köleler de efendilerini tahterevanla taşırlardı. Efendi inmek isteyince, efendilerinin hangi taraftan ineceğini bilmeyen köleler, tahterevanın iki yanına da birer merdiven dayarlardı. İpek perdeler açılır, üstünde beyaz Romalı elbisesi, ayağında fildişi tokalı kırmızı sandallı efendi, büyük bir sıkıntıyla aşağı inerdi...

Roma'da da efendilerle köleler yaşardı. açlar da vardı, toklar da. Açlar homurdanmasın, toklar eğlensin diye «temaşa»lar düzenlenirdi. Büyük alanın on iki kapısı birden açılır, yırtıcı hayvanlar alana koşu gurlardı. Panterin yanında titreyen bir ceylan, aslanın karşısında büzülmüş bir tavşan... Panter, ceylanı, aslan tavşanı param parça ederlerdi bir anda. Arkasından gergedanla fil, ayıyla manda ve benzerleri girerlerdi alana, boğuşa boğuşa. Her yanları kızıl kana keserdi. Mandanın dişilen karından barsaklar yerlere dökülürdü. Seyirci memnundur, havada kan kokusu vardır çünkü. Sonra bir aslanla bir insan çıkardı alana. Aslan bir hamlede insanın etnini keşiğinden ayırırdı. Bu insan bir köledir. «Temaşa» yeni başlamıştır. Alana direkler dikilirdi. Direklere ölüme mahkûm kadınlar, erkekler bağlanırdı. Panterler, aslanlar salıverilirdi alana. Günlerdir aç bırakılmış ruşlardır. Hayvanların ulumaları, direklerin çığışmalarına karışırdı. Birkaç dakika içinde direklerden parça parça etler, oluk oluk kanlar dökülürdü.

Daha temaşa bitmemiştir. Oyunun en âlâsı yeni başlıyor. «Gladatörler oyunu» dur bu. Besili, bakılı, Apollon vücutlu, bakılmağa kıyılmayan insanlar, köleler, ellerinde kılıç, birbirini (bunlar birbirinin canyoldaşdır) öldürmek zorundadırlar. Öldürücü darbeler başlar. İstersen vurma, karşındaki vuruyor; saplama hançerini istersen, karşındaki saphıyor...

Damgalı alını; bir daire çevresinde koşturulurken pazuları yoklanan; ağızları bağlı değirmen taşı çeviren; devren satılan,

efendinin ardında tabure taşıyan; tahterevane merdiven dayayan; birbirinin bağırsağını deşen ve devrin egemen sınıfını mutlu etmek için aynı sınıf tarafından aşağılanan öldürülen esirler, köleler çağı ortaçağdan bin beş yüz yıl sonra 1967 yılında aynı Atina'da oyun yazarı genç bir sosyalistin başına gelenler insanı şaşırtmıyor. Çünkü devran ol devran...

«... Bağırmağa başladım. O zamana kadar bilmezdim insan sesinin bu kadar yüksek çıkabileceğini. Adımı haykırıyordum. Sesimi duyabiliyordum. Şiddeti doğal değildi. Durdular. On kadar vuruş olmuştı. Umudun beslemeğe cesaret edemiyordum. Spanos fikrimi değiştirip değiştirmedigimi sordu. Bakmadım yüzüne. Kostas gene pis paçavra getirdi. Ağzıma soktu. Bütün pislik gırtlığıma doldu. İçice sığıttı, damlaları boğazımdan akıttı. Artık nefes alamıyordum. Acının geçişini kesmek için, yoğa uygulamayı düşündüm. Düpedüz faydasız bir şeydi. Bir çağlayanı kâğıtla durdurmaya çalışmak gibi. Yagalığım parçalara ayrıldı. Son vermemişlerdi. Bayılacağımu umuyordum, ama hayvanca bir dayanıklığım vardı. Dışçı dişimi delgiyle oymaya başlamadan önce her zaman iğne yapılmasını istediğim halde, şu andaki dayanıklığım iş kencenin sürmesi için garip şekilde yeterli oluyordu. Daha bitmemişti. Acıyı azaltacak başka şeyler düşünmeliydim, olabildi. İmkânsız. Şimdi vuruş kendi sesini yaratıyor, ağaçtan dev gibi bir çan sanki. Çanın içinde olmak gibi birşey. Sonra, kayıyırım: karanlık, sessizlik, huzur.

«Yeniden başladı. Kafama inen darbeler beni sersemletti; bir şeyler hareket ediyordu, yapışık kaldığım sırayla birlikte yarı havadaymışım gibi hissediyordum kendimi. Sıra beni içine alıp eritmmişti. Sıranın nerede başlayıp nerede bittiğini, bedenimin nereden başladığını bilmiyorum. Beni döven bir adam vardı. Bazı insanların inat biçimi sürekli bir olay haline geliyor. İçimden ona 'zamanını boşa harcıyorsun' demek geliyordu, hiç bir şey bilmiyorum çünkü. Ama cesaret edemedim. Daha da kötü şeyler olabildi. Ama bir tesellim vardı: çözüldüm, artık katı değilmişim gibi geliyordu, sınırsız bir deniz anası gibiydim. E-

ğer sıra olmasaydı, ben ona bağlı olmasaydım, bir su gibi akıp gidebilirdim.

«Beni soymaya başladılar. Altın kol düğmelerimi gördüler. Gömleğimi çekip yırttı birisi, Şaşırdı. 'altın kol düğmeleri ha, seni a... çık, nereden aldın, partiden mi? Yirmi yıldır teşkilâttaym, seni pezevenk seni, benim böyle bir şeyim hiç olmadı.' Saçlarımdan yakaladı, çamaşırhaneye doğru sürüklemeye başladı. Başımı önce dizine vuruyordu, sonra sıraya vurmağa başladı. Dışlarımdan birini kırdı. Sonra karnımı tekmeledi; demir çubuğu aldı ve kaval kemiklerime, leğen kemiklerime, dizlerime, bileklerime ve sonra erkeklik organıma vurmağa başladı, aynı zamanda, tükürüyordu. Hafiyelerden birinin bağırdığını duydum. 'oraya vurma yeter.' Tam emin değilim ama nasılsa, böyle protesto gibi bir şey duydum. Yakalayıp yüzükoyun sıranın üzerine attı. Gravaritis Karagöz oyunundaki seslerden birini taklit ederek, 'şimdi arap geliyor... kini kesecek ve seni... kecek' dedi. Demir çubuğu aldı ve anüsümünden itmeğe başladı...» (5)

Cezayir'in bağımsızlığı mücadelesine katılan bir Fransız gazetecisine yapılan iş kence, cellâtin dünyanın her yanında aynı cellât olduğunu kanıtlamaktadır:

«... Elektrotların ucundaki kısıkaçları gözlerimin önünde sallarken Ja-'nın ağzı kulaklarındaydı. Uçları uzun ve küçük dişli olan bu kısıkaçlara elektrikçiler 'timsah başı' derler. Birini sağ kulağımın memesine ötekini sağ elimin küçük parmağına taktı. Birden bütün vücudumla irkildim ve acı bir çığlık koyverdim. Charbonnier, elektrik akımını vermişti sonunda. Kulağımın dibinde gimşekler çakmaya, yüreğim göğsümü delip çıkacakmış gibi atmaya başladı. Çabalıyordum, haykırıyordum. Charbonnier ise manyatoyu durmadan çeviriyor, şoklar birbirini kovalıyordu. Bir yandan da sürekli şu soruyu tekrarlıyordu. 'Nerede saklanıyordun?'

«Bir yandan kendime hâkim olmaya çalışıyor, bir yandan da cevap yetiştiriyordum: 'Bana bunları yapmakla hata ediyorsun. Sonra hesabını vereceksin bunların. Üsteğmeni çok kızdırdı bu sözlerim. Manyotonun kolunu hızla çevirmeye başladı. 'Ağ-

zını her açışında daha beterini yapacağım bunun.' Dinlemeden bağırmağa devam ettim. Ja-'ya döndü: 'Ne patırtıcı adammış yahu, tıka şunun ağzını!' diye emretti. Jaderhal gömleğini çıkarıp, münasip bir biçimde ağzıma tıkadı. Ve işkence yeniden başladı. Acıyı duymamak için kumaşı olanca gücümle ısıyordum. Böylece daha rahatlıyordum sanki.

«Birden korkunç bir canavarın etimi kemiğimden ayırdığını sandım. Ja- kuskacı erkeklik organıma takmıştı. Vücutumdan geçen şoklar öylesine kuvvetliydi ki beni tahtaya bağlayan kayışlar gevşedi. Sıkılarak için durdular ve yeniden başladılar.

«Biraz sonra Teğmen, Ja-'nın yerine geçti. Kıskaçların birinden teli çözerek göğsüme bağladı. Bütün vücudum titriyordu şimdi. Şoklar daha da kuvvetlenmişti. Ve oturum aralıksız devam ediyordu...»

«Ayaklarıma önce ıslak bir bez sardı Lorca. Sonra sıkı sıkı bir organla bağladı. Hepsini birlikte, kaldıracak yandaki potreye başaşağı astılar. Yere yalnız parmaklarımı dokunuyordu. Önce, sanki kum torbasıymışım gibi oynayarak eğlendiler. Sonra Lorca topaklanmış gazete kağıdını ucundan ateşledi ve ayağa kalktı. Alevi erkeklik organımla bacaklarımda duydum. Tutuşan kıllar çıtırdıyordu. Müthiş bir sıçrayışla kıvrandı ve Lorca'ya çarparak yere devirdim. O hırsla doğrularak bu defa da meme uçlarını yakmaya koyuldu. Artık tepkilerim azalmıştı...» (6)

İspanya'da, Vietnam'da, Yunanistan'da ve benzerlerinde faşizmin kudurganlığı, insanlara yapılan akıl almaz işkencelerde yansıyor. Ve içimiz sızlaya sızlaya izliyorduk birer Türkiyeli yurttaş olarak... Elli yıllık Cumhuriyet döneminde, çeşitli zamanlarda bizim yerli faşistler, temsilcileri, uşakları Türk sosyalistlerine İspanya, Vietnam, Yunanistan ve benzerlerinde yapılan işkenceleri uygulamaya özeniyorlardı. Yine de bir özentiydi bu. Sonra İspanyalılara, Vietnamlılara, Yunanistanlılara uzmanlar gitti, bilgi ve görgülerini artırmak için. Oralarda gördükleriyle kendi yaptıklarını çok farklı buldular: kendilerinininki epeyce ilkel! Türkiye'ye döner dönmez o hız ve özlemler emniyet müdürlüklerinde,

MİT'de kontr gerilla adlı kuruluşlarda İspanya, Vietnam, Yunanistan ve benzerlerinden geri kalmamağa dikkat ederek çalışmağa (!) başladılar. İşte isbatı : (7)

«18 Nisan 1972 tarihinde sokakta birkaç kişinin saldırısına uğradım. Ve gözlerim özel olarak hazırlanmış siyah bir bantla bağlanarak zorla kapalı gri bir mini büse bindirildim. Minibüs birkaç dakika hareket etmedi. Bu zaman zarfında etrafındaki şahıslar birbirlerine «binbaşım, al bayım» gibi hitaplarda bulunuyorlardı. Arabaya alındığım ilk anlardan itibaren bana birçok sorular soruyorlar, cevap alamayınca da «sen konuşma bakalım, biraz sonra ellerimiz bacaklarımız arasında dolaşmaya başlayınca bülbul gibi ötersin» gibi tehditler savuruyorlardı.»

«... Bir süre sonra zorla çoraplarımı ve eteğimi çıkarttırdılar. Ve ellerimden, ayaklarımdan kazıklara bağlı olduğum halde yere yatırdılar. Ümit Erdal adlı şahıs copla ayaklarımı yarım saat kadar dövdü. ... «Daha sonra el ve ayak parmaklarıma çıplak elektrik kabloları bağlayarak şiddetli elektrik vermeye başladılar. Bir yandan da çıplak halde olan kalçalarıma copla vuruyorlardı.»

«Bir müddet sonra elimdeki elektrot kablosunu çıkararak kulağımın etrafına başka bir aletle sıkıttılar. Hemen ardından şiddetli elektrik vermeye başladılar. Vücutüm ve başım korkunç bir şekilde sarıladı. Ve ön dişlerim yavaş yavaş kırılıyordu. İşkenceciler yüzümün ne hale geldiğini göstermek için ayna tutuyorlar ve «bak o güzel yeşil gözlerin ne hale geliyor, biraz sonra hiç görmeyecekin, aklını yitireceksin, bak şimdiden ağzından kan gelmeye başladı» diyorlardı.»

«Bunlar yetmemiş olacak ki, bir müddet sonra Ümit Erdal üstüme saldırdı. Beni zorla yere yatırmak istedi. Yere yattıktan sonra da sırtıma çıkıp başka birisinin yardımıyla arkadan makadımına cop sokturdu. Ben ayağa kalkmak için çırpınırken bana «seni orospu seni, şimdi görürsün, bak seni ne hale getireceğiz. Önce say bakalım kaç kişiyle yattın? Bundan sonra yatmayacaksın. Sonra kadınlığını kaybedeceksin» gibi lâflar söylüyorlardı. Nitekim biraz sonra beni zorla yere yatırıp, ellerim

den ve kollarımdan sıkıca kazıklara bağla-
dılar. Çıplak elektrik kablosunu sağ aya-
ğımın küçük parmağına, diğer kabloyu da
bir copun ucuna sardıktan sonra cinsiyet
organıma sokmağa çalıştılar. Ben direnin-
ce ellerindeki balta sopasıyla bacaklarıma
ve vücudumun çeşitli yerlerine vurdular.
Bir müddet sonra ellerindeki copu elektrik
kablosu sarılı olduğu halde cinsiyet orga-
nıma soktular. Ve elektrik verdiler. Bu es-
nada kendimi iyice kaybettim. Bir müddet
sonra da dışardaki erler içeri insan vü-
cuduna hava vermeğe yarayan bir âlet ge-
tirdiler. Ve beni öldürecekleri üzerine teh-
dit ettiler. Daha sonra beni tekrar yerden
kaldırıp odadan çıkardılar. Ve koridordaki
bir su borusuna ellerimden kayışla bağlı
olduğum halde yarı çıplak astılar. Birkaç
kişi beni coplamağa başladı. Yine kendi-
mi kaybettim...» (25 yaşında A.S.E. adlı
bir genç kız)

«18 Temmuz 1972 günü beş sivil polis
tarafından alınarak İstanbul Gayrettepe'de
ki 1. Şube müdürlüğüne getirildim...»

«Bana ilk olarak «anlat bakalım» den-
di. Ne sebeple alındığımı, bana ne sorul-
duğunu daha bilmiyordum. «Neyi anlata-
yım» diye sordum. Sert sesli, anladığım ka-
darıyla benim boyumda biri «ayağa kalk'
dedi. Kalkınca üst üste on beş yirmi tokat
attı. 'Şimdi otur' dedi. Bu arada odanın
çeşitli yerlerinden şu sözler edildi: «biz sa-
na neyi, nasıl anlatacağımızı öğretiriz. Zaten
burada olduğundan ailenin de haberi yok.
Leşini bile bulamazlar'. Sert ve kesik ke-
sik konuşan bir ses 'ulan eşek oğlu eşek,
sen bizi ne sandın' deyip duruyordu. Bir
başka ses, 'sen kız mısın, kadın mısın?'
dedi. Cevap vermedim. Bunun üzerine tek-
rar üzerine yürüdüler. Tekme ve tokatlar-
la sandalyadan yuvarladılar. Aynı sert ve
kesik ses 'yatırın şunu' dedi. Açın poposu-
nu, anlayalım bakalım' dedi. Sonra biri
kim bilir kaç kişiye s...tin ki söylemiyor
sun, şimdi bir de biz geçelim üstünden' de-
di...»

«Sonra yerden kaldırıldım. 'Generalim'
diye hitap ettikleri, 'sen askerlik yaptın
mı?' diye sordu. Çok şaşırduğum için cevap
vermedim. Tekrar tekme ve yumruklarla
dövülmeye başlandım. 'Cevap ver lan, ba-
lasını s... tiğimin' diyordu. 'Hayır' deyin-

ce bu kez 'niye yapmadın lan, ben sana
talim yaptırayım gör'...» (23 yaşında N.
Ü. adlı bir genç kız.)

«Ankara Emniyeti'nin altıncı katında
elektrik ve copla falaka işkencesi gördüm.
Elektriği parmaklarımdan verdiler. Copla
bir iki defa dövdüler. Sarkıntılık, çeşitli
hakaret ve tehditlerde bulundular. Haka-
retler, bütün kız arkadaşlara yapılan aşā-
ğılık isnat ve tehditlerdi. Çengele asma ve
elektriğe götürme ile çeşitli defalar tehdit
edildim. Ümit Erdal, 'artık sizi birbirinize
dövdürüyorum. Vur, diyorum, vurmazsa
ne olacağımı da anlatıyorum. O da işkence
görmemek için vuruyor. Bu sırada da res-
mini çekiyorum. Mahkemelerde işkence de
diniz mi göstereceğim. Biz değil onlar bir
birlerini dövüyorlar diyeceğim' dedi. Son-
ra da elindeki copla K.Y. ı dövmem için
baskı yaptı.» F. Ö.

«Ben tanımadığım şahsı tanıdığımı ka-
bul etmeyeceğimi belirttiğimde Şükrü Bal-
cı 'bağlayın bu eşeğöğluesşegin gözlerini,
hemen illegal örgüte gönderin' diye bağırdı.
Gözlerimi bir bezle sıkıca bağlayıp a-
yağa kaldırdılar. Yere eğilip dizlerimin üze-
rinde sürünmemi istediler. Başımın bastırarak
ellerimin ve ayaklarımdan üzerinde
bir merdivenden indirdiler. Bu şekilde biraz
dolaştırdıktan sonra durmamı istediler. Bi-
risi 'evet komutanım S. eşeğöğluesşegini
getirdik' dedi. Karşımda olduğunu tahmin
ettiğim şahıs 'iki paralık eşeğöğlü orospu
bu demek' diye ayağı ile tekmelemeğe baş-
ladı. Bıraktığında işkenceye başlamaları iç-
in emir verdi. Bir şey söylemek istedi-
ğimde de 'nasıl olsa bol vaktimiz var ko-
nuşmak için' deyip boyuna tekmiyorlar-
dı. Tekrar merdivenlerden çıkarılıp göre-
mediğim bir odaya sokuldum. Ayak ve kol
bileklerimden midem üzerinden sıkıca
sandalyaya bağlandım. Sol serçe parma-
ğımdan telleri bağlayıp elektrik vermeğe
başladılar. Birkaç dakika sonra aynı şahıs
beni soymalarımı emretti. Nasıl soyacak-
larını, bunun ahlāk dışı bir şey olduğunu
söylediğimde, yine aynı kişi 'bu daha baş-
langıç, bütün orduyu üzerinden geçirece-
ğiz' diye bağırdı. Üzerimde hiç bir şey kal-
mayacak şekilde çırıl çıplak soyup, tekrar
sıkıca sandalyaya bağladılar...» S.G.

Yazının başından beri sergilemeğe ça-

liştığımız işkence olayları bir daha göstermektedir ki, yurdumuzda ve bütün dünyada faşizmin rengi, tavrı, bakışı, davranışı aynıdır. Kudurganlığı, sosyalizmi ve sosyalistleri tek hedef, tek düşman bellemesi;

öfkesini, kinini aynı hedefe yöneltmesi bir rastlantı değildir. Tüm dünya faşistlerinin tek hedefe doludizgin yürümeleleri, cibilliyetlerinin tüm çamurluluğuyla adı geçen olaylarda somutlanmaktadır.

(1) O günlerde daha öldürmeğe başlamamışlardı.

(2) Yeni Gazete, 2 Mart 1971, «Ölüm - Kalım Çizgisi» adlı hikâyeden.

(3) Son Hikâyeler - Esirler (Sabahattin Ali)

(4) Diriler Mezarlığı (Fahri Erdiñç)

(5) Sorgu, Pericles Korovessis, (Yöntem Yayınları)

(6) Sorgu, Henri Alleg-Pericles Korovessis, (aynı kitaptan)

(7) 14, 16, 26, 28 Kasım 1973 tarihli Yeni Halkçı gazetelerinden.

DÜNYA PARA BUNALIMI

Yerebatan cad.
Üretmen han. 405
Cağaloğlu/İst.

JACQUES MALTERRE (çıkıyor)

- Para, kapitalizm için temel bir araçtır.
- Finans-Kapital, kurduğu uluslararası para sistemiyle üçüncü dünya ülkelerini ve geniş emekçi kitleleri ne şekilde etkiliyor?
- Dünya para bunalımını çağdaş kapitalizmin çelişkileri yaratıyor.
- Kapitalin uluslararasılaşması ve günümüzde yeni bir güç olarak ortaya çıkan çokuluslu şirketler.

EKİN YAYINLARI'NIN İKİNCİ KİTABI :

**ÇOKULUSLU ŞİRKETLER VE
ULUSLARARASI LAŞMA**

Christian Palloix

GÖZLEM YAYINLARI

ilk kitabını sunar

Pierre SALAMA / Jacques VALIER

EKONOMİ POLİTİK EL KİTABI

"Mücadele edilen sistemi tanımak,
uyulması gereken bir koşuldur"

Ekonomi politik sorunlarını teorik düzeyden uygulama düzeyine indirgeyerek kapitalist sistemi ve yapısında gelişen çelişkilerin niteliklerini ele alan bu kitap sorunlara getirdiği açıklıkla her zaman baş vurulacak temel bir eser olacaktır.

(15 Lira)

DAĞITIM

İstanbul: GE-DA, Ankara: AYDIN

İzmir: KIVILCIM

KİTAPEVİ

DAĞITIM

hazırlanmakta olan eserler

MUZAFFER SENCER

SOSYAL
SINIFLAR
kriter ve
göstergeler

STEFANOS YERASIMOS

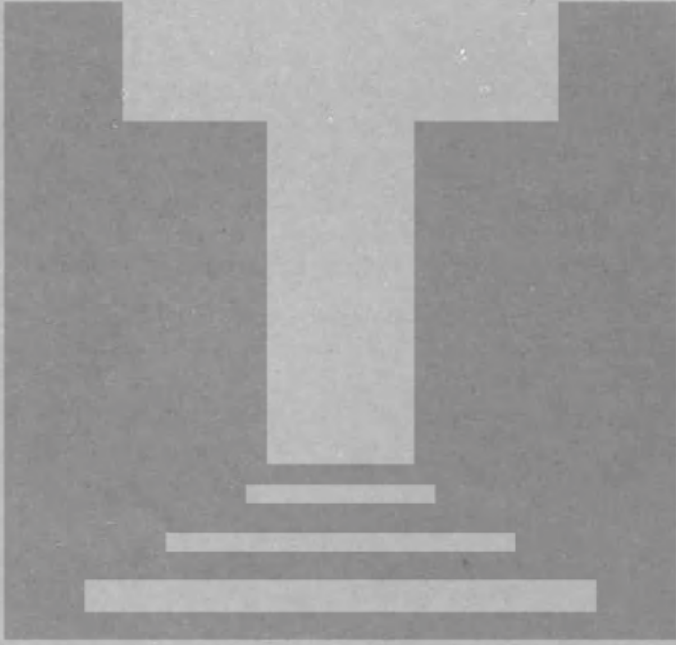
TÜRKİYEDE
GERİ KALMIŞ-
LIĞIN OLUŞUMU

GÖZLEM YAYINLARI

Çağaloğlu, Çatalçeşme Üretmen han 415. p.k. 966 Karaköy

ilke 10 LİRA
AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

TÜSTAV